

ئېلىپك

گۈزەل يازمىچىلار

باشلانغىچ مەكتەپلەرنىڭ ۱ نىچى بۆلۈملىرى ئۈچۈن
تۈزۈلگەن ئوقۇش كىتابىدۇر.

۱ نىچى بۆلۈم باسقۇچى.

ئۈزبېكىستان مەدارىنى كەمبەغىرلىكى يانمىداق بىلىم
مەركىزى قارامىغىدان ئۈنۈمىدۇر.

ئۈزبېك دەۋلەت نەشرىياتى

تاشكەنت ۱۹۲۵ - يىل مائى.

ИЛБЕК.

ХРИСТОМАТИЯ

для 4-го года обучения.

На узбекском языке.

ИЗДАНИЕ УЗБЕКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ИЗДАТЕЛЬСТВА.
ТАШКЕНТ, 1925 г.

ئېلىپك.

گوزەل يازغچلار

باشلانغىچ مەكتەبلەرنىڭ ۴نچى بولمىلىرى ئۈچۈن تۈزۈلگەن
ئوقۇش كىتابىدۇر.

۲نچى يولا باسلىشى.

ئوزبېكىستان مەعارف كەمسەرلىمى يانمىداغى بىلىم مەركەزى
قاراماندىن ئوتكەن.

ئوزبېكىستان دەۋلەت نەشرىياتى.
تاشكېنت - ۱۹۲۵ - يىلى

1-я Образцовая Узтипо-литография
Узбекского Госиздата

Ташоблит № 62 ————— Тираж 5000

تۇز گوچمىدەن:

«گۈزەل يازغىچلار»، ئاتلى بۇ ئەسەرنىڭ، باسىلىپ مايدانغا چىققانغا ھەلى كۆپ ۋاقىت ئۆتمەدى؛ يالغز ئىككى ئاي غىنا ۋاقىت ئۆتتى. ئىككى گىنە ئاي ئاراسىدا، ئالتى مڭ نۇسخا باسلىغان بىر كىتابنىڭ تارقاپ تۇتۇلىشى، چىندەن دە سىۋىنەرىك بىر ئىش!

بىز، بۇ كىتابنىڭ كۆپ تارقىلىش كۈرەرى ئىكەن، ئىلىمىزنىڭ كىتابىغا بىرىگەن ئەھمىيەت ۋە ئىعتىبارلارنى كوز ئالدىغا كىلىتىرىپ، سىۋىنمەسەن ئوتە ئالماق. چىندەن دە سىۋىنەرىك بىر ئىش...

بۇ كۈنگى، ئىلىمىزدە باشلانغان عىلمىگە كوڭل قويىش ۋە قىزىقىش. كىلگوسىدە، بىر كىتابنىڭ ۲ نچى باسىلىش ئىمەس، بەلكىم ئونلەپ ۋە ئىللىكلەپ باسىلىشىغا دا يول ئاچادىر.

بۇ ياقدان بىز جۇدە قۇۋانغان ۋە تىنچىغانمىز.

ئىندى كىلەمىز كىتابنىڭ تۈزىلىشىگە. بۇ كىتاب گەرچە (دەرسلىك ئولاراق تۈزۈلسەدە، ھەلى، بىزدە، گى علمى كۈچنىڭ ئازلىغىدان، كۈچسۈز رەۋىشەدە، يوقدان كۈرە بار بولب دەرسلىك ئورنى ئالب تۇرادىر. بولماسا، ئەلبەتتە ئىككىسك ئورنلارنى خىلى - ئەنچە گىنە بار. ۲ نچى باسىلىشىدا ياخشى غىنا تۈزەتمەك ئىستەگەن بولساق دا، بىر ياقدان ئاشغۇچ رەۋىشەدە سەفەرگە چىقىپ بارىشىمىز، ۲ نچى ياقدان «دەۋلەت نەشرىياتى» نىڭ تىزدەن باسشىغا خازىر ئىكەنلىگى، بىزنى، جۇزىنى تۈزەتتىش بىلەن قەناعاتلەنشكە مەجبۇر ئىتتى.

بەس، بىز ھەم تۇبلى رەۋىشەدە تۈزەتتىش ئىش، ئىستەر - ئىستەمەس ۳ نچى باسىلىشىغا قالدىرامىز.

ئېلىپك

۱۹۲۵ نچى يىلى، ۵ ماى.

ئوزبېك قىزىغا.

ئويناق قزچا، ئىركىن - ئىركىن ئويناپ ئال،
ئىرتە - ئىدىن ئىركىك قولىدىن كىتەدر.
ئىركەلەنبىر - ئىككى كۈن قۇۋانپ قال.
ئىركە كۆڭلۈك، خەسرەتلەرگە باتادر.

نۇرلەر ساچىپ، ئويناپ تۇرغان كوزلەرگە،
ئىرتە - ئىدىن غەم ياشىلە تولادر.
سىۋىنچ، پارلاپ، كۆلب تۇرغان يوزلەرگە،
دەرد ئاستىدا ساپسارغايىپ سولادر.

كوكسىدەگى ئىرك چىچەگىن باي بىرىپ،
ئىرتە - ئىدىن ماتەم گۈلن تاقارسەن؛
قولسىداغى بەخت چالغۇسىن سىندىرىپ،
قايغى - ئەلەم ئوچاغىدا ياقارسەن!

تەبىئەتدە ياشنايتۇرغان يۈزگىگە،
ئىرتە - ئىدىن مەنحوس ئۇرتىك توتارسەن،
ئەنە سوگرا، قاپقارانغى زىنداندا،
يغلاپ - سىقتاپ ئولۇمكىنى كۈتەرسەن!

باياقش قز، ئىركەلەنبىر ئويناپ ئال،
ئىركىنلىكدە، بىر - ئىككى كۈن قۇۋانپ قال!
(باتو)

باھارنىڭ كېلىشى.

قش بابا ئۆزىنىڭ غادر- بۇدر تايانغى قولىغا ئالغى، يوغان، قالىن ئاياقلارنى كۈتەرپ تاشلاپ ئوتتۇرىغا كېتىدى.

ئۇنىڭ كېتىدىن ئىزغىرىن شاماللىرى بىر بېرىسىن قۇۋۋالى ئېسىدىلەر، كېتىدىلەر.

بۇرنىلارنى ئۇزىن، تاوشىلارنى ياقمىسىز قارغىلار، چاغلاشپ ئوتتۇرىغا كېتىدىلەر.

كوك يۇزىن قاپلاپ تۇرغۇچى قارا بۇلتلار، كوكلەمنىڭ ياقمىلى شاماللىرى تامانىدىن قۇۋلانغى، شامال ياغىغا قاراپ قاچىدىلار.

بۇتن يىر يۇزى جانلاندى، يىرنى يارغاندىرىپ تۇرغۇچى قۇياش، كوكلەمنىڭ كېلىشى بىلەن، يىر يۇزىدەگى جانۋار ۋە ئوسمىلىكلەرنى قۇتلاي باشلايدى.

چۈمچىقلەر چىرىلدى، مۇسچىقلەر كوكۇلدى: بۇلبۇللەر سايرادى، خورازلار قىچقىردى، سىير، قويلار ماغرادى، ئاتلار كىشىدى.

قىسقىسى، بۇتن تەبىئەت سىيۋىدى، قۇياشنىڭ قۇتلاشلىرىن قارشىلاپ ئوتلار كوكەردى، ئاغاچلار چىچەكلەدى، بىنەفەشەلەر ئاچىلا باشلايدى.

بالالار تاملارغا چىقىپ:

لەيلەك كېلىدى ياز بولدى.

قانائى قاغاز بولدى.

دېب تەبىئەتنى يەنەدەن جانلاندىلار.

ئەنە بىر تودە بالا، ئوينىڭ ئىشىگى ئالدىدا:

باي چىچەگم بايلاندى.

قازان تولا ئايراندىر،

ئايرانىڭدان بىرمەسەڭ،

قازانلارنىڭ ويراندىر.

باي چىچەكنى تۇتدىلار،

تۇت ئاغاچقا ئاسدىلار،

قىلچ بىلەن چاپدىلار.

بەخمەل بىلەن ياپدىلار!

دېب كورملى چىچەك بولغان باي چىچەكنىڭ ئاچلغان بىلدىرىلەر.
كوكدە وانغىلاب ئۇچ تۇرغان ۋەرۋەرەكنى، ئوتلارى ئوسمىش
تامنىڭ ئۈستىدە تۇرغۇچى تۇرسون ئۇچۇرا ياتغان ئىدى.

ۋەرۋەرەكنىڭ قاتتىق - قاتتىق دىرلەشى تۇرسۇندە بىر عشق، بىر
سىۋىنچ تۇغدىرار ئىدى.

ۋەرۋەرەك، تەبىئەتنىڭ ئۈزگەرگەنىدەن دەرەك بىرگۇچى بىر جارچى
كەبى، ئۈزىنىڭ ئىگچكە كەنەپلەرى بىلەن چىللەككە باغلانغان
ئىدى.

تۇرسۇن ۋەرۋەرەك بىلەن سوزلەشەتۇرغانغا ئوخشاش، چىللەككە
قۇلاغىن قويىپ كىككەيىپ، بىر نەرسە ئىشتىكەن كىشىدىك تۇرار
ئىدى.

ۋەرۋەرەك:

- دررر... تەبىئەت ئۈزگەرگەن... ئوتلار كوكەرگەن... ھەر يىردە
سىۋىنچ... مەن دە سىۋىنەمەن... دررر... دىگەندىك بولار ئىدى.

شۇل چاقدا چىللەك تۇرسۇننىڭ قولىدان چىقىپ كىتتى.

- تالان، تالان... ۋەرۋەرەكنى تالان قىلساڭچى!

دىگەن تاۋىشلار، تۇرسۇننىڭ قۇلاغىغا ئىشىتىلدى.

بالالار، تۇرسۇننىڭ ئىپلەرن قولىغا ئوراپ ئالان قىلىپ قاچدىلار.

ۋەرۋەرەك يىرتىلىپ تىركە-تىركە بولدى. تۇرسۇن قاينۇردى،

كۈزلەردە ياش تامچىلارى ملىت - ملىت ئىتىپ يىرگە تۇشە
باشلادىلار.

كوكلەمنىڭ ياقملى شاماللىرى، تۇرسۇننىڭ قاينىلى تاۋىشلارن

ھەر تامانغا تارقاتا باشلادىلار.

تۇرسۇن قاينۇرۇش، ۋەرۋەرەكىگە قاراپ - بو كۇرب يىغلادى.

(كول تىگىن)

ئوگۇت.

ئاغر يىگت! سىنىڭ گۈزەل، نۇرلى كۈزۈڭدە.
 بۇ مللەتنىڭ سەئادەتن، بەختن ئوقۇدم؛
 ئويلاشكدا، تۇرىشكدا ھەمدە ئۈزۈشكە،
 بۇ يۇرت ئۈچۈن، قۇتۇلشنىڭ بارلىغىن كوردىم.
 تۇرما، يۇگۇر، نىنما، تىرش، بۇكۈلمە يۇكسەل
 ھۈركمە، كىرش، قورقما، ياپش، يورلمە، قوزغال!
 ئىل يولىنى توسب تۇرغان ئىسكى بۇلتارنى،
 ياندىرىپ قولى، يرتب تاشلا، بارچاسن يوق ئىت!
 قىلا ئالماساڭ شۇ ئىشلەرنى،
 سىنىڭ ئۇچۇن خورلىقىدۇر بو...!
 يىقل، يوقال، كىت!

(فىترەت)

ئۇلغ بەيرەم.

ئىرتە تاڭ ۋاقتى غەلاھىدە بىرسىزگى بىرەدر
 تىنق ھاۋا، مەين ۋە باقملى شامال، كۈرتەكدەن ئىنىدىگنە چىقب
 باھارنى سەلاملەگەن ياش ۋە تازا ياپراقلارنى يىلپ تۇرادىر. بەرەكەلى
 ياغمۇرلاردان كىيىن ياشناپ كىتكەن بەررە - مەيسەئوتلەر، يىرنىڭ بىتىنى
 سىكىن - سىكىن ئوپ كىتكەن تاڭ شامالىدا ھلپرەب - ھلپرەب كىتب
 ھەزلىقىلىشغانداى بىر بىرلەرنى قۇچاق-لايدىرلار. بۇتن يىر يوزى، تام-
 تاش، ياغاچلار كوك بىلەن بىزەنگەن...
 تەبىئەتنىڭ شۇندەى شىرىن چاغىدا سۇرنەى، كەرنەى ئارقاسىدىن
 ناغارا چالىنب كىتەدر. بولەرگە قۇلاق بىرىپ پاتاسەن؛ لىكىن كوپ ياتا-
 ئالماسەن، تۇرغۇڭ، شۇلەرگە قوشىلب قۇۋانغۇڭ كىلەدر...

* *

حەيت

ھەركم مەعلوم بىر جاىغا كىتمە كدە. كوچەلەرد ھەركۈنىگى تىرىك-
 چىلك غەمى يوق...

كۈن چىقار تاماننى قىزارتىرىپ قۇياش چىقىدى.
سەففەن سەففە!

ناماز ئوقوغالى ئىمەس؛ جەنازەگە ئىمەس؛ نەمايشكە تىزىلىش!
سەف - سەف تىزلىگەن خەلايقەدە سەللە يوق؛ قىزل بايراقلار،
لىنتەلەر سەللە ئورنىدا.
برنچى ماى حەيىتى.

ياش كەششاقچەلەر، كەمساموللەر ئوقوغوچىلار، فرقهلىلەر،
باتراق - قوشچىلار، كەسەبەلەر قاتار - قاتار ئوتب، تورت تامانغا قاراپ
كىتمە كەدەلەر. مەر كەمىنىڭ ئاغزىدا سوز بار، براوى ئوز قاتا -
رىداغى ئاداملارغا برنچى ماينىڭ بۇتن مەنەتكەشلەر حەيىتى ئىكەننى
ئەستەيدىل تۇشنتىرىپ بارماقدا؛ براوى ئۇنىڭ ياڭلىشلارنى بەغزى
«تەئرىخى خەتا» لارنى تۈزەتمە كەدە... ئش قىلىپ ھەممەسىنىڭ سو -
زى برجاىغا تاقالار:

- برنچى ماى بۇتن مەنەتكەشلەر حەيىتى.

بۇقاتارلاردا بركەمچىلىك بار، جۇدە كەتتە كەمچىلىك: يىرلى خاتن -
قىزلار يوق؛ خاتنلار بۇقاتارلاردا رەسمەن ئشتىراك ئىتمەگەنلەر.
ئۇلەر شونەدى غەجايىب ۋە ياقەلى فۇرسەتدە، تاملاردان، ديوارلاردان،
جن كوچەلەرنىڭ ئۇزاق بۇرچەكلەرىدەن، ئىشك ترقشلارىدان قاراپ
ئشتىراك ئىتەدرلەر. كوچەلەرگە چققانلارنى ھەم كوب: لىكز نەمايشدەن
ئۇزاقدا ئاغز پەرەنجى ئاستىدا باسىلىپ بارادىلار. ئەمما ئۇلەردە بۇ
كۈننىڭ تەبىئى خۇشئۇدلىغى ئاچقدان - ئاچق سىزىلىپ تۇرادى. ئەمما
نەمايش ئۆتمەگەن، ناغارا، سۇرنەى ئىشىتمەگەن جن كوچەلەر، قاراڭ -
غى بۇرچەكلەر بزدە جۇدە كوب؛ بو جايلاردا، تورت ديوار كەتەلەگى
ئاراسىدا قىسىلىپ ياتغان خاتن - قىزلارنىڭ برنچى ماى حەيىتىدەن
خاىبارلارى بارمى؟

ئەحوالىنى پەرىشان قىلاتۇرغان نەرسەنىڭ كەتتەسى مەنەبۇ.
نەمايشلەردە، ۋە «ۋەغز» لك قىلىنغان جايلاردا ئۇنچە - مۇنچە كوزگە
چالغان ئوقۇچى قىزلار ۋە «ئىركەكلەردەن ھايقمايتۇرغان» خاتنلار
بار. مەنە شۇلەردەن بىرى ئوزبىك خاتنلارنىڭ خالىدان خەفە بولاب
نىمەلەر ئەيتىدۇ:

– ئۇزاق ئىمەس ئالس بولسا ئىككى – ئۈچ يىل بۇل مايدانلار،
كوچە – كويلەر ھەممەسى خاتىن – قىزلار بىلەن تولۇپ تاشادى. بۇندىن
كىيىنگى ماى بەيرەملەرنى خاتىنلار ئىركەككلەر بىلەن قوشىلىپ
ھەپتەلەشەرلەر.

بۇتن ئاقتامايىلار سەفەر بەرلىككە ئالغان.
يۈك ئاقتامايىلار يىنىڭ ئۈستىدە ئاغرى يۈكلەر بار؛ ئۈلەرگە ئىسكىلەر،
پۇلدار، تورە، ئىشان دامالارنىڭ ئاغرىغى تۇشكەن. ياشلار، كامسا –
موللەر ئوشلەرنى تازا ھەم مەينە قىلىپ خورسەند بولىشىپ يۇر –
دىرلەر، گوۈللەپ ئوتۇپ تۇرغان ئاقتامايىلاردا ئۈزلەرنىڭ مەسخەپ –
رەللىكلەرنى تاماشا قىلغان ئاداملار – مۇللا، ئىشان، تورەلەر – تەوبە دىيىپ
چەكشىپ قالشدىن باشقاغا ئەر زىمەيدىرلەر...

يۇمشاق ئاقتامايىلاردا «گۈدەك كەمىسەرلەر» ۋىزىلەپ ئويناپ
ئوتۇپ تورىدىر؛ باشقا كوك ئوتدەن تاج (اكىل) ئوراپ ئالغان
ياش قىز ۋە بالالار كوچەلەردە، تام – تاشدا قاراپ تۇرغان ئانلارغا،
ئاپالارغا ئاقتامايىلدىن كوكەت، قىزىل – قىزىل شىرىن نەشولەلەرى
قىزىل بايراقلار بىلەن بىزەلگەن كوچەلەرنىڭ نازىك نەمەسى بولۇپ

ئىشىتىلەر.

– ھەلىكى «ۋەز» چىلەرنىڭ گەپى راست، بىرىنچى ماى بۇتن
دۇنيا مەنەتكەشلەرنىڭ ھەيىتى ۋە بايلارغا قارشى نەمايىشى بولسا،
بىز خۇب ياخشىلاپ ئوتكەزدىك. ئەمما باشقا پادشاھلىقلاردا بۇ كۈن
مەنەتكەشلەرنىڭ ھالى نىمە كىچىدى ئىكەن؟...

دېيىپ بىرىنچى ماى كىچەسى نەمايش ۋە سەيلىدەن تارقاپ كىلە
ياتقان خەلق ئاراسىدىن گەپلەر ئىشىتىلەر ئىدى...

(ج. ۱۰)

ئوز بىك قىزى.

كرگەن ئىدىم، بىر كۈن باقچاغا،
ياپراق ياشىلغ تىراب - قالىتىراب؛
قارار ئىدى كوزم، تورت ياغمغا
قورقا - قورقا، ئوتداي يالىتىراب.

ئەللە قايدان، دىمەن ياشلىشىنا
يىرتقىچ ئىرىم كىلىپ چىماسۇن؛
ياخۇد سىزىب قالب قاين ئانا،
ئوستلەرمگە تاغلار يىماسۇن.

يوق... ئۇل كۈنى تاڭرى ساقلادىدا
ئۇلەر مېنى سىزمەي قالدىلار؛
مىنگە قاراپ چىچەك - گۈللەر ئۇندە
سىۋىنىب كوزنى سالدىلار.

مەنە بۇگۈل، بۇكۈن تاڭداغىنا
چىققان چارشاب - پەردە ئاستىدان؛
پەردە يىرتىپ، مېن ھەم چىققاندا،
توسىب چىقار ئىرىم قارشىمدان.

مىنىڭ بەختىم، قۇللار بەختى ياشلىغ -
يىراق ئۆلكەلەردە ياشايدىر؛
بەختى يىراق، كوڭلى تولا قانلىغ،
ئىرىكن شەرقنىڭ تۇتقن قىزىدىر.

(چولپان)

تۇرمۇش كۆرۈنىشلەرى.

تىگرەسىنى ئوراپ ئالغان قالن دىۋارلار ئاراسىدا ياپىالغىز، «باياقش كەرىمە» سۇۋ بويىدە باشن بۇككەن حالدا ئولتۇرار ئىدى. تۇرمۇشنىڭ تولقىنى تىگرەدەن عىبارەت بولغان، ھەلى ياخشى ئاڭلىماي ئالماغان كەرىمەگە، بۇ تۇرمۇش، ئارتق ئاغىر كورنىدى. ئوزىنى بوغماق، ئاغۇلماق، بۇ تىگى بىلگىسىز، چىگى يوق «تىركىك» نىڭ قاماغىدىن بىر يولى قۇتۇلماق چارالارنى ئويلادى. ساغاتلارچا، كوزن بىر نۇقتاغا تىكىپ، خايال دۇنياسىنى كىزدى. باشلانغۇچ تەربىيەسىنىڭ بۇزۇقلىغى، ماعلۇماتىنىڭ چىكەنگەنلىكى (توغرىسى جۇدە ئازلىغى) ئاتا - ئانادان يىتتى ياشلى بىر ئوكسۇز بولۇپ، يىلمىز بىر ئاغاسىنىڭ قولىدا قالغانى يوكسك - يوقارى ئويلارنى ئويلىتماققا يول بىرمەدى.

ھامان ئوزىنى يوق ئىتمەك، بۇ نوناق بارايغىنى قارانغى يىر ئاستلارغا، قۇرتار بازارغا يۇبارماق ئىستەدى. بۇ شۇم تىلەگىگە يىتشمەسلىكىگە، قولىدا پىچاق كەبى نەرسەلەرنىڭ يوقلىغى سەبەب بولدى.

ئويىدە سەۋەتدە قاتىپ ياتقان بارمى كىپەلى ئىكمەك (نان) نى ئالب، يىمەك ئۇچۇن، سۇۋ بويىدىن ئويگە كرسە، مەربان ئاناسىنىڭ ئىسكى كىمىلەرى كوزىگە كورنىدى. يەنەدىن خىسەرەتى ئارتىدى. ياشلق چاغلارن ئىسلەپ، ئوكسۇب ئوكسۇب يىغلاماققا باشلادى... مۇندەن ئون يىللار ئىلگەرى ئاتا - ئاناسىنىڭ سوزلەشكەنلەرى خايالىغا بىر - بىر كىلىپ، ئاناسىنىڭ، ئوزىنىڭ توغرىسىدا، ئىرىگە قاراپ: «قىزىم بويىغا يىتكەچ بىر ياخشىغىنا يىرگە ئۇزاتىپ، تىچ - تىچ غۇمور ئوزدۇرماققا قولىمىزدان كىلگەن خىرە كەتتى قىلارمىز.» كەبى مەربانلى، يازقسىز سوزلەرن ئىسلەپ يەنە يىغلاماقن ئارتىردى. قولىدا بىر پارچا سىنىق ئىكمەك (نان)، كوزىدە توپتولا ياش، باغرى تولا خەسەرت!

قۇياشنىڭ بۇلتلاردان سىتىلىپ چققان ياغدىلارى، ئوينىڭ تۇشۇلۇ.

كلەرىدەن ئوتتۇرىغا، قارانغى ئويگە بىر ئاز يارغلىق باغشلايدى. كەرىمە ئىرىكسىزچە تاش قارىغا چىقىدى. بۇ قورقنچلىق ئويىدا، كەرىمەنىڭ قىلاتتۇرغان ئىشى، ئاغاسىنىڭ كىيىملەرىنى تىكەش، بولغانچە (مۇمكىن قانداق) شۇ جاھل - بىلمىز ئاغاسىنىڭ مەرحەمەتىنى وزىگە تارتماق ئىدى.

ئاغاسىنىڭ ھەم تەربىيەسى، شۇ كەرىمەنىڭ تەربىيەسىنىڭ ئاق ئوزى ئىدى. بۇ ئوي ئىچىنىڭ بۆتلىكى تۇرمۇشلىرى «بىلىمىدەن قاقماق»، نىگىزىگە قۇرىلىپ داۋاملىشىپ تانلانغان دامىللىرىدىن ئۆزلىرىگە كىرەك بولغان بىلىمنى ئالدىن قۇرۇق قالغان ئىدىلەر.

۱۱

باياقىش كەرىمە، ئون يىتتى ياشىدا تىرىكلىكنىڭ ئىككى بىر تاتلى زامانلىرىدا، «توت دىۋار» ئاراسىدا قالمىغان ئىدى. ئاغاسى تامانىدىن كىرەكلىك تەربىيەدەن قۇرۇق قالىپ، كىشىلىك دۇنياسىدىن بىلىمىزلىك قاماغىغا ئرغىتىلغان كەرىمەنىڭ سوغىسى ساغىنلارنى ئۇرماقتا، ئىككىنچى قىبارەتدە «كۆيەۋ»گە كىتىش چاغى يىتمەيدە ئىدى. زامان كىتىشىدەن بۆتلىكى خاھارسىز بىر كىشىگە بارىپ، قالغان غۇمىنى يەنە مەنىگىلىك ھەسرەتدە ئۆتكۈزۈش كى ئازراق تۇشىنىپ، كەرىمە يەنە ئايرىلىپ كەتكەن كىچىرىمە كەكە باشلايدى. ئاغاسىنىڭ كۆڭلىنى قىرمانلىق ئۇچۇن يۇمشاقلىق چىرايىنى ئۆزگەرتەمەس ئىدى.

يازنىڭ ئىككى ياقىلى بىر كۈنىدە، ئاغچىلارنىڭ ياپراقلىرىنىڭ ئاراسىدا قۇياش ياغىسى تۇشىپ، قىزىق بىر كۆرىنىش ياساماقدا ئىدى. باققاندا ئورماندا كىسىپ ئۆتكەن بىر كىچىك سۇۋۇستىدە ھەر تۈرلى قۇشلار چىغىلاش بىلەن سايراپ تۇرغان بۇلبۇل باشقا قۇشلاردان ئايرىپ تۇرىمە كە ئىدى.

كۆڭلىنى يارالغان «ئىرگە كىتمەك» مەسئەلەسىنى ياخشى تۇشۇشقا ئۇچۇن، كەرىمە سىككىگە ئۇششۇ ياققا كىرىپ بىر ئاغچى ئاستىدا ئويغا تالدى. قۇياش قىزارىپ باتماقتا، كەرىمە ئوي ئويلاماقتا، تەبىئەتنىڭ كۆرىنىشىگە بىرىلگەن ھالدا بۇلبۇل، ئاغاسى

يۇكسەلترمە كدە. قۇياش باتىدى. يىر يۇزى قارانغىلاندى. تەبىئەتدە
 بر جملك حاسل بولدى. كەرىمە باشن كوتەردى. بىردەن يۈرەگىگە
 قورقنچ تۇشە باشلادى. خايالىغا كىلگۇسىدە كورلگۇسى قارا
 كۈنلەرن كىلاتىرب، كوزىدەن بىر- بىر ئوتكەزدى. قارا ساچلارى
 سىكنىگىنە تۇرغان شامال كۇچى بىلەن ھەر تامانغا ساچلماقدا ئىدى،
 قارا كىرپىكلەرى ئاراسىدان كوز ياشلارى توكلمەندە ئىدى. بىردەن
 كوزن كوكىكە تىكەب، يۇلدۇزلەرگە قارانى. يۈرەگىنىڭ ئىكك چۇقر
 ئورنىدان تۇرەشغا لەئەنەتلەر ئىتەدى.

(مەرمۇللە)

بەينەلمەلەل ئەشولەسى

تۇرئى لەئەنەت ئاستىدا قالغان
 قاششاق، يوقسىلار ئاچونى،
 غەيرەتمز قايناب تارتاد
 كەتتە ئۇرشغا، بىزنى.

جەبرنك دۇنياسىنى بۇتكىل -
 تېگىدەن ئاغدارب، سوگرا
 قۇرارمىز يەنگى دۇنيا، ئۇندە
 تېك بولب ياشاغاي پارچا.
 بۇ بۇلۇر ئىكك كېيىنگى ھەم كېسكىن زور كورەش،
 بولۇر بەينەلمەلەل بىلەن دۇنيا پارلاش.

بىزلەرنى ھېچكىم قۇتقارالماس
 نە رەب، نە پادشاھ، نە باتۇر،
 قۇتلىش بولسا يوقسىلارغا
 ئوز كۇچى بىلەن بولۇر.

ئېپچىل قول بىلەن، خورلىقلارنى
 تاشلاپ، ئالماققا ھەقنى،

كېرەك تېمىرنى، قىزىغىدا،
غەيرەت بىلەن ئۇرماققا.
بۇ بولۇر ئېڭ كېيىنگى ھەم كېسكىن زور كۇرەش...

يالغىز بىز بۇتۇن دۇنيانىڭ
ئۇ مەنەت قوشىنى - ئېرلەرى،
يېرنى ئېڭىدەشكە ھەقىقەتتە
تېكىنخورنىڭ يوق ھەقىقى.

ئەگەردە جەللاد باش كېسەرلەر
ئۈستىدە چاقىنسا چاقماق،
بىزنىڭ باشىمىزغا ساچغۇسى
قۇياش نۇرلەرن ھەرچاق.

بۇ بولۇر ئېڭ كېيىنگى ھەم كېسكىن زور كۇرەش،
بولۇر بەينەملىلەل بىلەن دۇنيا پارلاش.

ھۈنەر سۆز كېشى ئۆلمىگە ياقىندىر.

ئىران شاھلارىدىن بۇيىك شاھ ەبباس ۹۹۴ نچى ھجرىدە
ئاتاسىنىڭ ئورنىغا شاھ بولدى.

كۈنلەرنىڭ بېرىدە ئاوغا چىقىدىدا ئوشەل يېردەگى بىر ئوتتۇچىنىڭ
گۈزەل، چىرايلى قىزىنى كۆرۈپ سىۋگىسىگە تۇتۇلدى. ئاۋدان قايتىپ
قىزنىڭ ئاتاسىغا ساۋچى يۇباردى. بارغان ساۋچىلار، قىزنىڭ ئاتاسىغا
يولىقىپ، قىزىنى پادشاھقا سورايدىلار.

قىزنىڭ ئاتاسى:

— قىزىم بويغا يېتىكەن ۋە ئىسەيگەندىر، ئىركى ئوزىدەدەر، چاقىرىپ
ئوزىدەن سوراڭلار، دېدى.

قزنى چاقىرىپ سوراغانلاردا، قز:

- پادشاھكزنىڭ نىمە ھونەرى بار، مېن ھونەرلى كىشىگە تىگەمەن، دىدى.

ساۋچىلار:

- دۇنيادا پادشاھلىقدان كەتتە ھونەر بولورمى؟ پادشاھ، بارچاھونەر.

لىلەرنىڭ، فۇقارالارنىڭ ئاتاسى بولادى- دىدىلەر.

قز:

- مېنىگە ھونەرلىلەرنىڭ ئاتاسى كىرەك ئىمەس، ھونەرلىلەرنىڭ ئوزى كىرەك. زامان ئوزگەرىشى بىلەن بۇكۈن پادشاھ بولغان كىشى، ئىرتەگە تەختىدەن سۇرىلىپ تىلەنچى بولۇپ قالىشى ھەم بار. پادشاھكزغا بارىپ ئەيتىڭ، مېنىگە ھونەرىنى كورسەتسۇن، ئۇندەن سولۇ تىگەمەن - دىدى. ساۋچىلار قايتىپ كىلىپ بولغان ئىشلەرنى پادشاھقا سوزلەدىلەر. پادشاھنىڭ بۇ ئىشىگە ئاچچىقى چىقىدى، ئادام يۇبارىپ ئالدىرىپ كىلىپ، قزنى ئولدىرمەكچى بولسادا، بىراق، قزغا باغلانغان كوگلىدەگى سىۋۇگى، ئۇنىگە يول بىرمەدى: ئوزىدەن ئوزى كويدى؛ پىشىدى؛ ياندى؛ نىمەقىلارنى بىلمەدى. ئىك سولۇ، ئوزىنى ئوقوتقان ئوقۇتغۇچىسىن چاقىرتىپ كىلتىردى.

ئوقۇتغۇچىسى بىلەن كىنگەش بولۇپ ئوتكەنلەرنى سوزلەدى. بۇنى ئوقۇتغۇچىسى ئىشىتىپ كۇلۇپ يۇباردى؛ بۇنىگە پادشاھنىڭ كەسەلى يەنە زور ايدى. شۇنچە ئاچچىقى چىقىدى، كىم قزنى، ئوقۇتغۇچىسىنىڭ يانىغا كىلتىرىپ، ھەر ئىككىسىنىڭ باشىنى كىسمەكچى بولدى. بىراق، يۇرەگىدەگى قزنىڭ سىۋۇگىسى، يەنە يولنى توسىدى. كوگلىدەگى سىۋۇگى يانغىسىدا بىر ئاھ تارتىدى دا ئوزىدەن كىتىدى، ھۇشسىز بولۇپ قالدى.

ئوقۇتغۇچىسى، بۇ پەيتدەن فايدالانۇپ، ئويىدىن ”يىتمىش يەنگى ھونەر“ ئاتلى كىتابىنى كىلتىرىپ تاييارلادى ۋە شاھقا تەبىيلەر تاييارلاغان شەربەتدەن بىر ئاز ئىچىردى، شاھ ھۇشىغا كىلدى.

ئوقۇتغۇچىسى، كىتابىن ئاچىپ ئوقۇدى، پادشاھ ھەم ئوزىنىڭ مۇجەببەت نەردىگە بۇ كىتابىدىن بىردارى چىقارمى ئىكەن! ئۇمەيدى بىلەن جان قۇلاغىن ئاسىپ تىكلادى، بىرىردەن ”ھونەرسىز كىشى ئولمىگە

ياقندىر، سوزى چىقبەلدى: ئوقۇتغۇچىسى ھەم شۇل يىردە كىتابنى ياپىدىدا:

- قزىڭ سوزى توغرى سوزدر. ھۈنەرلىگە تىگەمەن دېسە خەققى بار... دىدى. پادشاھنىڭ، يەنە ئىلگەرىگى كەسەلىگە مڭ كەسەل قوشلدى، ئوقۇتغۇچىسىغا باتغىناروخسەت بېرىپ جوناتىدىدا، ئوزى-چە بىر ھۈنەر ئورگەنمەككە قۇنت قلىدى.

ئىرتەسى كۈن پادشاھ تاختىدا ئولتۇرگەن چاغىدا، بىر كىشى ساۋغاغابىر ئىپەك گىلەم ئالدى كىلدى. بۇ گىلەمنى كورش بىلەن پادشاھنىڭ كوڭلىگە گىلەم توقشنى ئورگەنمەك ھەۋەسى تۇشىدى. گىلەمچىنى يانغا ئوتكىزىپ، ياخشىغا سىيىلدى، گىلەمچىدەن ئۇنى توقىش سورا، ئورگەتىش ئوتىنىپ يىگرمەبىش كۈن ئاراسىدا گىلەم توقشنى ئورگەندى، كىرەكلى نەرسەلەرنى تاييارلاپ، پادشاھ ئوز قولى بىلەن گىمەم تۇقىپ ئوتىنچىنىڭ قىزى قاشىغا ساۋچىلاردان بېرىپ يۇباردى

ساۋچىلار، قزىڭ يانغا بارىپ، پادشاھنىڭ ئوز قولى بىلەن توقمىغان گىلەمىنى كورسەنەپ سوزلەگەنلەرىدە، قزى-مەنە ئىندى شاھ، مېنىڭ ئىستەگەن كىشىم بولمىدى، بارى ئەيتىڭ، تويىنى قىلا بىرسۇن-دىدى ساۋچىلار سىيىنىپ كىلىپ پادشاھقا سوزلەدىلەر. پادشاھ ھەم تىزدەن قۇۋانچ بىلەن بىر ئۇلۇغ توي قىلىپ، ئوتىنچىنىڭ قىزى «خۇر-شىيد بانو»، نى نىسكاحلەپ ئالدى، شاھ غەبباس خۇرشىد بانودان، خۇرشىد بانو شاھ غەبباسدان قۇۋاندىلار.

ئوشەل كۈنلەردە ئىل ئاراسىدا، كەنايىنىڭ ياخشىلىغى ئۇچۇن، بىر كەبابچىنىڭ داڭغى چقىدى. پادشاھقا ھەم ياقىپ، كوڭلى ئىستەگەن چاقىرىد، ئۇندەن كەباب ئالدىرىپ بىرىئىدى.

كۈنلەردەن بىر كۈن، يارىم كىچەدە، پادشاھنىڭ كوڭلى، كەباب يىمەگكە سۇس كىتىپ، خىزمەتچىلارنى ئوشەل ۋاقىتدا بۇيۇرماققا ۋجدانى كۈنمەي، ئوزى، ئاقچا ھەم تامغاسىنى (مۇھرىنى) ئالدى، جون كىيىم بىلەن ئوبدەن چىقىپ كەبابچىنىڭ دوكانىگە باردى.

كەبابچىنىڭ ئالدىغا «چى-قامش» تارتىلغان، ئىچكەرىسىدە مىلدىر-مىلدىر ياندى تۇرغان شەمەنىڭ ياغدىسى ياندىدا توگەرەك (دەۋرە) ئالدى

ئولتۇرغان بىرنىچە كىشىنىڭ «پېچىر-پېچىر» سۆزلەشە تۇرغان تاۋشلارنى ئىشيتتى. پادشاھ تىقرلاتتى، ئىچكەرىدەن بىر كىشى كېلىپ: كىمەن، نىمە ئىشەك بار؟ - دېدى.

پادشاھ:

- مېن بىرەۋسا فرمەن، قارىم ئاچ، كەباب يېگەلى كېلىم، مۇمكىن بولسا، چىيىنى ئاچەك، بىر ئاز كەباب يېيە كېتەر مەن. - دېدى.

چىيىنى ئاچەكلىلار. پادشاھنى، بىرىنچى ئويىدەن ئىككىنچى ئويىگە ئالەپ بارەپ. بويەرە ئوستىگە سالەپ قويغان كورپەچەنىڭ ئوستىگە ئوتۇرماققا تەكلىپ قىلدىلار. پادشاھ بارەپ ئوتۇرماقچى بولغان زامان، بىرەن گومبىلەپ «يىرئوي» گە يېقىلەپ كېتتى.

يىر ئويىدە پادشاھدان باشقا، بىرنىچە ئاداملار ھەم بار ئىدى، پادشاھ ئابدېراپ ئۆلەرەن سورا ماقچى بولەپ تۇرغان ئىدى، يۇقارىدان چا. راغ كوتەرب شاتو (ناروان) قويەپ ئوتكەرىپ چاقلى ئىككى كىشى تۇشەپ كېتتى. يىر ئويىدە گىلەر بارچاسى ئورنىدان تۇرەپ:

- مېنىڭ گەم (كېزە گەم)، مېنى سوي! - دېيەپ ئۆلەر گە يالينا باشلا. دىلار. پادشاھ، بۇنى كورەپ جۇدە شاشدى، ئانق بلىدى، كەم كەبابنى ئادام گوستىدەن پىشىرار ئىكەنلەر، بۇيەرگە ئۆلمە ھەيدەپ كېلىتەرىدەر، خاير بولغانىچا بولور؛ دىدى دە چىدەمەككە مەجبور بولدى. كەبابچىلەر. ئىككى كىشىنى ئوز ئالدىدا ياتقىزەپ سويەپ ئالەپ چىقەپ كېتەدىلەر. ئارادان بىرنىچە كۈن ئوتكەندەن سوڭ گەل پادشاھغا يېتتى. ئادام سويەرلەر پادشاھنىڭ ئاياغ، قولن باغلاپ سويەمەكچى بولغانلار يىدا پادشاھ ئۆلەرگە يالېنەپ ئايتتى، كەم - ئورتاقلار، مېنى سويەسىز، ئېتمەنى كەباب قېلەپ ساتساڭز مېنىڭ ئېتمە نېچە سوم بولادەر؟ كەبابچىلەر. ئون سوم بولادەر. - دېدىلەر.

پادشاھ:

- ئەگەر سىزنىڭ ئىستەڭىز ئاچقا تاپماق بولسا، مېنىڭ ياخشى ھۈنەرم بار، يىگرمە كۈندە بىر گىلەم توقۇيمەن؛ ئۇل گىلەمنى پادشاھغا تارتىق قلساڭز، تورت يۈز سوم بېرەدەر، بازارغا ساتساڭز ئىككى يۈز سوم. - گە ئالادەر.

گىلەمنىڭ ئوزىگە يىگرمە سوم چىقەپ بولادەر، ئەگەردە تېلەڭىز ئادام سويەپ بولسا، سويە بىرەك، مېن ئوزم بەلەچ شەھەر يىدەن كېلەگەن

يولۇۋچىمەن، يوقلايتورغان كىشىم يوق - دېگەن ئىيى، ئادام سوپەر لەر، يوقارى چىقىپ، ئولوغلارنى بىلەن سوزلەش بوش پادشاھنى بوشاتى: ھونەرىك كۈلە گەسىدە ئولمەن قوتلەك، بزلەرگە گىلەم ئۇچەن كىرەك بولاتۇرغان نەرسەلەرنى يازب بىر! دېدىلەردە باش. قالارنى سوپ، ئالب چىقىپ كىتدىلەر. پادشاھ يگرەمە كۈن ئاراسىدا شۇل قارانغى زىنداندا بىر گىلەم توقۇپ، بىر چىتىكە يانداغى تامغاسىن باسپ: - مەن بۇ گىلەمنى پادشاھقا تارتقۇغا ئالب باراك! - دېدى. كەبابچىلەر، گىلەمنى پادشاھنىڭ ئوردىسىگە ئالب باردىلار.

ۋەزىرلەر، گىلەمنىڭ توقۇلغان كورب كەبابچىگە ئىككى يوز سوم بېرىپ دېدىلەر، كىم - پادشاھ ھازىر يوق، ئوزى كىلگەندە كىياسەك سىنى جۈدە سىيلايدىر. گىلەمنىڭ ئۇياغ بۇياغىنى ئاغدارب كور. كەنلەرىدە بىر چىتىدە پادشاھنىڭ تامغاسى كورىنىپ قالدى. كەبابچىدەن - بۇ گىلەمنى كىم توقۇدى؟ - دېپ سورادىلار. دوكەنىمىزدە بەلخ دەن كىل - كەن بىر مۇسافر يولۇۋچى بار، ئوشەل كىشى توقۇغان دېگەنىدە بىر دەن بارچالارى ئورنلارىدىن سەكەپ تۇرشىپ باراغلارنى تاقىشىپ: "يۈر بىزگە ئۇنى كورسەت، ئۇمۇسافر بىزنىڭ قولىمىز ئىدى، قاچغان، نىچە كۈندەن بىرى ئاقتارپ يۈرىمىز، دېپ بىرمۇنچە غەسكەر بىلەن بارشدىلار.

ئۇ كەبابچىلەرنىڭ دوكانى ئوراب ئالب، بارچاسىنىڭ ئۇياغ، قولىنى باغلاپ پادشاھ ۋە باشقا تۇتقىنلارنى زىنداندىن قۇتقاردىلار. پادشاھ، ئىلىگە غىرەت بولسۇن ئۇچۇن، كەبابچىلەرنىڭ بارچاسىنى بازارنىڭ ئورتاسىدا دارغا ئاسدى. ئۇندەن سولۇ خورشىد بانونىڭ يانغا كىرىپ، ئۇنىڭ باش ۋە كوزىنى سىلەپ: "ھۇنەرسىز كىشى ئولمىگە ياقىن، دېگەن سوز چىن سوز ئىكەن، ياقىن ئولە يازم، سېنىگە قۇللىق بولسۇن، كىم سىنىڭ سوزىڭ بىلەن، ئورگەنگەن ھۇنەرمىنى قۇتقاردى، دېدى.

(ع. ئاۋلانى)

مەر سىيە.

— لىيىنىن ئۈچۈن —

يوقسل ئىلنەر دۇنياسىنىڭ كىيىن كۆكۈندە پارلاغان،
 نۇرلى ئايغا مەھوييەت باغرىن ئاچىپ، يوق ئەيلەدى.
 بارچا مەزلۇم، يوقسل ئىلنى زور كۈرەشكە چارلاغان
 شانلى بايراق ساقچىسىندان بىزنىڭ دۇنيا ئاجرادى.
 كىلگۈسىدە يىر يۈزىن جەننەت قىلىش ئىستەكلەرى،
 كۆكرەگىدە تولقۇن ئۇرغان ئىشچىلەر كوز ياشلارى،
 زۇلم ئوقى تىشكەن، يۈرەكنىڭ تىنچىماس ئاغىرقلارى،
 ئىرىك ئۈچۈن كۈلگەن ئۇلغۇ يۈزلەردە ئوينىنى باشلادى.

يوقسل ئىلنىڭ رەھبەرى لىيىنىن يوقالغان بولسادا
 ئۇل كۈتەرگەن شانلى بايراق مىنگى تۇرغاي دۇنيادا...

(باتو)

ماقتانچاق كىشى.

(ئىل تىياترۇسى).

سەھنە: كەتتە كۆچە، توردابىر ساماۋارچىلىق دۈكەنى، يانېدا بىر
 باققالچىلىق، ساماۋارچىلىقىدا ۵-۶ چى ئىچچۈچى، ساماۋارچى ھەم-
 خىزمەتچى. چاي خورلارچاي ئىچىپ بىر-بىرلەرى بىلەن سوزلەشەن
 ئوتۇرار بىرى دوتارچالار. ھەر زەمان كۆچدەن ئۇياق بۇياققا كىشى-
 لەر، بالالار ئوتتۇر تۇرار. پەردە كۈتەرلىگەچ، تۇردى ساۋلات كىلور.
 ھەر ئۆتكەن كىشىگە باشدان ئياق تىكىلىپ، باشىنى بىر ئار ئىگىب
 سەلام تەلەپ قىلغان كەبى كورىنور.

سەلام بىرگەن كىشى بولسا، گىرەبىب غەلەيك ئالور، سەلام بىر
 مەكەن كىشىنىڭ كىتىدەن قاراپ قالور.

قولدا تىش كەۋلەگەچ، تىشىنى كەلور تۇرار.

تۇردى - (باققالغا) ئەسسەلامۇ غەلەيك م، ھەخالقباي سۈفى،

ئىسەن ساغمىسىز؟

خالق - مەنپە، كىملىك تۇردى ساۋلات، جۈدە كەم كورينەنسۇ؟
 تۇردى - ئىسىرە قويا بىرلىك، بىز جۈدە كەتتە كىشى بولب كىتكەن.
 ەز. ئابرو دىسەنگىز ئىندى، "ئىش كەتتە، ەمىيان لەتتە" دىگەندىك
 جۈدە كەتتە. ئوزىمىز بولساق، ئىشەك بازارىغا ئاقساقال بولغانىمىز،
 ئىندى شۇندەى كەتتە بولغانىمىز، كى جۈدە قويا بىرلىك، كورگەن ئادام
 سەلام ئورنىغا، تۇرب داۋقىلاتۇرغان بولدى. ئابرو دىسەنگىز، شۇندەى
 ئابرومىز بار، كى سەۋدە قىلب تۇرغان ئىككى كىشىنىڭ ئورتاسىغا بارب
 قالسام، شاشىلب ئاقچاسىن بىر كىتەتۇرغان بولب قالدى. ە تاپى -
 شىمىز بولسا، جۈدە ياخشى. بىر بايچا بار. بىگەنىمىز ئالدىمىزدا، يىمە
 گەنىمىز كىتەمىزدە، خاتىنىم ەم ئىش قىلىشقا شۇندەى ئوستا بولبىدىر
 كىم قىلغان ئىشىنى، ئال، ئال بىلەن زورغا بىر - ئىككى ئاشام يىب
 ئالدىمىزدا ئارتىب قالادى: شۇندەى، كىم قازاق ئەيتكەندىك: "سىن
 جى، مەن جى، قالغانىنى تامغا تاشلا!.."

خالق - خاخا قوتلۇغ، ئاقساقاللىق قوتلۇغ، قانى نانغا قاراك، چى،
 ئىچىك.

تۇردى - خوش، خازر ئاش تاييارلا تىبىب چقىدىم. چى ئچسەم
 بولادىر. (چى ئىچىب، تىشىنى كەۋلەب گىردەىب تۇرار).

ئىرگەش - (ئوغلى ھاۋرىق بىب يۇگىر ب كىلب) دادا، دادا، ئاۋچاداغى
 موىلب ياغىزنى سۇشك يىب قويىدىر.

تۇردى - ە، مەىلى، خۇمچاداغى ياغدان سالىب قويال، شونى
 ەم سوزدىب مەنكە سوزلەگەلى چقىدىكى، ئوزك بىلب قىلالا -
 ما سەنەى!؟

ئىرگەش - قايسى خومچاداغى ياغ دادا؟ ەلى شو چاققاچا ئويى -
 مەزگە تاۋاچادا ەم ياغ كىلگەنىنى كورگەنمى يوقكۇ!

تۇردى - بار يوقال كوز ئالدىمدان! (تۇرماقچى بولۇر).
 ئىرگەش - مەنە كىتەب ياتىمەن. (كىشىلەرگە قاراب) ئويەرىدە

ەىچ نىمە يوقكۇ، يەنە مەنكە قاراب گىردەىە درلەر (كىتەر).
 تۇردى - ئاخماق بالا، ەلى ئويىدەن چىقىشەمدا، ئويىدە خومداغى

ياغ تۇگەلدىر، دىسە بولاردى كۇ، ئاناسى يارامس، ئاناسى، شۇندەى
 دىسەك تىزدەن ئالب بىرەر، دىب ئورگەتكەن دىە. كىشكى، مەن
 باشقا ئاداملار سىنگەرى، بۇگۇنچە ئىبەشتىر ب تۇراتۇر، ئىرتەگە ئالب

بىرەمس، دىب ئەيتەتۇرغان كىشى بولسام. بىرقاتلا ئەيتىدى، خازر، باردى يۇ ئوزم يوق بولسام، يۇگىرىب بارب چار سۇداغى بولسۇرۇق قلسابغا ئەيتسە، قانچايغ، ئيت ديسەڭ بىرەدر. تاڭرىغا قۇلىق، ئويدە باغ توگەلگەن بولسا ھەم قانارلارداقاپ. قاپ ئون، گۈرنىچ بار، چەنگە كدە ئيت بار، ئۇندەن باشقا نەرسەلەرنى باتمان باتمانلاب، ئالب بىرىپ قويىمەن. ئاناسى ئوزى نەفسى يامان خازر ئاش قىلىپ يىگەن بولسا ھەم يەنە ئاش يىگۈسى كىلىدەر. ھە، ئاش بولماسا، باشقا ئاۋقاتىدى.

ئىرگەش - (يۇگىرىب كىلىپ) دادا، دادا! ئاشخانانىڭ كەلىدىنى بىرىڭ. ئانام ئىككىمىزچاى قايناتىپ، قوشنىمىزنىڭ ئويىدەن تىلەپ چىققان ئىككى بۇردە قاتتىق ناننى ئىۋىتىپ بىمىز. جۇدە قارىمىز ئاچىپ كىتىدى. كىچەدەن بىرى بىر نەرسە يىگەنمىز يوق!

تۇردى - يوقال كىت ئاخماق! كەلىد مېندە نىمە قلسۇرە ئانادادىر.

ئىرگەش - ئانامنىڭ ئوزىدە ئىمىش، ھىنتابەدرەقنى قۇلۇقلاپ كەلىدى - نى ئوزگىز ئالب يۇرە سىز كۇ!

تۇردى - (ئۇرماقچى بولپ يۇگىرىپ) توختاپ تۇر، نىمەلەر دىپ يات. بىسەن، (قۇۋۇلار، ئىرگەش قاچار، ئولتۇرغانلار كۈلىشەرلەر.) بۇ ھەرە - مىگە بىرگەپ بولغان، يا ئاناسى ئورگەتكەندى، بارى مېنى شەرەندە قىلماق ئۇچۇن، شۇ سوزلەرنى ئەيتەدر. خالىق ئەكە، ئوزگىز ئويىلاڭ شۇ سوزلەر كوچەدە سوزلەنەتۇرغان سوزلەرمى؟

خالىق - ھەلى ياش دىپ، ھەر بىر سوزنى، سوز دىپ سوزلەى بىرەدر.

تۇردى - ئاخىر، مېن كەتتە ئابرولى كىشى بولسام، ھەر كىم ئەيتكەن سوزمنى خازر قلسا، دىگەن نەرسەم تايىار بولسا، قانداى، كىم مېنىڭ ئويىدە ھىچ نىمە بولماسا، خۇجرا تولا ئازىق بولا تۇرىپ جورتنەگە كىلىپ مېنى ئويالتىرادىر. (شۇل چاقدا، ئوغلى ئىرگەش بىلەن جولىر - جولىر پەرەنجى ياپىنغان خاتىنى كىلىپ قۇلاق سالىپ تۇرار. لار، تۇردى بولەرنى كىرىپ چىتكە قاراپ) ئى شەرەندە بولدىمكۇ، بۇ ھەرەمى، ئاناسى باشلاپ كىلىدەر كۇ!

خاتىنى - ھە، ئابروولى كىشى، بىلمەگەنلەرنىڭ ئالدىدا نىمەلەر دېيىپ ماقتانىپ ياتىسەن، ئويىڭدە ھېچ نىمەڭ يوقكۇ، ئويالماسدان سوز- لەشكىنى قارا!

تۈردى - سەين نىگە مېندەن سوراقتىز كوچەگە چىدۇڭ؟
خاتىنى - ھە، نىمە قىلاردۇڭ، ئاچلىق جانمغا تىگىدى، چىدم؛ سەين. ئىر بولۇپ ئويىڭدان خابار ئالماساڭ، ئاچمى - توقمى، دىمەسەڭ، ئىلە - سەن، مويىلەبىگە ئازغىنا ياغ سورەسەن دىيە كوچەگە چىقىپ ئىشكىنى كەۋلىمى گىردە يەسەن!

ئىرگەش - (ئاناسىغا) كىل ئايمى ئاتامنى بىر شەرمەندە قىلايلىق.
ئاناسى - ھە، كىل، ئويدە نىمەسى بار، نىمەسى يوق. بىر - بىر ئەيتىپ بىر بىر ئويالتىرايلىق.

ئىرگەش - قانى باشلا!

ئاناسى - ھە خۇدا كوتەرگۈر ساۋلات، (ئىككىسى بىرگە) ئاخماق، كوچەگە يىقىلىپ ياتقان بىر ئىسكى ئويىڭ بار، بۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ بىر ئالدى تۇشىپ كىتكەن، باساي دىيىپ تۇرغان ئايۋانۇڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ بىر تامانى باسپ ياتقان ئىسكى ئاتخاناڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ ئوچاق باشىدا يارمىسىنى مۇشك كىمىرگەن. غۇمىدە ئۇن بېتىمى كورمەگەن سۈپىرەڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ بېساتىڭدە نان تاپىپ كىلسەڭ ھەر بېشى - ئالتى كۈندە بىر قايناتا تازىغان پۈچۈق قۇمغانىڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ ئالب كىلگەنكىدەن بىرى. ئىتەلدەن باشقا نەرسە پېشىرىلمەگەن لەيى ئۇچق بىر قازانۇڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار؟ ئويىڭدە يارمىسى يوق، يارمىسى يىر ياپىشىپ ياتقان ئىسكى، چۈرك نەمەڭ بار، ئۇندەن باشقا نىمەڭ بار - نىمەڭ بار!

ئىرگەش - توقتا ئايى! ئىندى ئوزىنى ماقتا يلىق. (ئىككىسى بىرگە) بىزنى ئاچدان ئاچ قويىپ ئاش يىدم، دىيىپ چىرەن بى ياغ سۈرۈپ چىقىپ بۇراپ ئولتۇرگەن مويىلەڭ قۇرسۇن. بىزنى ساۋقدا دىلدىرەتە قويىپ ئاتاڭنىڭ، تويىڭدەگى قىلىپ بىرگەن چاپانى قۇرسۇن! يالغاندىن،

كوپىنى كورگەنمەن، دىب كىيىب يۇرگەن قىزل توپىڭنىڭ پوپەگى قۇرسۇن! ئۇيالاتۇرغان سوزلەرنى ۋەلدىرەب ئوتۇرغان ئاغزىڭ قۇرسۇن!

تۇردى - ئىندەمەگەن ساين نىمەلەر دىمەكچى سەنلەر! (قۇۋۇلار، ئانا-بالا قاچار. سەخنەنى بىر ئەيلەنب چىقب كىتەرلەر).

(غ. زەفەرى)

قوزغال!

(خانن - قزلار ئۇچۇن)

قوزغال، ئارتق يىتەر، ئى قاىغىلى ئاھلار چىككەن،
ئىتل ئالغا، باس ئاھوم، كوزلەرى قان ياش تو ككەن!
سىنى، تۇتقىلق ئارا ساقلادىلار، يول قويمى،
سىنىڭ ئىركىنى ئالب تاپتادىلار، سوز بىرمەى.
سىنىڭ ئۇل قانلى ياشىغا. سرە بىر باقمادىلار:
جانوارلار كەبى، تار يىرگە قاماب ساقلادىلار...
كورگەلى قويمادىلار سىنگە ئو پارلاق كۇنى:
قويدىلار سىنگە بارى، مەنگى قارانغى تۇنى...
سىندە جم تۇردىڭ ئۇلەرنىڭ شۇ تىگىشىز ئىشىگە،
ئەيتمەدك دەردىڭنى شۇل چاققاچا، ھىچ بىر كىشىگە.
مەنە، ئىركىڭ قۇيلىشى سىنگە قاراپ يۇز ئاچدى;
قارا ئويلەر يىقىلىب، ئۇل «قارا دىۋ» لەر قاچدى.
قورقما، ھۇركمە، ئۇ زامان كىچدى بۇكۇن، ئۇستىدەن،
ئۇستىڭ ئارچلىدى سىنىڭ، ئۇل قارا، قورقنىچ تۇندەن...
سىن ئۇچۇندىر بو زامان. بىرمە پەيتنى قولدان!
چق قارانغى ئىچىدەن، كىت مەنە پارلاق يولدان...

(تۇرگۇچىدەن)

ئايدىن كىچەلەردە

زەينەب كەمپىر، بىرنەرسەدەن چوچوب ئۇيغاندى. ئاپپاق ئايدىن: ئاى، كەمپىر ياتغان سۈپەچەنڭ قاق ئورتا سىدان ئۈندە - مۈندە، بىتتە - يارمىتا ئۇچراغان ئاق بۇلتلارنى يارپ شاشب ئوتب بارار ئىدى.

كەمپىر ئۇيغ - بۇياغىنى ياخشىلاپ قاراپ، ئايدىدا سرە بر قارا - مارا ئۇچراتمااندان سوڭ، يەنە باشىغا ياسىغىنى قويدى. ئۇيغىسى ئۈچب كىتكەنلەكەن، ئىندى كوزىگە ئۇيغى كىلمەى ئوز ياشىغا، ئوز دەۋرىگە مۇناسىبولغان خياللار ئىچىگە كوملدى. ئۇل پىلتە سەۋەت، كورپە قاۋۇق، ئىدەن تارتىب بۇيل پىللەدەن چىقاتۇرغان ئىپەككەچە «دۇنيانڭ بارچا قاىغىسىنى» ئويلاپ ئالدى.

ئىندى بر ئاز ئۇيغىسى ھەم كىلە باشلاپ، كوزلەرى سىكىن - سىكىن سۈزىلە، قوللارى بوشاشب - چوزىلا كىتىدىلەر. تۇن بوپى چاپىش بۇرۇش يۇگىرىش چققان ئىتلەر تاۋشى سىكىن - سىكىن يوقالا باشلادى. ئىشانچانڭ خاۋزى بوپىداغى ئاللاردان تۇرۇپ ھەسرەت ۋە قاىغىلارنى ھەر كىچە ئوقۇتۇرغان بۇلبۇل، بۇكۈن جۇدە ئىرتە توختادى.

گورستان ۋە مازارلارداغىنا بولاتۇرغان چوقر بر جەلك... كەمپىر، يۈمىلىپ بارغان كوزلەرىنى بىردەن ئاچدى: ياقىز بىر بىردەن ھەسرەتلى. كۈنگل بۇزاتۇرغان بىر يىغى تاۋۇشى ئىشىتىلەرىدى.

بۇكم؟ كىچەلەرى ئوخلاماسىدان يىغلاپ چققۇچى كم؟ بارچا تىچ ۋە راحەت ئۇيغىغا تالغان بىر زاماندا يۈرەگىنى يارلاپ يىغلاغۇچى قانداى بەختسىزدىر؟ كەمپىر، يىغلاغۇچىنىڭ كم ئىكەن بىلە ئالماس ئىدى.

قوشنىلارىدان قايسى بوينڭ كىلىنى ۋەيا قىزى ئىكەن؟ خەدىچە ئاتنىڭ كىلىنى دىسە، بۇكۈن ئۇنىڭ ئورتاقلارى كىلىپ، ئىل ياتارغاچا ئوين كۈلىگى قىلىشىلار. سەلامەتخاننىڭ قىزى دىسە،

قشلاققا چىقىپ كىتكەن ئىدى، مەلى كىلگۈنچە يوق. ئوز كىلىنىنىڭ بولسا، يىغلايمۇرغان جايى يوق...
 كىم ئىكەن بۇ؟

يا خاۋلى تامانغا پەرىلەر كىلىشىدىمى ئىكەن؟ پەرىلەر ئوز قىزلارنىڭ ساچلارنى باغ - راغلاردا ئايدىن كىچەلەردە تارار ئىمىشلەر ۋە قىزلار: "كۆپ سىلىق قىلساڭىز، كۈيەۋ ئالب - كىتەب قالدۇر، دىب يىغلار ئىمىشلەر.

يوق... ئەجىنە قىزى، پەرى قىزى مۇنداغ يىغلاماس ئىمىش. يىغلاسا جۇدە قىزىق بولۇر ئىمىش...

يەنە دىققەت بىلەنرەك قۇلاق سالىدى: تاۋش - تانىش بىر خاتنىنىڭ تاۋشى كەبى ئىدى.

- قوشنىنىڭ كىلىنىدىر دىب ئويلادى.

ئاھ، باياقىش، قانداي قايغىلار باردر؟

مەنە كەمپىرنىڭ ئوز كىلىنى، ئۇى - جايى، كىم - كىچەك بارچا نەرسەلەر تاييار... ناۋدادىك كۈيەۋ ياندا... يەنە سىرە ئوى -

روزغار ئىشىنى قىلمايدىر، مۇنداغ يامان قىز بولادىمى؟

ئالماي - قانداق بولسۇن!

بىرمەي ئاتاسى،

ئوسىرمەي - ئاناسى!...

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كۈن خۇب ئەدەبىنى بىردى. خۇب يىغلاندى...

ايىغى توختالماغاندىن سوڭ، سىكىن گىنە ئورنىدىن تۇردى:

چۇۋالاشب كىتەب، كورپەلەر ئاراسىدا كومىلىپ ياتقان لەككىينى

ئالب توغرىغىنا باشىغا سالىدى سۇپەچەدەن تۇشىدى...

يىغى كىلگەن تامانغا بىر ئاز قۇلاق سالىغاندىن سوڭ، شەرىپە

سىزگىنە، يالاڭ ئاياق يۇردى. سۇپەچەنىڭ سول بېقىنىداغى كىچىكەنە

ئىشكەچەنىڭ تىشىگىدەن قاراغان ئىدى، كىلىنىنىڭ ئويىدە چاراغ

ئوچماغان...

خايران بولدى:

ۋاي بو نىمەسى؟ كىلىنچەك شۇل چاققاچا ياتماغان ئىكەنمى؟

يېغى بر ئاز يەنە قزغانچلانى، بر ئاز يەنە ئوكسكلەنب داۋام
ئىتەر، خاننىڭ تاۋشى كىسىلب - كىسىلب، خققيچاق تۇتقان كەبى
چىقار ئىدى. يەنە دققەت بىلە نرەك تىكلادى؛ بويىغى كىلنچە كىنك
ئويىدەن ئىشىتىلگەن كەبى بولور ئىدى . . .

يورەگى ئوينادى.

دەررەۋ دەرچەنى ئاچپ ئۇ حاۋلىغا كىردى، ئاياغىنىڭ ئۇچى بىلەن
باسب كىلب، سىكىنگىنە كىلنك ئويىگە ياقنلاشدى.

يېغى ئويىدەن ئىشىتىلەر ئىدى.

يەنە قۇلاق ئاسدى.

تاۋش - كىلنك تاۋشى ايدى.

شۇندەن سوڭ كەمپر سرە ئويلاپ تۇرماسدان، توغرى ئېشكىنى
ئىتەردى. ئىشك ئاچق ئىدى، كىردى.

ئچكەرىدەن:

ۋاي! كم، كم ئۇ؟

دىب بر چارچاغان تاۋش چقدى دا تىدى . . .

يارمياۋروپا ۋارى يىغشتىرىلغان بر ئويىدە ئككى كىشىلك كەتتە
سىم گەرەۋەتكە ياخشى قالن جاي سالنغان، پەستكىنە بر جاۋان
ئۇستىدە ♦ ۲نچى چاراغ يانب تۇرار ئىدى.

قىزل شاھى كوگلك كىيگەن، قاپقارا ساچلارى يىرلەردە
سۇدرەلگەن ياش كىلن - كەرەۋەت يانيدا، يىغلاپ - يىغلاپ قىزارغان
كوزلەرىنى يىنگى بىلەن ئارتىپ تۇرار ئىدى.

كىلن، كم ئۇ يىغلاغان؟

. . . .

كىلن، سز يىغلادىزمى؟

. . . . نىمەگە ئىدەمەيسىز، قادىر جان قانى؟

كىلن جاۋاب بىرمەسەن، ئىدەمەى ئورنىدان تۇردى.

- ئەيلەنەى كىلن، نىمەگە يىغلادىز ئەيتىڭ جان بالام؟

كىلن - تولغان، تاشقان حالدا، كۇچلى ۋە قورقنچ بر تاۋش

بىلەن "ئاناجان!" دىيىپ باقردى ۋە قاين ئاناسىنىڭ قۇچاغىغا ئاتلدى.

كەمپىرنىڭ قۇچاغىغا باشىنى تىقىپ ئالدى، يەنە ئوكسۇپ، خورسىنىپ يەنە تولۇپ تاشىپ ئەنچە يىغلاي باشلايدى.

- ئاناجان مېن كىچەلەرى ئوى پايلاش ئۈچۈن كىلن بولۇپ كىلدەممى؟

- يوق، ئەيلەنەي بالام، قانداق قانى؟

قانداق قانى سورامانك، ئاناجان، مەنە، كىلن بولۇپ كىلدەنمگە بريارم ئايدان ئاشقان بولسا، شۇ بريارم ئاينىڭ ئىچىدە ئىككى كىچە كىنە بىرگە بولدى... باشقا كۈنلەردە ھەر كىچە كۈتە - كۈتە تاڭ ئاندىرىپ يۇبارامەن، شۇنچە كۈن چىدەپ كىلن - كىلن مەنە بۈكۈن ئوز قەدرىمگە ئوزم يىغلاپ يۇبارم. قانداق قىلاي؟ مېن ئادام ئىمەسمى؟

كەمپىرنىڭ قارىغان، قۇرىغان كۈزلەرىگە يىراق - يىرلەردەن ئىككى تامچى ياش كىلدى. بۇتن تەنىنى، مۇچەلەرىنى باسۇپ، ئىزىپ سىندىرىپ كىلدىگەن ئۇ ئىككى تامچى ياشنى يىلن ئارتقاندىن سوڭ:

- ئاتاسى ھەم شۇندەي قىزم... دىدى.

شۇ سوزدەن سوڭ ئىككەلەسى ھەم ئۇزاق ۋاقت جىم - جىم بولۇپ قالدىلار.

كەمپىرنىڭ ئاغولى كۈز ياشى كەبى يۈزلەرى، ئۈزىلپ تاشلانغان چىچەكلىك سولغان، تاشداق قاتتىق باغرى. ئارتق دەرەجە يۇمشالغان كۈڭلىدە كۈچلى مەرھەمەت سىزگىسى ئويغانغان ئىدى.

كىلنىڭ، قىزارغان، چارچانغان ئاغى قايغىغا تىلماچ بولۇپ تۇرغان كۈزلەرىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغاندىن سوڭ، ئانالار سىۋىگىسى بىلەن كۈزىدەن ئويىدى:

- ئىندى، سىن مېنىڭ ئوز قىزم بولدىڭ، ئىندى، سىنەن گە سىرە ئازار بىرمەيمەن. ئىندى سىن ھەم كۈندىزگى ئىشلەرنى ئىسكەندەن چىقاراپ يۇبار! دىدى.

كىلن - كۈزلەرىدە بىر ئايدىنلىق، بىر سىۋىچ كۈلەنكەلەرى ئويىغانى

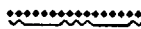
ھالدا باشىنى كۈتۈردى؛ ئىككى قولىنى كەمپىرنىڭ يىلىكەسىگە تاشلاپ تۇرۇپ:

– ئاناجان، مېن ئۇنىگە قاينغۇرمايمەن. مېنىڭ ياش غۇمۇرم، گۈلدىك ياشلىغىم كىچەلەرى سارغايىپ ئۈتمەسە ئىدى! . . .
دىدى.

ئاق شۇل چاقدا ئاچق تۇرغان ئىشىكىدىن ئولگۇدىك مەست - ئىسرىك تىنترەكلەنب قانجان كىلىپ كىردى.
ئۇنى كورشلەرى بىلەن ئىككى ئەلەمزەدە بىردەن:
– نەنە مەيدى! - دىپ يۇباردىلار.

ئۇلەرنىڭ بۇ جانلى قارشى ئالشلارغا جاۋاب ئورنىدا قانجان:
قانى ئانا، قانى مېنىڭ ئاننا جانم، نە؟ دىدى. ۋە «گۈپ» ئىتىب ئابرىزغا يىقلىدى . . .

(چولپان)

يىتەر ئىندى!

كوب چاقلاردان بىرى، بىزنىڭ يۇرتىمىزنىڭ كوكىنى،
باندان باشا قاپلاپ تۇرغان قارا، قالن بۇلتلار!
قاچانغاچا كورسەتمەيسىز بىزلەرگە، ئى جانىزلار!
ياغدىلاردان ياراتلغان يۇلدۇزلەرنىڭ يۇزىنى؟
يارقلقنى سىيە ۋە ۇرغان بىزنىڭ تۇنۇق كوگلىمىز،
قاچانغاچا قارانغىلار ئچرە. قالار بوغىلىپ.

يىتەر ئىندى! . . . يارقلقدان مەحرۇم ئىتىب بىزلەرنى،
شۇنچە چاقلار نور يولىنى توسىغىنا تۇردىز!
پەردە بولب، نور ساچغۇچى يۇلدۇزلەرنىڭ كوزىگە،
كوگلىمىزنى كۇز اغىنىڭ ياپراغىداي قلدىز!

يوقالسىڭىز، يارقلىقنى توسانۇرغان بۇلتلار،
 ھېچ يازقىسىز يولدۇزلەرنىڭ نۇرلى يۇزى ئاچىلسۇن!
 ىرتىلىڭىز ئەى ياراماس قارا، قالن پەردەلەر،
 يۇرتىمىزغا ئىڭ يۇكسەكدەن يارقىقلار ساچىلسۇن!
 قارانغىلار ئچرە قالغان، موڭىلى، سىنىق كوڭلىمىز،
 باى كۈنىنىڭ تەبىئەتى ياڭلىغىمۇلب سىيۋىنسۇن.
 (باتۇ)

ئامانەت.

1

يالغىز ئوزى ئىشەگىگەمىنىب، قىزىب ياتغان چولدان يۇرۇب كىتمەكدە
 بولغان يىگىتنى، قۇياشنىڭ ئىسسىق ياغدىسى تۇشب قزدىرار ئىدى.
 دەرويش كىمىدە كىتب بار اياتغان بۇياش يىگت، ئۇز اقدان مەنارەلەرى
 يارقىراپ كورىنىب تۇرغان شەھەرگە ياقنلاشدى.

بۇ يىگىتنىڭ ئاتى «ەلى» ئىدى. عدلى، ئوز ۋاقتىدا زور شۇھرىت
 ئىگەسى بولغان ۋە تەقۋادارلىغى بىلەن ئاتى چققان مەشھۇر يۇسۇف
 دەرۋىشنىڭ شاگىردلەرىدەن ئىدى.

يۇسۇف دەرۋىش، تەقدىردەن خابار بىرش ۋە ئوزىنىڭ ئەيتىشنىچە
 بۇيك بر عالم ۋە ئەۋلىيا بر شەيخنىڭ قەبرىدەن ئالغان تۇپراق
 بىلەن داۋا قىلا باشلاغاندان سوڭ، ئونىڭ داڭغى يەنەدە ئارتغان
 ئىكەن. ئونىڭە كىلىگۈچىلەر كۇندەن كۇنگە كوپەيەر ئىدى ۋە
 بۇنىڭ ئارقاسىدا ئونىڭ تۇرمىشى جۇدە ياخشى بولدى.

ەلى ھەلى دەرويش بولب يىتكەن ئىمەس ئىدى. دەرويشلىكنىڭ
 ئوزىگە ياراشا شەرتلەرى بولور ئىدى. بۇ شەرت بوينچە، بر كىشىنىڭ
 دەرۋىش بولىشى ئۇچۇن، يىتتى يىل كىرەك بولور ئىدى. ئەگەردە
 مۇرىد يىتتى يىل ئاراسىدا ئخلاسى بىلەن يۇرسە، ئاخلاقى بۇزلامسا
 برەر نا قۇلاى ئېشى سىزلمەسە، يىتتى يىلدىن سوڭ، ۋاقتنچا دەر-
 وىشلەر قاتارىغا كىرىتيلەر، تۇرك بولسا دەرۋىش قىلىنار ئىدى.

ەلى ھەم پىرىنىڭ قاشىدا شۇندەين يىتتى يىل خىزمەت قىلب بۇرگەندەن
 سوڭ، ئوز ئىلىگە تەجرىبە ئۇچۇن كىتمەكدە ئىدى.

غەلىنىڭ بارا تۇرغان يېرى جۇدە ئۇزاق بولغانلىقتان، پېرى ئۈنگە
بر ئىشەك بېردى ۋە غەلىگە: «بۇ ئىشەكنى ياخشى ساقلا، قايتىشدا
ئۈزۈك ئىلە بىرگە كىترگىل، ھېچ بىر يېردە قالدىرما، بۇ ئىشەك جۇدە
غەلەتى ئىشەك، دېب قاتتوق تەغىناھدى.

II

غەلى يولدا ئىشەكنىڭ ئۈستىگە مېنىب بارا ياتغاندا، پېرىنىڭ،
ئىشەكنى جۇدە غەلەتى دېگەن سۆزىگە توشىمەدى: جۇدە كۆپ
ئويلادى.

غەلىنى كۆتۈرۈپ بارىدىغان، ئىشەك زىركىمى. ياخۇد ئىشەكلەرنىڭ
قېلىغى بويىنچە تېسىكەرىچىلىگى تۈتۈپ قالدىمى، ھەر نېمە بولسادا،
ئىلگەرىگىدەن ھەم يامانراق ۋە سېكىن يۈرە باشلادى.
ئىخ، ئىخ، ئىخخ!.. يۈر ناخىر، نېمە بەلا بولدى سېنىگە؟ دېب
غەلى سوكسەدە ئىشەككە سۆزى ئوتتەدى. ئىك سوڭ، ئىشەك يۇرىش-
دەن بۇتكل توختادى.

- خۇدا ئۇرمىسۇن، سېندەى خەيۋاننى! غەلەتى بولماي ئول،
يۈرەسەنمى، يوقمى؟ دېب غەلى قچقىرا باشلادى.

قۇلاقلارنى چىمىرىپ، تېسىكەرى كوزلەرى بىلەن غەلىگە قاراپ
تۇرغان ئىشەكنىڭ فېكرىدە بىر ئادۇم ئاتلاماق ئۈمىدى كورنمەدى.
غەلىنىڭ، بۇ ئىشەك ۋە ئىشەكنىڭ بۇ قىياپەتتىگە جۇدە ئاچچىغى كېلدى:
ئويلاپ تۇرمايدىغان، قولداغى كەلتەگى بىلەن ئىشەكنىڭ باشىغا
ئۇردى، ئىشەك ھەم ئويلاپ تۇرمايدى، يېقىلىپ دەررەۋ جان بېردى.
غەلى، جۇدە كەيىقى قاچىپ: «داد، مېن ئىندى نېمە قىلامەن؟»
دېب قچقىردى.

- ئىندى، پېرىمگە نېمە دېب ئەيتەمەن، ئۇل كو مېنىكە ئىشەكنى
قايتارپ ئوزمگە كېلتىرپ بېرگىل، دېب ئەيتىپ ئىدى، نېمە قىلامەن
ئىندى؟ دېب ئويلاپ قالدى.

بىر ئازدان سوڭ:

- ھە، بىلىم! مدنە شۇ تاشنىڭ ئاستىغا كۆمەدەن ۋە كورنىڭ ئۈستىگە
«ئامانەت» دېب يازىپ قويامەن. بۇ ۋاقىت ھېچ كىم تېگىمەيدى دېسدى
ۋە ئەيتكەننىدىك قىلدى.

ئىشەكنىڭ ۋاقتىسىز ئۆلىشىگە ۋە ئىندى يايۋ بارشغا مەجبۇر بولغانغا بىر ئاز ۋاقت قاينغۇردى دا يولىغا كىتدى.

III

بىر قانچا ۋاقت ئوتتى...

غەلى ئوز ئىلىگە يىتتى. پىرىنڭ بۇيرىقلارنىڭ بارچاسىن ئۇشاتتى. ئىندى ئۇل، خاتىن ئاللى تەرەددۇدىگە تۇشىدى.

كۈنلەردەن بىر كۈنى شەھەردە شۇندە بىر گەپ ئارقالىدى:

گوي شەھەردەن دۇزاقدا ئىمەس، بىر يىردە بىر ئەۋلىيا گورى تاپلغان ۋە ئۇنىڭ گورىنىڭ تۇپراغى تۈرلى ئاغرىقلارغا داۋا ئىمىش.

غەلى ئويلايدى:

- ئىي، بۇ نىمە گەپ؟ قانداي گور؟ توقتا قانى ئوزم بار بى كورەيجى!

غەلى گورنىڭ ئورنىدىن خابار ئالدى، كىچەسى بارچا كىشى ئوخلاغاندا سىكەن گەنە تۇرىپ، چىقىپ كىتتى.

غەلى بار بىتتى...

- ئىي، بۇ مېنىڭ ئىشەكنىڭ گورى كۇ!.. دىدى دە گورنىڭ يانىغا دەررەۋ بىر ئويچە سالدى: ئىندى نىمە بولۇر ئىكەن، دىپ ئۇل يىردە ياتا باشلايدى.

ئىرتەلەپ ئۇيغانغان چاغىدا. گورنىڭ يانىدىن ئوتكەن كىشىلەرنىڭ كورنىڭ تۇپراغىدىن بىر چەنگەل، بىر چەنگەل ئالدى كىتە ياتقانلىقلارنى كوردى. غەلى ئىندى جۇدە سىوندى ۋە:

ئىندى بىلىم. ئىشەكنىڭ «غەلەتى» ئىگەنلىكى بۇل توغرىدا ئىكەن! ئىندى مېن بۇ پەيتدەن فايدالانا ئالماي قالسام بولماس!- دىپ ئوزىنى شۇل گورنىڭ شەيخى، دىپ بىلدى. ۋە ئوتكەن-كىتكەنلەردەن سەدەقە ئالا باشلايدى.

ئىندى، غەلىنىڭ شۇھرەتى كۈندەن كۈن ئارتتى؛ كىلەتۇرغان دۇنيا ماللىرى ئىسە، يەنە ئەۋجگە چىقتى. بۇ ئىشلەرنىڭ ئۈستىگە غەلى، تەقدىردەن خابار بىرىش ئىشەن ھەم قوشساق، غەلىنىڭ ئىشىنىڭ قانداي تاراقلاپ كىتكەن ئىكەنلىگىن دەررەۋ ئاڭلايمىز.

VI

بۇ ۋاقىغە يۈسۈف دەۋرىشنىڭ (پېرىنڭ) قۇلاغىغاچا يېتىپ باردى ۋە ئۇنى تەشۋىشلەنتىردى.

ئۇل بۇ خالغا چىدەپ تۇرا ئالمادى ۋە:

ئەيتىشلەرىگە قاراغاندا، بۇ گۈر، مېنىڭ مۇرىدىم تۇرغان يېردە بولسا كىرەك، توقتا. قانى ئۈزم بارب كۈرەيچى، ئىختىمال غەلىنى مەم كۈرسەم، بەر مەغلومات ئالا بېلەر مەن دېي شۇ يولى بېلەن سەفەرگە چىقىدى.

كوب ئزلەمەسدەن مەشھور گۈرنى تاپدى.

يالانغاچ بىر تاشلاقدان عىبارەت بولغان چول-سەحرا. خازردا تانب بولماسلىق بىر خالغا كېلىگەن.

گۈرنىڭ تىكرەسىدە دىۋارلار، عىمارەتلەر سالىنىدۇر. گۈرنىڭ ئۈزى چرايلى بىرسورەتدە ئەيلەنتىرىلىپ ئالنىشىدۇر. ئىشىكىدەن كىرىپ-چىقىپ تۇرغان ئاداملارنىڭ سانى-ساناغى يوق. گۈرنىڭ باشىدا غەلى ئولتۇرۇپ بىر چەنگەلدەن شەرافەتلى تۇپراقنى ھەر كىمگە بېرىپ تۇرىدۇر.

غەلى. ھەر كۈنى كىچەسى بېلەن سەحرادەن تازا تۇپراق قازىپ ئال كېلىپ. گۈرنى تولدۇرۇپ قويماي ئىدى. شۇ كەسى بېلەن، غەلى كوب پۇل توپلاغان ۋە رەسمى سورەتدە دەرويش بولغان ئىمەس ئىسەدە مۇرىدلەرى كۆپەيگەن ئىدى.

غەلىنى كۈرمەگەنىگە كوب ۋاقتلار ئوتكەن بولسا مەم. يۈسۈف دەۋرىش ئۇنى بىرىنچى كۈردە ئوك تاندى، ئەمما بىلدىمەدى. يالغز. كىچە تامان خەلق تارقالب بىتكەچ، ئىككەۋلەرى قالشىدىلار. بۇ ۋاقت پىرى مۇرىدىنىڭ يانىغا كىلدى ۋە:

- ھە. ئوغلۇم. سىز بۇندە نىمە قىلىپ يۈرىسىن. بۇ كىمنىڭ گۈرى؟ دېي سورادى.

غەلى دەرويشكە ئاسلىدى ۋە:

- ئەسسەلام غەلەيكوم، پىر جەنابلىرى! كىچىرگەيسىز. سىزنىڭ بېرىگەن ئىشەككىز. سىزدەن ئايرىلغاندىن سوڭرا ئولۇپ قالدى دېدى.

پىرى:

- خوش ئۇنى نىسە قىلدىڭ، قايقا تاشلادىڭ؟

- غەلى:

- مۇختەرەم پېرىم... مېن سىزدەن جۈدە ئۇيالا مەن مېن ئۇنى شۇ يېرگە كۆم ئېدىم-دېي بولغان ئىشلەرنى سوزلەپ بېردى.

پېرى:

- ئوغلەم، كېل مېن سىنى قۇچاي! سېن چىندە كەم دەرۋېش بولماققا لايىق ۋە خەقلىسەن. ئىندى مېن ھەم سىنگە بىر سىر ئېتەي...
- ئۇ قانداي سىر، تەقسىر؟

پېرى:

- سېن بېلەسەنمى، مېنىڭ شەيخ بولۇپ تۇرغان مازارداغى شىفالى گور، كىمىڭ گورى؟

غەلى:

- ھە، ئەلبەتتە بېلەمەن... بۇيك ئەۋلىيا...

پېرى:

- يوق، ئوغلەم، ياڭلىشاسەن. ياخشى بىلىڭ، كىم ئۇ «شىفالى گور» سىنىڭ ئېشەڭنىڭ ئاناسىنىڭ گورىدۇر.

(ئوزگەرتىگۈچى)

(مەحمود سوباي)

كۈچسىزلەر دۇنياسى.

تۈركىستاننىڭ قارانغى بىر پۇچماغىدا
كەتتە ئېمەس، كېچكەنە بىر ئۇنگۇردە،
كۆپدەن بېرى، ئىككى كىشى تۇرار ئىكەن،
يوقسىلىقىدا بىرگە غۇم سۇرار ئىكەن.
بۇلەرنىڭ تۇب يىرلەرى شۇنگە ياقىن
بىر قشلاقدا بولغان ئىكەن، ئىلگەرىدە.
بۇلەر، شۇندە كۆبگىنە چاق غۇم سۇرۇپ،
ئوسكەنلەرگەن، بۇرن شۇندە، ئويناپ كۆلۈپ.
بىراق يازمىش، قويمىغاچ ھېچ بۇلەرنى تىنچ،
يۇرتنى تاشلاپ قالغانلار كەن مۇندە تۇرۇپ.

ئۈزلەيدەن سوکرا يۇرتنى، ئەللەكمەر،
ئۈز يۇرتى دىك قولدا تۇتۇپ يۇرتكەنلەر.
ئۈنگە قارشى، بۇلەر هيچ سوز ئەيتەلمەگەچ،
بارغان بىلەن، يىرن قايتىب ئالامغاچ،
قاچىپ كىلگەن ئىكەن بۇلەر ناچارلقدان،
چاراسزلىق ھەم ئۈندەگى ياۋزلىقدان . . .
شۇل كىلگەنچە بۇلەر، شۇندە تۇرۇپ قالغان،
كىم بىلەر كىلگەنكىگە قانچا بولغان!؟
ساقاللىرى ئاپپاق بولۇپ كۆپ قارتايىپ،
قالمشدرلار كۇچسىزلەنىپ. حالدان تايىپ.
شۇل حالنچا بۇلەر، ھەر كۈن قشلاقلارغا
كىتەرگەنلەر، ئازىق ئزلەپ ھەر ياقلارغا،
كۆپ ۋاقتلار، قۇرق قايتىپ. ئاچ قالىشىپ
ئوتكۈزەرلەر ئىكەن تۇنى زار يىغلاشىپ.
مەنە بركۈن، بۇلەر شۇندەى حالدا ئىكەن،
قاتتىق تاۋۇش ئىشىتىلمىش بىر تاماندان:
- كۇچسىز، مەزلوم قىيىنالغان ئىيل، يىغىلىشىز،
يىغىلىشىپ ياۋزلاردان ئوچ ئالىكز!
چاللار، مۇنى ئىشتكەچ - ئوك چاپشىغانلار؛
بارب ئۈندە كۇچسىزلەرگە قاتشىغانلار.
شۇندە، يەنە تاۋۇش كىلگەن: - ئى كۇچسىز ئىيل،
ياۋزلاردان ئوچكىنى تىز ئالماققا كىل!
كۇچسىز بولۇپ ئىزلىگەنچە، كۇچلەنىپ سىن،
ياۋلار كغا قارشى چىقىپ، بارچاسن ئىز!
ياشاماقنى ئىستەگەنلەر، كۇچلەنەرلەر:
كۇچسىز قالغان ئىللەر، ھەر چاق ئىزىلەرلەر! . . .

(تۈزگۈچىدەن)

تيمرچىلەر،

بر تودە ئىيل، كرلى كىم ئاستىدا،
كىمىلەرى، ئۈستى باشى يىرتلغان.
قول، بىتلەرى قارالانغان كۈمدەن.
دەھشەت بىلەن، ھەبەت بىلەن تۇرۇرلار.
ئەپتىلەرى قارا، يامان - چر كىدر،
بىراق، بۇلەر جۈدە تازا يۈرە كىدر.
محنت دىگەن سەيقەل، كوڭللەرىنى،
كوزگى كەبى يالتىراتقان، تازارتقان.
ئاق قوللىلار، تازا كىمىلەردىك،
ئىچى، قارا كۈمەر كەبى بولماغان.

تيمرچىلەر، بالغالارنى ئالغىلار!
ساندان باشى ئوزرە يىغىلب ئۇرگىلار!
شاراق - شاراق تيمرنىڭ تاوشى چقسۇن!
تيمر، سزنىڭ كۈچكزنى ئاڭلاسۇن!
تيمر كەبى قاتتىق نەرسە دۇنيادا
قولگزدا ئىزىلىشىنى كورسۇن!
ۋە بلسۇن، كىم سزنىڭ كۈچلى قولگز،
بۇتن دۇنيا بارلىغىدان كوچلىدر،
ۋە بلسۇن، كىم شۇل قوللارنىڭ ئۈستىدە.
كۈچلى قوللار، ھەقسز قوللار بولمايدىر!
تيمرچىلەر، دەمنى ياخشى باسكىلار!
ئوچاقلار ھەم ياخشى ئەلەنگەلەنسۇن!
ئوزگرنىڭ ئەلەنگەكز بىلەن سز،
بۇ قارانغى ئوپكزنى يارىتك!
كوڭلىگزنىڭ سافلىغىغا ئىشچىلەر،
دۇنيانىڭ ھەم يارىغىنى قوشكىلار! ..

ئولەنگە!

قىشنىڭ ساۋق كۈنلەرىدەن قۇتىلىپ،
يازنىڭ يۇمشاق كۈنلەرىگە يېتىشكەچ،
كىچىمىش كۈنلەرگىنى بىردەن ئۇنىتىپ،
يىر يۈزىگە كۆكرەك كىرىپ چىقاسەن! ..
ئىندى، قىشنىڭ قورقنچ، ساۋق كۈنلەرنى
سىرە ئېسىكە ئالماي تىنچ كۈلەسەن!
بەغزەن تۇشكەچ، ئېسىكىنەڭگە ئۇل كۈنلەر،
قوللارگىنى سالتەيسەندە قوياسەن!
سىنىڭ ئۇچۇن گويا ئىندى بۇ دۇنيا،
چىن ئىركىنلى دۇنيا بولب كورىنۇر.
ياشاماقنىڭ قانداي بولىشىنى سىزمەڭگەن
ئىركە كۆڭلۈك، بۇ تۇرمىشدا سىۋىنۇر ...
بىراق ئويلا، مىنىڭ ئىركە قوناغىم،
سىن دۇنياغا يەنگى كىلگەن قوناقسەن!
ئىركىنلى دىب بىلگەن ئۇشبۇ دۇنياڭدا،
نېمە ئىشلەر بولىشىنى بىلمەيسەن!
بىلەسەنمى، ئى يۇمشاغىم ئولەنم،
بۇ دۇنيادا قانداي نەرسە بارلىغىن؟ ..
بۇ دۇنيادا سىنىڭ سىۋىگەن ئىركىڭنىڭ،
ئىڭ زور ياۋى، ئىڭ قورقنچلى «تۇرمىش» بار،
مەنە شۇ ياۋ «ئىرك» دىكەن نەرسەگىنى
يۈتمەك ئىستەر، ئۇنگە قارشى تالپىنار ...
كۈچى يېتسە، بىر نەفەس ھەم قويماسدان
يىر يۈزىدەن ئۇنى، بۇتن يوق ئىتەر.
شۇنىڭ ئۈچۈن، ياشاماقچى بولغانلار،
ئۇنگە قارشى كۈچلەرىنى توپلارلار.
ئۆزلەرىنى ئۇندەن ساقلاش يولىدا،
چارا باوسا، بارچاسىنى قىلارلار.

يوقسا، ئىركىنلى دىيىپ بىلىگەن دۇنياشكدا
تۇرمۇش بۇيرىغى لە سىنى ئىزەرلەر.
سىنى، بىر ئاز ياشاشكغا قويماسدان
چايناب، يۇتب دارادان يوق ئىتەرلەر.

شۇنڭ ئۇچۇن، كوكىكە قادار يۇكسەلكىل،
تۇرمۇش ئۇچۇن، سىن ھەم ئىنىدى كۇچلەنگىل!

(تۇزۇگۇچىدەن)

كەمەمونىزم چىچەكلەرى.

ئاغر بىر ئىشەن چارچاپ ئويگە قايتغان، ئىشچى غارغى. بۇكۇن
ئوزىنى كەسەل كەبى سىزدى.

قازان، تاۋاق تىگرەسىدە ئورالب ئوزىنىڭ غادەتدەكى ۋەزىفەسىن
ئوتەپ يۇرگەن، ئۇنڭ خاتىنى - كەرىمە ئاپا تىزگىنە ئىشلەرن
بىتەرگەن بولدى دا ئىرىنىڭ ئالدىغا كىلىپ:

- ھە ئاتاسى! نىمەگە بۇكۇن قاىغىلىراق كورىنەسىز، بىرەر بىركىز
ئاغرىدىرمى، يابولماسا، باشقا بىر نەرسەدەن خافا بولدىگرمى؟ سىزگە ئالب
فويغان ئاشنى، ئوغلىڭىز غەلى جانغا قارنى ئاچ قالغانى ئۇچۇن،
بىرگەن ئىدىم.

- ئى خاتىن، قويساڭچى! . . . دەرتلەرمىنى قوزغاتما! سوزلەرڭ
يەنە شۇل يوقسلىققان توغىلاتۇرغان قىزغانچ ئەحواللەر تىگرەسىدە
يۇراتۇرغانغا ئوخشايدىر، كورپ تۇرىدىرسەن، كىم بۇكۇن جۇدە ھەم
مەزەم قاچغان . . .

بۇكۇن كورپ ئورنىدىم، سىن ۋە بالالارمنى زارىقىش كەبى، بۇيك
بىر بەلادەن، ئاچلىق كەبى قورقنچلى بىر ئەجدەردەن ساقلاپ قالارمى
ئىكەنمەن، دىگەن فىكرەدە، كورپ ئىشلەدىم. يەنە شۇل كىشىنىڭ كۇچى -
دەن فايدالانغۇچى، ئوزى بۇتنەلى ئىشلە مەسەدەن مىنىڭ كەبى
يوقسلى - قاششاق ئىشچىلەرنىڭ بىلەك كۇچلەرىدەن. ئوزىنىڭ تىركىلىگەن

تۈزەتەن ئالغۇچى مەيدە - چۈيدە بايلارنىڭ سوزلەر يىگە ئىنانى، ئوزمنىڭ
ساغلىغىمنى يوقاتمى، ئىشلەگەن ئاغرى ئىشلەرم ئورنىغا بىرگەن پۇللارى
ھېچ نەرسەگە يېتمەسەن كىلدى...
ئۇھ!...

ھاۋا قارانغىلانىب كىلەدر. ئۇچ كۈندەن بىرى توختاماسدان
ياغى تۇرغان ياغەۋردان. بۇلەرنىڭ ئۆيلەرىدەن تامغان تامچى (چەككە)
ئۆي ئىچىدە ئوتۇرشغا، قۇرق ئورن قالدۇرماغان ئىدى...
عەلى جان بىلەن كىچك قىزى - رەھىمە ئىسكى ساندىق ياندا،
ھېچ نەرسەدەن خابارلارى بولماغان حالدا ئۇيغىغا كىتكەن ئىدىلەر...
كوك قارا بۇلتلار بىلەن ئورالب ئالغان. گويا، بۇتن دۇنيادا
بۈكۈن قايسى ۋە ئىمگە كنى گەۋدەلەندىرىپ كورسەتەتۇرغان «ئەجەل
پەرىسى» سىكن - سىكن باسب كىلمە كدە بولغان «قارانغىلىق»
ھەم ئوزىنىڭ ئىك سۈگى ئۆيىنىنى كورسەتەدى دىب تۇرغانغا
ئوخشايدىر.

يۇقارىداغى سوزلەرن تۈگەتمەسەن چوزىلىب ياتغان ئىشچى «عارف»،
يۇمغان كوزلەرن ئاچب ئۆي ئىچىدەگى بارنەرسەلەر ئۇستىدەن بر تاپقىر
بۇگۈرتىرىپ چقىدى.

ئىرىنىڭ كەسەللىگىدەن. كوگلى بۇزىلىب، خايالى ھەر تامانغا قاچى
كىتكەن كەرىمە، كوزىنىڭ نورى بولغان ئىككى بالاسىنىڭ ئىسكى
كوگلەكلەرن ياماماق ئۇچۇن، چاراغ ياقماقچى بولس ئورنىدان
تۇردى.

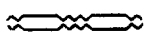
قۇرماساقلار كوگلى بىلەن ئوزشماق ئويناغان بو قارانغى ئويدە
ساندىق ياندا ئىر كەلك خۇرللاشلار بىلەن ئوخلاپ بانغان ئىككى
بالا، باشن تىزى ئۈستىگە قويىب خايال دۇنياسىغا سەفەرگە كىتكەن
كەبى ئوتۇرغان ئىرىنىڭ بۇندە ئوتۇرىشى قارانغىدا كەرىمەنىڭ كوزىگە
قورقۇنچىلى كەرتىنەلەر كورسەتدى..

چاراغ ياقلىدى!

ئۆي - ئىچى يارم - يارتى يارىدى، تاشقارىدا ياغمۇر ياغماقدا..

تام يارقىلاردىن تامب تۇرغان تامچىلار، سىيىن - سىيىن تۇشما
 «چوق - چوق»، تاۋشلىرى بىلەن، بو ئوى عائىلەنى. شۇ ئوتۇرماقدا
 بولغان كىچىك بىر ئويىدەن ھەم قۇرۇق قالدۇرماقچىلار كەبى.
 كەرىمەنىڭ چاراغ ياققان كورب عارق، ئىركىزچە ئورنىدىن تۇرۇپ
 ئۇ ئورنىغا كېلىپ توقتايدى:

- خاتىن، سىرە بىر يىمەگىڭ يوقمى؟ بۇ كۈن قارىم تويىب يىمەك
 يىگەنم يوق. بىر تاماندىن كەسەللىگىم ۋە باشقا تاماندىن، مېيەمنى
 چۇلغاب ئالغان ئىسكى خاياللار مېنى جۇدە ئىشەن چىقاردى!...
 ئاتام رەھمەتلىكنىڭ ھەم مېنىڭ كەبى، بىلەمسىز ۋە يوقسىل
 بولغانلىقلاردىن بولسا كىرەك، مېن بىلىم كۈچلەرن كورمەدەم، مەنە،
 بۇتن غۇرم قاراغىلىقدا ۋە قارا ئىشلەر ئارقاسىدا ئىندى بىتەيزادى.
 بايلار ۋە ئوزىنى گېنە ئادام دىي سانائىتۇرغان شۇ ئاقچا قۇللارنىڭ
 ئىشكەرىدە ئۇۋقاتىنى ئوتكۈزەمەك بولۇپ شۇ چاقچا كىلىدەم ئىك
 سوگىدا تۈزەلمەسلىك بىر كەسەلگە ئۇچرادىم. مېنىڭ شۇ حالم ئۇچۇن
 قزغانغۇچى ۋە شۇ كەسەللى ساغاتلاردا كۈمەك قولن ئۇزاتغۇچى
 ھىچ كىم يوق... يىللاردان بىرى، مېنىڭ تازا كۈچمەن ئوزىنىڭ
 بارلىق تۇرمىشىنى ياخشىلاپ ئالغان ۋە مېنىڭ ئىشىمگە قارشى،
 ياخشى ئازىق بىرمەگەن ئىسپاس بايلار، شۇ ئىك سوگى قزغانچ
 حالغا ھەم مەرحەمەت قىلماس؛ بۇ ۋجدانسزلىقلار بۇندەي بايلار
 ئودەسىنىڭ شۇم ئىشلەرىدەندىر. مېنىڭ بېقىنىمدا زور «خەلە» بار،
 كەسەلم قورقۇنچىلى، ئوزمەن ئۇمىدىم يوق.. يالغز ئەنە! ساندىق
 ياندا ئۇخلاپ ياتقان كىكى سىۋىكى بالامنى تەربىيە قىلالماسدان
 بۇ دۇنيادان سەفەر ئىتتىشىم، يەنە شۇ بالالار ئۇچۇن قىيىندىر، ئۇلەر
 كىلگوسىنىڭ چىچەكلەرى ئىدى.
 ئۇلەرنى ئوقۇتالمادىم ئۇق!..

II

ئەنە روسىيەدە بۈيۈك ئۆزگەرتىش، مەزلۇملەر بىلەن، نىچە يۈز يىللاردان بېرى، ئۆزىنىڭ ئاغۇلى ترانغن كۈچسىز ۋە حوقۇقسىزلار بەدەنىگە باتىرىپ كىلگەن زالمىلار ئاراسىدا رەھىمسىز ئۇرۇشلار بارادر.

ھەر بىرىدە غاۋغا!

ئۆزىنىڭ فايداسىن كۈزلەگۈچىلەر - بايلار فايداسىغا باشلانغان بۈيۈك ياۋروپا ئۇرىشىنىڭ ئىككى سوڭى يىمىشلەرن ئورتاغا ئېرىتىلغان تەئرىخى بىر پەيتى!..

بۇ زور قوزغالشلار ۋە حوقۇق ئۈچۈن كۈرەشلىرىدەن ئۆزبېكلەر ھەم ئۆزىگە تىگىشلى ئۆلىشىن ئالدى. نىچە يۈز يىللاردان بېرى. ئۈستىدە "قارا دىۋ" لىك ۋەزىفەسىن اوتەپ كىلگەن قاتتىق قوللى خانلار ۋە ئۆلەرنىڭ قۇيرىقلارى بولغان ئىنسانسىز بايلار. شەرىعت ئاتىدىن يالغان فەتۋالەر بىرگۈچى ساتلغان غۇلامالار ۋە بېكىلەرن ئۆزىنىڭ ئۈستىدە تۈشۈردى. . . ئۆلەر تەئرىخى جەزالدەن كوردىلەر.

III

ئاتاسىنىڭ ئولىمىدەن سوڭ ئىشچىلەر خۇكومەتىنىڭ كۈلەگەسىدە. خۇكومەت مەكتەبىدە تەربىيە قىلىنىپ، ياخشىغا بىلىم ئىگەسى بولغان "غەلى جان غارىفى" بۇ كۈن قۇۋانچ بىلەن ئاتاسىنىڭ ئالدىغا يۈگىرىپ كىلدى دە:

- ئانا جان، بۇ كۈن زور بەيرەم، روسىيەدە ياشاغۇچى بۇتن يوقسىللارنىڭ تەئرىخى بەيرەملەرى؛ بۇ كۈن نىچە يۈز يىللاردان بېرى، يوقسىللار بىلىكەسىدە ئاغىر يۈك بولپ ياتغان ۋە ئۆلەرنىڭ يازمىشلارن ئوز قوللارىدار خىيانەت بىلەن (ھەل قىلماققا) تىرىشىكەن، بايلار، تورەلەر، پادشاھلارنىڭ ئۆزلەرىنىڭ قاتتىق ئورنلارن، ئىشچىلەرنىڭ كەلتەنگى ئاستىدا تاشلاپ قاچغان كۈنلەرى،

بۇ كۈن كىشىلىك دۇنياسى نىڭ كۆپ بولەگىن تەشكىل قىلغان ئىزلىگەن يوقسىلارنىڭ تەئرىخى بەيرەملەرى...

ئايىنقىسا، كۈن چىقىش بىلىم ۋە تانىشكان چىتدە ياشامانغىزور سەبەب بولغان خانلار، بىكلەر ۋە غۇلامالار، بىزنىڭ ئۈستىمىزدەن يوقالس، بارچانىڭ يەنگى تىرىكلىكىگە كىرگەن زور قۇۋانچلى كۈنلەرىدۇر.

مەنە شۇنىڭ ئۈچۈن مېن بۇكۈن بايلار قىيىنغى ئاستىدا ئۈلگەن باياقىش ئاتامنىڭ كۈرى ئۈستىگە بارب زىيارەت قىلىپ كىلمەن...

ھاۋا ئاچق، بارچادا قۇۋانچ. غەلىجاننىڭ ئاناسى كەرىمە، سىكلىسى رەھىمەلەر ياخشىغىنا كىيىنىش بۇرەر ئىدىلەر.

مەرحۇم غارف ئىشچىنىڭ ئۈلگەنىدەن سوڭ، كەرىمە خانىمنىڭ ئىشلىلىگى كۈلەگەسى دە بۈلەرنىڭ بۇزلىغان تۇرمىشلارى، ياخشىغىنا يولغا سالغان ئىدى.

«بالالار باقچاسى» دا نەرىيە قىلىنماقدا بولغان ئالتى ياشلىق رەھىمە، ئورتا مەكتەبىدە ئوقۇماقدا بولغان ئون يىش ياشار غەلىجان بۇ ئىككى كىلىگۇسىنىڭ سولمايتۇرغان چىچەكلەرى. كەرىمە تەربىيەسىدە تەربىيەلەنەب، يەنگى تۇرمىشقا قىلىنغان مەنگىلىك ئارمۇغان ۋە كەممونىزم چىچەكلەرى ئىدى...

(مىرمۇللە)

ناۋروز كۈنىدە

خىرا. ئوچغان. كىرلى كۇچسىز دىلنەرگە،
يارغ. ياغدى، تۇرەش سىپكەن يەنگى كۈن،
سىمرە سىۋىنچ بىرمەس ئوزىيك قىزىغا،
يوقسا ئۇنگە مەنگىلىكىمى قاراتۇن؟

(۱) ناۋروز كۈنى بىرىنچى ماى دۇنيا بەيرەمىدۇر.

نېچە يۈز يىل كېشەنلەردە ئىنتىككەن،
قاششاق، يوقسل. تۇتقىنلارغا ئىرىك بېرەر:
ئۈزبېك قىزى: «باشقالارغا ئىرىك بېرگەن.
مېنىگە قانى ئىرىكك؟» دېسە، نەدىيەر؟

كوكلەردەكى. دانە - دانە ساچلغان
يۈلدۈزلەرمى. ئىزكى كۈننى ئالقىشلار؟
كەمگە تېگەر. يۈلدۈز كۈزدەن ئاتلغان
ئاچچىق، گېنە لەغەنەتلەر ھەم قارغىشلار؟

گۈلئاي. توتى قومرى، ئايخان. يارقىنلار.
ناۋروز كۈنى دىۋارلارغا قارايلار:
كوچەلەردە ئىر - قىزلاردان ئاقىنلار.
تۇتقىنلارنىڭ يانلارغا كىرمەيلەر،
قاتارلارغا ئۆلەرنى ھەم سالمايلار.
تۇتقىنلارنى كېشىگە ھەم سانمايلار...

تۇتقىنلارنىڭ كۈز ياشلارنى باھارنىڭ
شۇدرگىدىك، گۈزەللىكىنى ھوللەيدىر:
«گۈزەللىكىنى سېۋىم» دېگەن ئىرىكلەر.
كۆرۈپ - تۇرۇپ ئۇيالىمايلار، ئۆلمەيلەر!..

ناۋروز كۈنى، ئىرىكسىزلەرگە ئىرىك بېرەر.
ئۈزبېك قىزى ئىرىكلى كۈندە بوشالماي.
زندان كەبى تار ئويىدەن چىقالماي،
قالن، ئاغرىدىۋارلارنى يېقالماي.
بارلىغىنى كېلىڭ دۇنياغا ئاتالماي،
چن ئىرىك كۈنن كۈتە - كۈتە تېلىمىرەر...
(چولپان)

تىنچ ئىش

I

... ئىندى بۇ زات ھەم غۇلامادان بىرى ئىدى.

ئوز ئەھلى تامانيدان «ۋەرەسە تۈلئەنپيا» قاتارىغا كىرىتىلگەن ئۈچۈن «مىرتك سىرتك» لەرنىڭ فالان، تۈگەنكىگە قۇلاق سالىشنىڭ ھەم كىرەڭكى يوق ئىدى. يىگرمە بېشى -- ئوتتۇز يىلنى مەدرەسە تۇپراغى يالاب ئۈتكەزگەن بىر كىشىنى، تەبىئى بزدە غۇلاما قاتارىغا كىرگزمەى حال يوق. ھەم ئەنە شۇ مەدرەسە تۇپراغىنى ئوتتۇز يىل يالاب، شۇل تۇپراق يالاۋچى ئەجرىنى ئالغان ئىدى. عاوام ئورتاسىدا بولسۇن، غۇلاما ئاراسىدا بولسۇن ئۇل: «داملا شەرىف ئاخۇند»، بولب تانلغان ۋە بىۋ ئاتنى ئىشتكەن يىتتى ياشاردان يىتمىش ياشارنىڭ كوز ئالدىغا كەتتە سەللە، ئۈزۈن چاپان، سىمىز كەۋدە، ئوڭ قولىنىڭ يىڭىكىدىن تورت ئىللك تەسبىح ئوچى كورىنىپ تۇرغان، قىزىل بەركەش يۈز، ماش بىرنىچ ساقال بىر كىشى كىلىپ باسار ئىدى.

بۇ زات دىنى عالم بولىشى ئۈستىگە سىياسەتدەن ھەم خابارسىز ئىمەس ئىدى. ئەمىرىكە، ئالمانيا (گىرمانيا)، ئەنگىلىيە، ياپونىيا، فەرەنسىيە، بىلگىيە ۋە شۇنىڭ كەبى. ھەر دەۋلەتلەرنى يادلان بىلەر ئىدى. بۇلەرنىڭ ھۈنەرلەرگە چە ئايرىم - ئايرىم ئاجراتار ئىدى. مەسەلەن ئەمىرىكە، ئوزى فەرەنگلەرنىڭ بىر ئايماغى، ھۈنەرى: ئەمىرىكان تىرى ئىشلەيدىر. ئەمىرىكان پاختانى ھەم شۇل چىقارغان. گىرمانىيا، توب توپخانا ئۇرش ياراغلارنى ئىشلەيدىر. ئاسمان پاپۇرىنى ھەم شۇ كافىر چىقارغان. ئەنگىلىيە: بۇجۈدە ھۈنەر مەند، بىراق، ئوزىنىڭ بىر يۈزىدە جايى يوق. ئەمما دىنگىزگە شەھەرلەر بىنا قىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن دىنگىزلەر پادىشاسى دىب ئاتايدىرلار. فەرەنسىيە ياخۇد فەرەنگ بۇ ئوزى مەيدە - چۈيدە ئىشلەشكە جۈدە ھەم ئۇستا بىر كافىر: فەرەنگ ئىگنە، ماشىنا فەرەنگ ئىپ، گىردمەفون ۋە شۇنىڭگە ئوخشاش ئەللە قانچا قىزىق - قىزىق نەرسەلەرنى چىقارغان. ياپونىيا، ئورۇسدەن پورتاتۇرنى ئالغان ...

ئەنە بولەر ئىندى، چىت قىرانلار توغرىسىدا بىلگەن سىياسەتى. ئۆزىمىزنىڭ ياقىن قىرانلاردان مەسەلەن، خىتاي، تۈركىيە توغرىسىدا يېتتى ياشلىق چاغىدان بىرى ماعلوماتى بار. خىتاي: «ئۇنەرى خىتاي قاغاز، ئىپەك جوجۇم، ئوفۇسى جۇدە ھەم كىسۇب. نە ساناقدا بار، نە كىتابدە بار.

”سەمەركىنت، نى ئالماققا قوشن تارتقاندا يول ئورتاسىدا نىل دەريەسىمى، جەيجونىمى دېگەن بىر دەريەگە توغرى كىلەر ئىكەن، دەريەنى كوپرەكسز كورگەندە، سىرە قاراب تۇرماي، چىرىگىنى-غەسكەرىنى سۇۋغا باسب، ئادامدان كوپرەك قىلىپ ئوتب كىتەر ئىكەن، مەنە، كۈبلىگى شۇنچە ئىكەن!!

تۈركىيە يىر يۈزىنىڭ سۇلتانى، كافرلەردان باج - خىراج ئالادى. قەھرو غەزەبىدەن زەمىن وزامان، مەكىن، مەكان تترەيدىر. ئاداملارنى ۳۶۰ كۈن روزە، يىگىرمە تورت ساغات ناماز ئوقۇغۇچى “ئاوليا” دىب بىلەدر.

بۇخارا توغرىسىدا سوزلەش كىرەك ئىمەس: بارچامزغا بىلگىلى، ئىسلامنىڭ باشقا شەھەرلەرگە كۈكەن نۇر ياغلغان حالدا، شۇ شەھەرلەرگە ياغدىرماق ئۈچۈن بۇخاراى شەرىفدەن فەرشتەلەر ئارقالى كۈكە نۇر چىقاريلار ئىكەن!.. مەنە ئۇنىڭ سىياسەتدەن ماعلوماتى.

ئۆزى مۇدەرسلىككە سايلانمىسدا نىل كەرى، ئاق پادشاھغا نىمە ئۇچۇندىر، مەستىرە ۋە يىلەر كەبى، ياولق - نۇشمەنلىك ساقلاپ يۇرار ئىدى. ئەللە نەرسە مۇف دېگەن تورە تامانىدان مۇدەرسلىككە «ئوكەز» بىرلەنگەچ، ئاق پادشاھنىڭ ياشاماغىغا قول كوتەرب. دوغا قىلغان كۈندەن باشلاپ، ئوزىدەن نىكەلەيگە بىر ياخشى ئىستەك سىزە باشلايدىر. توغرى كىلگەن يىغىنلاردا، پادشاھلىق «ئىسۇنۇبۇۋەت دېگەنلەر، كافر بولسا ھەم «ئۇبۇۋەت» يەنى پەيغەمبەرلىكنىڭ يارم كۇچى بار، دىب ئاق پادشاھنى يۇقارى كوتەرب قويادىر.

ئارادا ئۇرش باشلانپ، تۈركىستاندا «رەبۇچى» مەسئەلسى قوزغالغاندا ئالغاۋ - دالغاۋغا كىلگەن كىشىلەرگە: «پادشاھنىڭ ئەمرى ۋاجىب، مەعناۋى ۋاجىب، فەرزلىگىدە ئازغىنا شۇبىئە بار،

مەنئىسى فەرز ئەمىر ئىلاھى، دىيىپ ئىلنى شاۋ - شۇدان توختاتماققا تىرىشادى. گرمان ئۇندەي ھۇنەر كورسەتەدى، ئاق پادشاھنىڭ بۇنچە شەھرىنى ئالدى، دىگەن خابارلارغا سىرە ئىشانغۇسى مەيلىمەي: "ياخشى، گرماننىڭ يۈز ئون بېش گەز توپى بار. مېن بۇنى گرماننىڭ ئۆزىدە دە ياخشىراق بىلەمەن. ئەمما ئۇ، قانداي ھۇنەر مەندە بولسا روسىيەنىڭ بىر تە تۈكىنى ھەم كەم قىلا ئالمايدى. روسىيە بۇنىڭگە ئوخشاش گرماننىڭ بىر يۈزى بىلەن ئۇرۇش كورگەن، ئاق پادشاھ ئىندى، ئىر نەزەر قىلغان، دىيىپ يۈرەدۇ.

II

۱۹۱۷ نچى يىل فېۋرەل سوۋىدىن ئۆزگەرش باشلاندى، ئاق پادشاھىمىز تاختىدىن تابۇتقا ئالدىندى. بىرىنچى مارتىدىن باشلاپ، ئىل ئاغزىدا "نىكەلەي تاختىدىن تۇشىرىلىپ يەنگى خۇكۇمەت تۈزۈلدى، دىگەن خابارلار يۈرە باشلايدى. بىراق، بۇ خابارلارغا، بىزنىڭ «ئاخۇند داملا»، سىرە ئىشانمايدى. شۇ خابارلارنى سۆزلەگۈچىگە، قىزىق بىر تۇرش بىلەن: ئەي سىن ئاخىمى بولۇپ قالدۇمى؟ ئاق پادشاھنى ئورنىدىن تۇشىرىپ بولار ئىمىش؟ ياخشى، كىم: بۇ سۆزنى مېنىڭگە ئەيتىڭ، يامانراق كىشىگە ئەيتسەڭ، باشىڭ كىتەر - باشىڭ! دەمگىتى چىقارما! بۇ خابار مەستىرەۋەيلەرنىڭ خابارى!

- مەستىرەۋەي دىگەن كىم ئاقسىر؟

- ھە، كۆچەلەرگە تاش تىرەدرگەنلەرچى، ئەنە شۇلەرنى مەستىرەۋەي

دىرلەر. بۇلەرنىڭ خابارىغا ئىشانىپ بولادىمى؟

ئارادان ئون - ئون بېش كۈن ئوتتۇرىدا...

نىكەلەينىڭ پاليتسا - مەشەبلەرى، مەشەبلەرى ئورنىدىن چىقارلىپ باشقارلار سايلانا باشلا. يۇرتنىڭ تۇرىشى ئۆزگەرەدۇ. سايلانۇ - يىغىنلارنىڭ بىر نىچەسىدە ئاخۇند داملامنىڭ ھەم قاتناشقىلار بولادۇ. ئاخۇند داملامغا ئىندى، ئاق پادشاھنىڭ چىندەن دە تاختىدىن تابۇتقا ئالغانى سىزىلەدۇ. بىراق، بۇ ئىشكە نىمە ئۈچۈندۇر، كىم ئۇنىڭ ئىچى بىر تۇرلى غەش بولۇپ: "ئەي خۇدايا تەۋبە، بۇنىمە دىگەن كەي ئىندى..." دىيىپ قويايدۇ.

- ئاق پادشاھ ئورنىدىن تۇشىرىلىپ، يەنگى خۇكۇمەت دىگەن

حوكۈمەت بولبىر. ئەمما مەنە بۇ «سايلاۋ» دېگەن نىمە دېگەن ناماقۇلچىلىق؟

خۇدايا تەۋبە!...!...! خۇدايا!...! ئاداملارنىڭ ئاغزىداغى «خۇررىيەت» دېگەنى، نىمە دېگەن سوز، يىردەن «خۇرىيەت» كۆكەن «خۇررىيەت» بۈكۈن سايلاۋ، ئىرتە سايلاۋ! خۇدايا تەۋبە خۇدايا تەۋبە!...! ئىل ئاغزىداغى خۇررىيەت - خۇررىيەت دېگەن سوزگە بىرىنچى ئىشىتىشدا تۇشىنلمەسە ھەم «لۇغات» كورلىگەندەن سوڭ بىر ئاز تۇشىنلىدى.

ئاخۇند داملامز، ئاق پادشاھنى ئورندىن تۇشىرىلىپ، كىرىنسىكىنىڭ پادشاھ كوتەرلىگەننى «بولبىر - بولبىر ئىندى» بىلەن زەھىنگە سىغىرسادا ھەلىكى «يەنگىدەن سايلاۋ» نى سىرەمىيەسىگە سىغىردا ئالمادى. «ئىلنىڭ ئىستەگىچە يەنگىدەن سايلاپ قوش» دېگەن گەپ ئۇنىڭ ئىچىنى ئەرى كەبى تالاي باشلادى. نىچۇن ئەرى بولب تالاماسۇن؟... مەدرەسەسىنىڭ بىرىنچى مۇدەررىسى ئىتىلىپ، ئەللە نەرسەمۇف تامانىدان بىرىلگەن ئۆكەزنى بوشقا چىقارپ، ئاخۇند داملامز ئورنىغا باشقانى سايلايمز دىسەلەر!... ئوخ خ خ...!

III

ئاتن ئايمغا ئۆكەزنى ئالب چىقىشنى بۇيىرىپ، ئوزى ئايۋانغا ئولتۇردى. شۇل چاقدا چن كوڭلىدەن ئاھ تارتىپ يۇبارغان ھەم ئىدى. ئۆكەز قاغارى بۇندەن بىر يىل ئىلگەرى ساندققا تۇششدا ئاخۇند داملاغا قانداي ئۆمىدلەر بىرىگەن بولسا، بۈگۈن ساندقدان چىقىشدا شۇ دەرەجە ئۆمىدسىزلىك تۇغدىرى.

ئاتن ئايمدان ئۆكەزنى ئالب ئاچا باشلادى. بۇ قاغاز ياخشى ساقلانغانى ئۇچۇن، ھەر قاباتىنى ئاچلغان ساين شالدىرار ۋە شالدىراش ئاخۇند داملانى ئەللە قانداي مەئىۋىس ئىتەر ئىدى.

ئۆكەز ئاچىلىپ بولدى. داملامزنىڭ روسچەدەن خابارى بولماسا ھەم، حاكم مەھكەمەسىنىڭ مرزاسى تامانىدان ئۆكەزنى بىرىشە: «... مەدرەسىنىكى پىرۋاي مۇدەررىسو گاسپادىنو مۇللە شەرىپو ئاخونو مۇللە زەرىپو ئاخونو» دىي ئوقۇپ بىرىشى ئىسىگە

تۈشۈپ، تۈشەل ۋاقت بۇتن گەۋدەسى تىل بىلەن ئاڭلاتىپ بولماسلىق بىر لەززەت بىلەن جىمىرلەشەپ كېتىشكەننى ئىسسىگە كېلىپ كېتىدى. گاسپادىن پېرۋاي مۇدەررىسىنى تەعەين ئېتىپ، چىرايلىقى قىلىپ قويغان بۇرمەچە ئىمزالار بىلەن سىمىرۇغ قۇشلى تامغالارغا كۆزى تۈشۈپ ئوتىدى. ئەمما شۇل چاقىدا، «خۇررىيەت، سايلاۋ، شەرت ئېتىپ ئىسسىگە تۈشۈپ ئېتىدى. ئۆكەز قولىدىن يېرگە تۈشۈپ كېتە يازدى... ئېنىدى بىرنىچە ۋاقت ھۇشەن ھەم كېتىكەن ئىدى... ئىسى ئۈزىگە كېلىگەچ، ئۆكەزنى بۈكلەي باشلايدى. ئۆكەز: «مېنى كۆرمە، ھەم كۆيۈمە!» دېگەن كەبىسى بولۇپ ئۆز ئۈزىدەن شالدىراۋسىز بۈكلەنە باشلايدى. ئاتىن ئايم، ئۆكەزنى ساندققا ئالۇپ كېتىمەك بولغانىدا، ئارقاسىدىن ياخشى قال، دېگەن كەبىسى، مەئۇس بولۇپ قاراپ تۇرار ئىدى. يەنە بىر قاتتىق ئاھ تارتقاندىن سوڭ ئاق پادىشاھنى ئورنىدىن تۈشۈر كەنلەرى ئۈچۈن مەستىرەۋەيلەرگە لەغەت ئوقۇدى.

شۇندىكى لەغەت ئوقۇدى، كىم «شۇل ساغات مەستىرەۋەيلەرنى يېرى يۇتسا، ئاق پادىشاھ ئۆز ئورنىغا ئولتۇرۇپ «خۇررىيەت، سايلاۋ» نى يوق قىلسا، ئۆكەز، ئۆكەزلىكىدە قالسا!...

ئاخۇند داملانڭ دۇعاسى قوبۇل بولۇشۇن ئوتتۇرىغا ئىدى... بىراق، داملانڭ بۇ «سايلاۋ»، تەشۋىشى ۋە مەستىرەۋەيلەرگە دۇعا بەدى ئورنىسىز بولۇپ چىقمايدى. نېگە، كىم: ئۇش داملانڭ فايداسىغا قومارىلا باشلاغان. يەنىكى ئاق پادىشاھ (كىرىنىسكى ۋاقتىدا، داملالار ئىمىزغا ئوخشاغان «سايلاۋ»، شىچقانلار ئۈچۈن ھەر فاندچا ئۇش قىلىنسا، مايدان ئاچقۇ ئىدى، يالغۇز... يالغۇز «ياش»، دېگەن بىر فىرقانى ئۇش باشىدىن ھەيدەلسە... .

IV

ئېنىدى ئىل ئاراسىغا دېن ئاتىدىن باشلارغا قارشى قوزغالان يۈرگۈزە باشلاغان ئىدى.

خازىر بىزنىڭ ئاخۇند داملامز نېمە قىلار ئىدى؟ داملامزنىڭ ئۆزى سىياسى ئىمەسىمى؟ ئۇشنىڭ تۈبىگە ئەللە قاچار تۈشۈپ ياشلارغا قارشى ئېلىنى قوزغانىش تېكزىدە، يۈزەر ئىدى.

ئىش، ئاخۇند داملامز كەبىلەرنىڭ فايداسى بىلەن نەتىجەلەندى. ئىندى ئاخۇند داملامزنىڭ ئاغزى قولاغىدا، «دىن بۇزغۇچى دەھرى ياشلار» دىگەن جەھر ئاغزىدىن ساچراپ چىقىپ تۇرادى. داملامز جۇدە مەست، خازىر داملامغا نىكەلەي زالىم كىرىنسكى جۇدە عادل توغرى، ئوكەرنىڭ ھەم بىرتىنلىك قىمەتى يوق؛ ئىستەسە مۇدەرىس، ئىستەسە دوماۋە سىسەلام . . .

V

۱۹۱۸ نچى يىلنىڭ سىمىتە بىرلەرى ئىدى كەبى . . . يەنىڭكى خۇكومەت قارشىسىغا بالشاويكلەر قوزغالماقتا . . . دىگەن خاخبارلار يۈرە باشلادى. ئىلگەرىرەك داملامز بۇ خاخبارغا كۆپدە ئىشانماسا ھەم كىيىنرەك ئويلاي باشلادى. بالشاويكلەر توغرىسىدا ماعلۇمات ئىگەسى بولماغانى ئۇچۇن، ئۇندەن - بۇندەن سۇرشتىرماققا توردى.

ئۇھۇۋۇ . . . بالشاويكنى يىر يۇتسۇن، دىننى بىلمەسە، باي ۋە غۇلامانى يىر بىلەن تىڭ قىلماق ئىستەسە، مال ۋە مۈلكىنى مۇشتەرەك ئورتادا دىب بىلسە! . . .

بۇ ماعلۇماتنى ئالغاچ، كىچە، كۈندىز: «ئى بار خودا يا كىرىنسكى خۇكۈمەتنى قىيامەتغا چا ئاياغىدىن يىقتىما! . . . دىب دۇعا قىلماققا كىرىشدى. چىندەن دە ئاخۇندا داملامزنىڭ بىساتىداغى بار دەسمايەلەرى شۇل گىنە ئىدى.

VI

يىگىرمە نىچەنچى . . . ئايى ئىدى، ئۇنىيىنى توپ گۇمگۇمى پۇلىموت تەرتەردىگى باسغان ئىدى. ئىككى فرقا، يەنى غۇلاما بىلەن، ئىشچى، يىوقسىل جان بىر، جان ئالماقتا ئىدى. ئاخۇند داملامزدا باشقا كەمالات كۈتكەندەن ئارتۇق بىر رەۋشە بولسا ھەم يۈرەك دىگەن نەمەتدەن قۇرق قالغانلارنى ئۇچۇن بىرىنچى مەلىق تاۋشى بىلەن غزەتنى ئىختىيار قاغانلار ئىدى. ھەر بىر توپ تاۋشى، ئاخۇند ھەزرەتىمىزگە ئىشىتىلگەن ساين غزەتخانەدە ئىچلەرى شۇوللەشمەك دە ئىدى.

نەتىجىدە يوقسىل قاششاق، باي ۋە غۇلاملارنى يېتتى قات يېرىنك ئاستىغا كىرگىزىپ يوباراتۇرغان دەرىجىدە يېڭىدى... بۇ خاۋاب ئاخۇند داملامزنىڭ غىزەتخانىسىگە يېتمىش: داملامز. جانىدان ئۈمىد ئۈزۈپ، ھەر مېنۇت «كەلمە ئى تەيىبە» ۋە كەلمە ئى «شەھادەت»نى ئىللارىدان قويماسدان ئولتۇرار ئىدى...

VII

ئارادان ئون كۈن ئوتىدى، ئاخۇند داملامز يوق. يېڭىمە كۈن ئوتىدى، دەرىجىسىز، ئوتتۇز كۈن دېگەندە ئاياۋلى جاننى ھاۋچ قىلىپ غىزەتخانىنىڭ ئىشىكىدىن مارالادىلار. ئوتتۇز يېرىنچى كۈندە ئەتەك - چېچەك قىلىپ غىزەتخانىسىگە تېڭىرىسىدە سېلىش ئۇچۇن يۈرۈپ كوردىلەر.

سىكىز - سىكىز بالا -- چاقالارى ياننىغا بارش تىنچلىق بىلەن ئاخۇند داملامزغا نەسىب بولدى. توپ بىلەن پولىموت، بالشاۋىكلەرنىڭ چىن كۈنگۈل بىلەن تۇتقان سىياسەتى ۋە ئىنقىسا، سىياسىيونلۇق ئاخۇندا داملامزنىڭ يۈرەكىنى ئالىپ قويغا نلقدان بۇندەن سوڭ سىياسەتكە ئارالاشماسلىق بالا -- چاقا ئورتاسىدا غەھدىتىلدى.

تىنچىغا ئىمامگەرچىلىكىدە داۋم ئىتىلە باشلاندى. ئىلگىرى بالشاۋىك ئاغالارنىڭ، كىمىڭ ئاتىنى، كىمىڭ يېرىنى تارتىپ ئالشلارغا قانداق سوز دېيىشكە عاجز بولغان داملامز مۇفتا حلجۇنان ۋە شۇنىڭ كەبى كىتابلاردان چىقارپ: «زامانا ئاخىر بولپ، قىيامەت ياقىلاشغان ئىكەن؛ بۇكۈنكى بالشاۋىك دېگەنمىز، يەئجۇج - مەئجۇج ۋە يا دابىە تۇلئەرر بولۇر، دىب ئويلا ئىدى، ئۇشەل ۋاقتدا بۇندەق دېمەككە بەلكىم ئۇنىڭ ھەقى ھەم بولغانىدىر. بىراق، بۇكۈندە ئۇنىڭ يەئجۇج -- مەئجۇج، دابىە تۇلئەرر توغرىسىداغى فېكىرلەرى ئۈزگەرب بالشاۋىكلەرنىڭ ھەم ئىنسان ئىكەنلىكىگە ئىشاندى.

ياقتا... مەدرەسەسىگە ئاخۇند داملامز ئورنىغا باشقا بىر مۇدەرىس بېلىڭىلەندى، ئەمما بۇنىڭ داملامزنىڭ سىرە ئىلتىفاتى بولمادى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۆمەز ھەم ساندىدا ئۈنۈمىتىلپ ياتار،

بەلكىم ئىسىگە كىلىگەندە يىرتىپ ھەم تاشلار شۇندەي قىلىپ داملامز تىنچىنا ئىمامگەر چىلىگە داۋام ئىتەدر.

سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي ئىسىگە تۇشكەندە سىسىگە كىتىپ يوق شاپتان ئازدرغان ئىكەن! دىيىپ قويادر. بۇكۈنگى ئىمامگەر چىلىگىگە كىلىگەندە «بۇنىڭ ئۆزى خۇب تىنچ ئىدى!» دىيىپ ئىيەدر.

چىندە ئاخۇند داملامزنىڭ ئۆزىگە لايىق ئىش شۇنىسى ئىدى.

(جولقنباي)

شىفالى سۇۋ

غۇمەر ئەكەننىڭ قاي يىرى كەم؟ - ئوى - روزغارى تۇگەل ئوز يىرىدە، براق غائىلەسىدە تىچلىق يوق. غۇمەر ئەكە خاتىنى شىرافەت ئاينى، خۇدا كورسەتمەسۇن، جۇدە يامان ئۇرادر. ئۇرغانىغا سەبەب، خاتىنىنىڭ قاقلىداقلىغى ئىدى.

بىر سوزگە ئۇن جاۋاب بىرەدر دىيە ئۇرادر، ئەمما جم تۇرش - سىرە مۇمكىن ئىمەس!

نىمە قىلسۇن باياقش غۇمەر ئەكە چىدەي ئالمايدىر دىيە مۇشتىنى كوتەرەدر.

شىرافەت ئاينىڭ كوكەرب چققان يىرى ئىندىگىنە تۇزەلدى دىسە، غۇمەر ئەكەننىڭ مۇشتى يەنە تاپ - ئاييار!

تۇرمىشلارى - تۇرەش ئىمەس، بىر غەزاب بولدى. كۇنلەردەن بىر كۇنى ئوتب بارغان بىر يولاۋچى بۇلەرگە مەھمان بولدى. غۇمەر ئەكە حەۋلىدە يوق ئىدى. بۇندەن فايدالانىپ، شىرافەت ئاي زارلارىنى توكە باشلادى:

- خۇدا ئۇرغانداي زەھەرلەرىنى ساچىپ قايتادر، ناق يىرتقىچ جانيۋار كەبى، ئۇنى قل، بۇنى قل... دىيىپ بۇيىرقلارىنى ياغدىرادر. نىمە، مېنىڭ ئونتە قولم بارمى، نىچە بولەككە بولىنەي ئاخىر؟

بۇ سۇزلەردەن سولك، يۇرەگىدەن چىقارب:

- سىز بى تەرەقى ئادامسىز، بىرىش قىلىپ مېنىڭ ئىرمىنى مېنى

ئورمايتۇرغان قىلىش عىلاجىنى تاپمايسىزنى؟ بىرەر نەرسەگە دەم سالىپ بىرە ئالمايسىزمى؟

يولاۋچى بىر ئاز ئۇيلاپ بولغاچ شەرافەت ئايغا قارادى ۋە:
- بىلەمەن، شىفالى سۇۋدان دەردىگە دەرمەن تاپارسەن! - دېدى.
شەرافەت ئاي:

- ئۇنىڭ ئىچىرەمەنمى؟

- يوق، ھېچ نەرسە بىرمەيسەن، ئىرىك قايتىپ، سىنى سوكە باشلاسا، دەررەۋ ئاغزىغا شۇ سۇۋنى ئالاسەن! يۇتماسدان ساقلاپ تۇراسەن، ئاق كوئىلىكىدەگىدىكى بولادى.
شەرافەت بىر پىپالا سۇۋ بىردى.

يولاۋچى ئىچىدە نىمەنى در ئوقۇپ، سۇۋغا دەم سالىدى. سوغرا يولاۋچى ئوز بولىغا كىتتى.

شەرافەت شىفالى سۇۋنى يىغىپ قويدى.

- قانى كىلسۇنچى ئويى كويگۇر، ئاغزى قانداي ياپىلار ئىكەن!..

عۇمەر ئەكە ھەم ئويگە قايتىپ كىلدى.

عۇمەر ئەكە:

- قانى ئاشنى بىر، نىمەگە قاتىپ قالدۇ؟

شەرافەت، ھە، دىپ يوتالاي دىسە ھەم ھەيھات، بومادى، ئاغزىداغى سۇۋ، بۇنىڭ ئىمكان بىرمەدى.

عۇمەر قىچقىرا باشلادى...

«نىمەگە قىچقىراسەن، ئاۋقاتىڭ جايدا تۇرىدىركۇ!»، دىمەكچى بولسا مەم ھەلىكى سۇۋ قويمادى.

عۇمەر توقتامادى، سوكە ۋىردى.

- بۇ نىمە، شورۋەمى؟ خاۋز سۇۋى كۇ! كۇن بويى ئىش قىلىپ

يۇرەسەن، بەنە ئاۋقات ئورنىغا كومكوك سۇۋ بىرەسەن!..

شەرافەت ئاينىڭ تىلى قايرالپ، يىپ يۇباراي دىسە ھەم سۇۋ

ئىمكان بىرمەدى. يۇتماق ھەم پارامىدىر. تۇپىرش ھەم بولمايدىر.

عۇمەر ئەكە سوكب - سوكب چەرچەدى ۋە دەم ئالماققا ياتتى.

ياتاغىدا ئويلادى:

— نېمە بولدى بۇنىڭگە؟ بۇ، مېنىڭ خاتىنىم ئىمەسىمى، بىر سۆزگە ئون جاۋاب بېرىمەسەن، قالماستىن ئىدى. خۇدا، قانداق تىموغرى قىلدى ئۇنى؟.. توقتا، قانى، ھەلى مېن نېمە ئۇچۇن ھەر ۋاقت ھايقىروب، باقىروب ئولتۇرامەن؟..

ئۈز — ئۈزىگە ۋەدە بېردى.

غۇمەر ئەكە ئىككىنچى كۈن يەنە ئىشەن كېلىدى. شەرافەت ئاي ھەم شىفالى سۇۋىنى ئاغزىدا تاييار قىلىپ تۇردى. ئۇل: «مەنە يەنە غەرىسات باشلانار» دېيىپ ئويلار ئىدى، يوق، بۇندەي بولمادى.

غۇمەر ئەكە شەرافەت ئاينىڭ ھالىنى سورادى. سېكەن — سېكەن گىنە دەستورخان يانىغا ئولتۇرۇپ، شورۋەسىنى ئىچدى. ئاۋقاتنىڭ تاتلى بولغانلىغىن تەسدىق ھەم قىلدى.

شەرافەت ئايغا ھەم ئىرىنىڭ تەجاۋىزىنى قايتارش تاييارلىقلارن كورىشنىڭ كىرەكى بولماي قالدى. بۇلەر تىنچ ياشاي باشلايدىلار.

(ئەبوۋەرەجە)

كوكلەم چاغىدا ياپراقلار.

كوكەرگەن ياپراقلار، ئاغچىلار ئۈزەرە
جەلەيب، قۇۋان، ياي-راب تورلار؛
توقتاۋسىز ئېسكۈچى كۇچلى شامالار،
بۇلەرنى ئاياش بېكەن ئۇرۇقلار.

ئاغچىلار يەمەشەش ياپراقلار، چەرە
كومىاب، جەڭگە پۇسب ئولتۇرار؛
كوكلەمنىڭ ياغمۇرى ياققاچ بۇلەرگە،
كۈزلەردەن ئاققۇچى ياشداي ملتىرار.

مىم بېلىق، بۇياشلار، بەلكىم چىندەكەم
ئاغچىلار كۈزىدەن چىقىپ تامادى؛
كوكلەمنىڭ بۇ ئېركەن مېزگىللىرىنىڭ

دائىمى ئېمەس ياكى بېلەدر...
 كۈزنىڭ ئۇ قاپقارا ساۋق تۈسلەرى،
 بەلكىم، ئاغچىلارغا يامان كۆرىنەر:
 «كاشكى كورمەگەيدىك!» دېي، شۇ كۈنلەرنى،
 باياقىش ياپراقلار غەمدەن سارغايار.

قايغۇرماق ياراشماس، بوشدر قايغۇرماق!
 «كۈلەمبەر كېلەس!» ئى گۈزەل ياپراق!
 (تۈزگۈچىدەن)

ۋۇلقان

كۈچلى ۋەشەتلى ۋۇلقان بۈكۈرەدر...
 ئۇل ئوزىنىڭ دەھشەتلى لاۋاسىنى، كىشىلىك دۇنياسىنى ئېزگەن
 مەلەۋنلەرگە ئاتماقچى بولب تۇرادر...
 ئۇل ۋۇلقان كۈچلى ۋەشەتلى ۋۇلقان، ئول يېر قاباتلار يىدان
 ئاتىلىپ چققان ۋۇلقانلار كەبى، زامانلارنىڭ ئوتىشى بىلەن ئوچا -
 تۇرغان، كۈچىنى يوقاتاتۇرغان ئەنچەين ۋۇلقان ئىمەس...
 ئۇل، مەنەتكەشنىڭ شەدەتلى يورەگىدەن قايناپ چىقىپ، بۇتن دۇن -
 باغا ئوزىنىڭ ئۇچقىنىنى تارقاش دەورىدە تۇرغان چن ئختىلال -
 ئىنقىلاب ۋۇلقانى...
 ئېنىدى ئۇنى ھېچ برتەدىير، ھېچ بر حىلە ھېچ بر كۈچ ئوچىرا -
 ئالماس...
 ئېنىدى ئۇل ئوچماس: ئونىڭ ئوچش دەۋرى ئوتب كېتىدى...
 ئەنە ئۇنىڭ قىقىزىل شوغەلسى!...
 ئۇل شوغەلە دە يىر يۇزى زالمىلارى تامانىدان ئولدىرلگەن
 كەممونە، لەرنىڭ تازا - ئارق قىزىل قانلارى كورىنب تورادر...
 ئۇل ئېزگى قانلار حۇرمەتى ئۇچۇن، ئۇل كۈچلى ۋۇلقان، يېر
 يۇزىنىڭ رەحمىز بەندەلەرىدەن ئوچ ئالماق ئىستەيدىر.
 يېر يۇزىنى بۇتن ئېگەلەب ئالغان زالمىلارنىڭ يۇكسىك سارايلارن
 كۈيدىرپ، كۇل ئېتمە كچى بولادر.

«ئادامگەرچىلىك پەردەسى ئاستىدا يىرتقۇچىلار مۇعامەلەسىدە بولغان يامان ئاداملارنىڭ قانلىق بارماقلىرىنى ئىل يىلكەسىدەن ئالىپ تاشلاماق ئۈچۈن ئاشىقادر. ئوزلەرىنىڭ يامانلىقلىرى بىلەن، يوقىسلار ھاكىملىكىگە قارشى چىققان دۇنيا پادىشاھلارنىڭ، خان ۋە خاقانلارنىڭ ئەدرلى ۋە مۇقەددەس تاجلارنى پارچا-پارچا قىلىۋېتىپ بولالدى... ئۇل بۇكىرەدر... توقتاماسدان بۇكىرەدر... بۇتن دۇنياغائۇتلەر، ئالاۋلار ساچادر... ئۇچقىنلار تارقاتادر. زەربەسىدەن بۇتن بارلىق مەۋ-جودات «در-در» سىلىكىندىر.

تېزدىر، كىم ئونىڭ ساچغان ئوتلەرى، ئالاۋلار، يېرى يوزىنى باشدان ئاياق كىمب ئالىپ، ئىسكى تۇرمىشنىڭ كۈل-ئالەرىنى كوكىگە ئۇچىرادر...

ئام قانى ئىچە تۇرغان ياۋايىلار، جەلادلەرنىڭ كەيىگە قۇل بولغان ملىۋنلەرچە ئىزلىگەن بەدەنلەرنى قۇلىقدان - قاماقدان قۇتقارار!...

تېزدىر، ئۇل ئونىڭ سوغى ھەرەكەتى بىلەن بۇتن يېرى يوزىنى سىلىكىتىپ، نەھشەتلى زىلە ياسار؛ يۇقارى-بەلەند بىنالار، ياراماس جايلارنىڭ بارچاسىنى بىرگە يىغىشتىرىپ بىرنىڭ تېگىگە ئاتىپ يۇبارار...

(مۇھسەن)

ئىرىك قىزىغا!

تەبىئەتنىڭ كىيىمى، ئىرىكنى قىرىدا،
 ئىرىك - ئىرىك ئويناغۇچى ئىرىك قىزى!
 چىچەك ئىسى قاتناش تاڭنىڭ يىلىدەن
 ئىرىكلەندى تىن ئالغۇچى ئىرىك قىزى!!
 ئەيتىچى، سىنچە بەختلى كىمە بارمىكەن،
 دۇنيادىكى جانلىقلارنىڭ ئىچىدە؟
 كورگىل ئەنە تەبىئەتنى، قانداين
 بىزەكلەندى، سىنىگە كۈلب قارايدىر!
 گويى، كىم ئۇ، سىنىڭ يۇمشاق كوڭلىكىنى

بار كۈچى لە ئاغرىماسغا تىلەيدىر.
 شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ يۇمشاق يىللەرى،
 سىنى ھەر چاق قىتقلايلار، ئوينايلار
 ساچلارنى سىلەپ سىللىق قوللار
 ئوينايمىن، كۈلدىمەن قويمىلار.
 بۇلاقلار، تاتلى، تىنىق سۇۋلار
 ئىچىمەك چۇن، قۇۋانچ كويلەر كويلەش،
 چاقىرلار يانلارغا، يۇمشاقىناتل بىلەن،
 قزغانىش، بىر - بىرلەيدەن تالاش،
 سىنىڭ نازىك ئاياقلارنى يۇرگەچ،
 تاش تىكەننىڭ قىيىناغىدان ساقلاشقا،
 چىچىك بىلەن بىزەنگەن شۇل ئوتلاردان،
 بىر ئۈستىگە يەشل گىلەم توشەگەن.
 مەنە، شۇلەر يالغز سىندەن باشقاغا
 باغشلاىب ئىشلەنمەگەن، بولماغان.
 «بەختلى» مەن دىب لاف ئۈرگۈچى ھەر كىمە،
 سەندە، بەخت يۇزىن سەرە كورمەگەن!
 شۇنىڭ ئۈچۈن: ئوينا، قۇۋان ئىرىكىزى،
 يالغز سىن - سىن بۇ دۇنيانىڭ بەختلىغى...
 (تۇزگۈچىدەن)

قوش قوشىمى

(روسچەدەن)

ماجارستاننىڭ بىر كەتتە شەھىرىدە تىپە ئۈستىگە قاتتىق ئىشلەنگەن
 تار - قاماقدا (زنداندا) بىر يوقسىل تۇتقۇن ئولتۇرۇر ئىدى.
 زالىم كىشىلەر ئونى زەنجىر بىلەن باغلاپ، قاماققا قاماغان
 ئىدىلەر.

قاماقنىڭ ئىچى زەخ، قارانغى سالىق بولپ، ياتىغىغا كورپە
 ئورنىغا ھول پاخال سالغان، يىمەنى ئىسە، قارا نان ئىلە سۇۋغىنا
 ئىدى، ئۇل ئۇزاق واقىتلار قاماقدا قالدى، قاينىڭ كوپىلىگىدەن
 ئارقاندى، تۇسى (رەنگى) سارغايىدى.

قۇياش، ئۇنىڭگە، كىچىك تىمىر بىلەن ئىشلەنگەن پەنجىرەدەن ئاز
فارايدىر، ياخشى، تازا ھاۋا بو ئويىگە ئاز كىرەدۇر. ئۇل ئوزىنىڭ
ياش بالالارنى، قارىداش، ئۇرغىلارنى ئويلايدۇ:
- ئۇلەر مېنى ئولگەندىر دىيىپ، مېندەن ئۇمىد ئۇزغاندىرلار،
دىيىپ خورسىنىپ قويار ئىدى.

يۇرت - ئىلىدە نىمە ئىشلەر بولۇپ تۇرغانلىغىن ئويلاپ قايغۇرۇپ
قويار ئىدى.

ئۇل پەنجىرەنىڭ ئالدىغا بارىپ دىۋارغا، سۇيەلدى. كىچىك
ۋاقتى ئىدى.

سىكىن - سىكىن ئورمان ئارقاسىغا باتىپ كىتە تۇرغان قۇياش
ئورمان ئاغاچلارنىڭ ئۇچلارنى قىزل، مەللە، تۇس بىلەن بىزەگەن
ئىدى. كىشىلەر ئۇياقدان - بۇياققا ئوتىشىپ تۇرادىلار، بۇ كىشىلەردەن
كوب ئوزاقدا تۇرغان بۇ باياقىش تۇتقۇننىڭ سوزىنى بىر كىمە
ئىشىتمەس ئىدى.

كوكدە قۇشلار ئىرىكىلەپ ئۇچىپ يۇرۇپ ئىدىلەر. شۇلەردەن
بىرى - قرغى قاماق - زىنداننىڭ پەنجىرەسى يانىدىن ئۇچىپ ئوتىدى.
تۇتقۇن، بويىنى چوزۇپ، ئوكسىز بالادى:

قرغى - قرغى، كىلىگىل، پەنجىرەگە قونغىل، يىردە بولۇپ تۇرغان
ئىشلەردەن سوزلەپ - قوشقلاپ بىر!... دىيىپ چاقىردى.

- يوق، پەنجىرەنىڭ جۇدە كىچىك، سىغمايمەن؛ يىرگە تۇشمە ئەنەم
ئۇچۇن، يىردەگى ئىشلەرنى سوزلەي ئالمايمەن، مېن كىشىلەردەن
قورقۇپ ئۇيەمنى، شەھەردەن ئۇزاقدا قرغا، بۇيك ئاداچقا قويغانمەن.
مېنىڭ كىشىلەر بىلەن ئىشىم بولماغانى ئۇچۇن، ئۇلەر توغرىسىدا
بىر نەرسە بىلمەيمەن. مېن، بۇكسەك، تۇنۇق كوكدە سايرايمەن -
قوشقۇ ئەيتەمەن.

مېنىڭ قوشىغىمنى يالغىز، قۇياشغىنا تىگىلايدىر! دىدى دە بىر كۇچلى
سلىكىنىپ يوقارى كوككە قاراپ ئۇچدى، كوزدەن يۇق بولدى.

- ئاق قۇش... ئاق قۇش، كىل، مېنىگە بىردە بولغان ئىشلەردەن
ئەيتىپ بىر!... دىيىپ ئۇچىپ كىتمەكدە بولغان ئاق قۇشنى چاقىردى.

- يوق، مېن سېنىگە بۇندەي سوزلەيە ئالمايمەن: مېن ھەممە
ۋاقت يەشل قامشلىقلاردا، تۇنۇق تازا سۇولارنىڭ ئۇستىدە يۇزۇپ

يۈرەمەن، ئىرتە بىلەن سۇۋىنىڭ ئۈستىنى قۇياشنىڭ ياغدىلارى سارغ تۈسكە بويغاندا، «ئىسەنمىسىز؟» دېگىنە قىچقىرامەن.
مىن ئولش ۋاقتىداغىنا سايرارەمەن. مىنڭ سىزگە ئىتەتۇرغان قوشىغىم يوقدۇر. - دېي ئاق قاناتلارنى يىلپىلەتەت، ئاق قۇش ھەم ئۇچۇپ كىتەت.

- چۇمچىقلار، ھاي چۇمچىقلار، كىلگىز پەنجەرگە قونب يىردەگى ئىشلەردەن سوزلەپ بىرگىز! - دېي چۇمچىقلارنى چاقردى.
- چىرق -- چىرق، ۋاقتىمىز يوق، ئىگىرمەنجى ئىلەپ تاشلاغان دانلارنى بارب يىيىشىمىز كىرەك! - دېي ئۇلەر ھەم كىتەتەت.
شۇل چاقدا بىرگۈلدىك نازىك، كىچىككە كىنە چىرايلى قۇشچا كىلەپ پەنجەرگە قوندى.

ئىسەنمىسەن بۇلبۇلگىنەم، مىندەن حال سوراغالى كىلگەنڭ ئۇچۇن، قۇللىق بولسۇن، يىردە بولاتۇرغان ئىشلەردەن سوزلەپ - قوشقلاپ بىر! - دېي بۇلبۇلگە سوزلەدى.
- ياخشى؛ بىرنىڭ ئۈستىدە بولب تۇرغان ئىشلەردەن سوزلەپ - قوشقلاپ بىرەين - دېي سوزگە كىرىشىدى. شۇندەي ياقىملى تاۋۇش بىلەن قوشق باشلادى، كىم يوقسىل تۇتقنغا ياقب كىتكەنەندەن ھول پاخالنىڭ ئۈستىگە يىقىلەپ - يىغلاپ تىكلاماققا باشلادى.
- كىچە ئىرتە بىلەن تاڭ چاغىدا ھاۋا جۇدە تۇنۇق، سالقىن ئىدى. شۇل ۋاقتدا مىن، سىنڭ ئۈيىگە بارب تىرەزەنىڭ قار - شىسىداغى كومكوك قايراغىچىڭ بۇتاغىغا قونب سايراي - بىردەم.

بىشىكەگى بالاك مىنگە قاراپ، يارغ چىراغداي كەتتە كوزلەرىنى ئاچىپ، مىنڭ قوشىغىمنى تىكلاب «ئاتام قانى؟» دىدى.
سىنڭ قارنداش - ئورغلارڭ، سىنى ئىسكە ئالەپ يىغلاشادىلار، ئۇلەر سىنى سىۋەدلەر، سىنى كورشىنى ئىستەيدىلەر.

قايرىما! سىنڭ يازقىز ئىكەنكىنى كۆپ كىشى بىلەدۇر. بو ياۋۇز كىشىلەرنىڭ قولىدان قوتىلاسىن - ئىر كىلگە چىقاسەن. ئۇل چاقدا، يەنە بالا - چاقاڭ سىنى ئىر كەلەيدۇر، ئۈپىشەدۇر. يازداڭ ئىسسىق، يارق كۈنلەرى كىلەپ، ئاغاچلارنىڭ ئۈزىن كۈلەگەلەرى يىرگە تۇشەدۇر.

قۇياشنىڭ نورى بىلەن تىۋەزەڭ يالتىرايدىر. سىن شۇل چاقتا سۈپەتتە ئولتۇرۇپ، بالالارنىڭغا، ئۆزىڭنىڭ چىككەن-تارتقان قىيىنلىقلارنىڭ دىن ئەيتىپ بېرىپ ئولتۇرۇڭىز. سىن ئۆلەرگە، كەتتە بولۇپ ئۆس-كەنلەردە، ياۋزىلارنىڭ، ياۋزىلىق، يامانلىق قىلىشىغا قويمى، كىشىلەرنىڭ بىر-بىرلەرى بىلەن ئاغا-ئىنى قىلىشىغا تىرىش-شىلارنى ئورگەتەرسەن. بالالارنىڭ سۆزىگە كىرىپ، كەتتە بولغانلاردا ئېز-گى، توغرى كىشى بولغانلارنىڭ يوقىلىشىغا قانداق كۆمەك بېرىشلەرنى كۆرەرسەن!

سىن. كۆپ ياشارسەن، ساچلارنىڭ ئاققارار. كۆڭلۈڭ شادلىقتان تىپەر. ئولگەنىڭدە، بارچا كىشىلەر يىغىلار، سىنى، ياخشىلىغۇ بىلەن ئىسلىرىلەر. سىنى، يەشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان ساغاناغا، يارغ قۇياشلى كۈندە ئىلتىب كۆمەرلەر، ساغاناڭنىڭ ئۈستىگە ئىلى گۈللەر ئۆتكىزىپ قويايىلار.

مىن بولسام، كۈندە تاڭ چاغىدا ئۇنىڭ ئۈستىدە مۇڭلى قوشىقلار ئەيتىپ سايرارمەن . . .

(ئىككى ئورتاق)

پەرەنجى

I

ياش قىز يۇزىنى،

قارا كۆزىنى،

كۆرەلمەم مېن:

تاتلى سۆزىنى

تەڭشەپ، ئۆزىنى

ئاڭلىمام مېن...

سۆڭەك، نىگەسىن

پەرەنجىدە سەن.

قورقۇپ، دىدىم مېن:

ئېرىكەنلىككە سېن

قاچان چىقاسەن،
ئويلاپ، سوردىم مېن.

كەپۇرمەدى قىز،
قالدىرمادى ئىز
كوڭل بېتىندە:
دېيەلمەدىم، سىز
يۇرۇڭچىمە تىسىز
ئېرىكنىڭ كېتىندە.

كوچىدىم تۈزىمگە،
دېدىم ئۈزۈمگە:
"گەپۇرمە، ئىشلە!
غەم بېرىمەي يۈزۈمگە،
ياش ئالماي كۈزۈمگە
دۇداقنى تىشلە!"

قىز تۇتقىن ئۈسكەن
قىز ئاڭىن تۈسكەن
ئېپسىكى، كىر كۈچلەر؛
شۇنىڭ چۈن پەردە
ياشار، كوڭلدى
پاتلاماس ئۈچلەر.

يەنى كۈچ يېتىگەر؛
قىز سوزىنى تىكلار.
ئىشاندىم بۇنىگە...
يىغادى كۈبلەر،
"خايال" دېدىلەر،
مېن ياندىم بۇنىگە...

||

كوب كۈنلەر ئوندى.
يەنگى كۈچ تۇتدى
مەزلوم قولىدان؛
ئېركسزلك تۇردى،
يوقلققا يۇردى
ئەلەم يولىدان.

مېن قزنى كوردىم،
حالىنى سوردىم،
قاچمادى ئېندى؛
سېۋىچكە تولدىم،
«خايال» غا كۈلدىم.
ئوڭ - سولم كۈلدى..

چىلمەيدى خۇر قز،
ئاندىق، دېدى بىز
پەرەنجىلەرنى؛
چوكەلمەيمىز تىز
تىنچتىمەيمىز بىز
زەھەرچىلەرنى.

بىتردى سوزنى.
يەنگى بىر يولنى
كورسەتتە مېنگە،
ئورگەتتە مېنگە...

(باتو)

ئوقۇغۇچى تاۋشى.

ئىستەك، مېنىڭ گۈل فەرشتەم، حايالمنىڭ غەرشىدەر:
قانات قاقب، كىچىك، كۈندىز تالپىنامەن، ئۇچامەن.
يۈكسەك روحم، يۈرەگىمنىڭ جان ئازىغى، شاھىدەر:
يېتەي - يېتەي بارى - بىردەر، دەرگاھىگە بارامەن.

يوللارمدا تۇسۇق كۆپدەر، بىراق سىرە قورقمايمەن:
بارچاسىنى، باتىرلاچا ئۇرۇن - يېقىب ئۆتەمەن.
مېنىڭ كۆكۈم تىگىز كەبىي، كۆكلەر كەبىي ئېرىكەندەر:
ئاچچىغ، ئەلەم، غۇربەتلەرنى بىلدىرمەسەن - يۈتەمەن.

ئىستەكلەرم، تىلەكلەرم قول يېتەمسەك يۈكسەك دە،
كۈندەن نۇرلى، ئايدان تىنق يۈلدۈزلەرنىڭ ئۈستىدە.
بوشلۇق بىلەن، ھەزىل بىلەن يېتەلمەسەك ئۇزاقدا;
ئۆمىدىم زور، قانات قاقب بۇرگە - ئەردىك ئۇچامەن.

ئۇلغ ئىستەك، بارلىغىمنىڭ ئابى حايات چىمەسى
سىنگە يېتسەم، سوڭرا ئۇچسامەيلى، روحم قۇشچاسى..
(شاكىر سۇلايمان)

قار قوينىدا لالا.

بىر - ئىككى - ئۈچ - تۆرت .. تۆرت ... بىش! بىش، بىش، ... ئالتمى!
يېتتى - سەككىز - توققۇز، ئون ...
كچكىتە، قىزىل ئىپدەن بىزەلگەن توپ (كاپتاۋ) ئەلجىب قاقب
كىتەپ، يېرتولە ئاغلىنىڭ دىۋارىغا يانداش ئۆسكەن ياش قەنتەك
ئور ككە بارى تىكىدى دە ساچراپ خاۋزغا «شوپ» ئېتى تۇشۇپ
ھەم كېتىدى ...

قىزلار بارچاسى بىردەن:

- ۋاي ئولە قالاى، خاۋزغا تۇشۇپ كېتىدى. دېيىپ قىچقىرىشىپ يۇ -
باردىلار. توپنى تۇتۇش ئۈچۈن قۇۋالاب باراياتقان شەرافەتخان

ھەم خاۋز يانىدا قاتب قالدى . . . توپ سۇۋىگە شونىغىمىتەپ خاۋزنىڭ ئورتاسىدان چىقىدى ۋە قىزلارنىڭ ھەۋەسلى، ئويناقتى كوز- لەرى ئالدىدا كىردەپ، سىكىنگەنە سۇزا باشلايدى.

بارچا قىزلار، سۇۋى بۇزىدە ئىر كەلەنەپ، سۇزىپ (يۇزىپ) يۇرگەن توپكە بىر ئاز قاراش ب تۇردىلاردا بۇ ئارادا بىر - بىرلەرگە باقىشىپ يۇمشاققىنا كۈلىشىپ ھەم ئالدىلار :

تاحتى قاسسانىڭ كىچىك قىزى تۇرغىنموش، يۇگىرىپ بارىپ ئاغلىنىڭ تامىغا چىقىدىدا بىر چەككەگە باسب قويغان نۇت ئوتىنىدەن بىتتە ئۇزىن بۇتاقنى سىندىرىپ ئالىپ، خاۋز بىويىغا كىلدى، ۋە ھەلىگى بۇتاق بىلەن سۇۋىنى ئوز تامانىغا تارتا باشلايدى، قىزلار ئۇنىڭ تىكەرە سىگە دۇۋ يىغىلىپ، توپنىڭ سۇۋىدەن چىقىشىنى كۈتتە باشلايدىلار .

سۇۋى ياساما ئاقش بىلەن قىزلار تامانغا ئاقا باشلاغاندىن سوڭ، يارم بىلىدەن سۇۋىگە كوملىگەن توپ دەم باتىپ، دەم چىقىپ سىكىنگەنە قىرغاققا كىلدى. قىزلار قىي-چۇۋ بىلەن ئۇشلىپ ھەم ئالدىلار .

سۇۋى بىلەن شالاپبا بولغان توپنى شەرافەتخان ئالدى دە "ھۇ قاچماي ئولگىن، تۇتلىگىكوا" دىپ يىرگە ئۇردى. ئۇنىڭ بۇ ئىشىگە، غەبۇللە جەللابنىڭ قىزى توتى خاننىڭ ئاچچىقى كىلدى؛ دەررەۋ بارىپ يىردەن توپنى ئالدى ۋە :

- ھەي، بۇندە نىمە يازق؟ بۇنىڭ جانى بولماسا . . . ئوزىڭز تۇشىرىپ يۇبارىپ، بۇ باياقشنى تاغىن قارغايىزمى؟ - دىپ توپنى سۇۋىدا چايقاپ ئالغاندىن سوڭ، لەيىنى تىشلەپ، بار كۇچى بىلەن سىقماققا باشلايدى .

شەرافەتخان قىزلارغا قاراپ :

- بارى بىر؛ قانچا سىق ب قۇرتماقچى بولساقدا ھول توپ چە - مايدىر، ئىنىدى باشقا كىمنىڭ توپى بار؟

...

- ۋاى ئولە قالاي، ھىچ قايسىكلارنىكى يوقمى؟

- سەلتەنەت، سىنىكى بار ئىدى يۇ؟

- مىنىكى بار ئىدى يۇ، تۇناۋ كۇن گۇلنار ئولگور، يوقاتىپ

كىلىدەر . . .

- بولماسا، ئويىن تۇگەبىر دىيە؟
 - يوق، باشقا ئويىن قىلامز!
 - ھو ئولە قالسۇن، توپ ئويىنىدىن ھەم ياخشىسى بارمى؟
 - ھاي شەرافەتخان، سز ئوزگىز كىرە قالىڭىز، ئورس توپىڭىز-
 نى ئالبا چىقاسىز!
 - ئورس توپم يارىلب ئىدى كۇ...
 - ۋاي ئىسىزگىنە، قاچان؟
 - قاچانلارى يۇ...
 شۇ ۋاقتدا باغنىڭ كىچكىنە ئىشكەچەسىدەن ھاۋرۇققانچا يۇگىرپ
 بىر كىچكىنە قىز كىلە باشلادى.
 تۇرغىنبوش بىردەن:
 - ھە، ئەنە مىنىڭ سىڭلىم چىقىپ قالدى: ئويىگە توپكە يوبارامەن!
 - ھىدى. بارچا قىزلار:
 - ھەھە فەزىلەتنى يوبارامز!- دىدىلەر.
 / كىچكىنە قىز - فەزىلەت يۇگىرپ كىلىپ، ئاپاسىنىڭ بىويىغا
 ئاسلدى.
 - بىر چەككەگە چىققا ئاپا، سىزگە قىزىق گەپم بار.
 بارچا قىزلار بىردەن:
 - قىزىغى ئولسون، قىزىغى؛ ئەيتەبىر بارچامزغا!
 - يوق، ئاپامنىڭ ئوزىگە ئەيتەمەن.
 - بولماسا، ئاپاڭ بىزگە ئەيتىپ بىرەدر...
 ✓ ئىگى، جى-سىنگىل، خاۋىز بويىغا كىتىدىلەر. ئىشمەت قاراۋىلنىڭ مەمەدانە،
 قىزىق گەپلەرنى بىلەتۇرغان قىزى تىللەخان تۇرپ:
 - قىزىق گەپى نىمە بولار ئىدى، ئەيتىمەسە ھەم بىلەمەن.
 - ئەيتىچى، بىلسەڭ؟
 - نىمە بولار ئىدى، تۇرغىنبوشقا كۇيەۋ كىلىگەندىر!- بارچالارى
 كۈلىشىدىلەر. تۇرغىنبوش قايتىپ كىلدى دە:
 - ئولە قالسۇن تىللە، مىنىگە كۇيەۋ ئىمەس، شەرافەتخانگە ساۋ-
 چى كىلىدىر!- دىدى قىزلار بىر بىرلەرگە قاراشىپ ئالدىلار. شەرافەت-
 خان، قېقىزىل فىزارب، نۇرغان يىرىدە قاندا قالغان ئىدى.

II

شەرافەتخاننىڭ ئاتاسى سەمەندەر ئەكە، ئىلگەرىدە ئات چىقارغان بىر سەۋدەگەر ئىدى. شۇنچە ئاغرىچىلىق يىللاردا قىمەت، كەساد ۋاقتلا- رىدا ئىشىنى تارقاتىپ كېلىپ، ئاخىرى، ئوزغان يىلى ئىرتە باھاردا سىنغان. بار-يوغىنى قارىغا ساتىپ بېرىگەندىن سوڭ، جۈدە سۈفى بولۇپ ئىشانلارنىكىدە چۈۋەلەشەپ قالغان ئىدى.

ئىرتە يىلەن سەھەرلەپ ئىشاننىكىگە كېتەر. زىكر بولسا-بولماسا، ئىشاننىڭ ئىشىنى قىلىپ، كېچقۇرن شاملاتىپ ئويىگە كېلەر ئىدى. ئويىگە كېلىگەندىن سوڭ ھەم بىر قاشۇق قۇيۇق-سۈيىغى بولسا تاتىنىپ، مەللە جاي نامازنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇرۇپ، كەھرە با ئەسبىيىنى نېچە دەۋر ئەيلەنتىرىپ «ۋەزىغە» لەرىنى ئوقۇر، سوئرا، ئا يارم كېچە- سەھەرگە چە ھونگۇر-ھونگۇر يىغلار ئىدى...

بىر كۈن ئىشاننىكىدە كەتتە ۋە قىزغىن بىر زىكر بولدى. زىكرگە، باشقا شەھەرلەردەن ھەم ئوتلى-نەفەس بىلەن ئوقۇستۇرغان خاھىشلار كېلىدىلەر. خاناقاھنىڭ ئىچى زىكر تولدى. ئىرتە يىلەن بامدادان سوڭ، باشلانغان «زىكر» خۇفتانغا ياقىن زورغا تۈگەدى. بىر نېچە كىشى ئۈزىدەن كېتىپ ئۇير-بۇ يىردە يۇمالاندىلار. يانغان سۈفىلەردەن بىر-ئىككىتەسى «جەزەۋە» نىڭ ئارتقلىغىدان، بارىپ ئۈزلەرىنى خاۋزغا تاشلايدىلار. قىسقىسى، بۇ كۈن قىيامەت بولدى.

ئىرتەسى كۈنى ئىرتە يىلەن خاناقاھنىڭ مىھرابى ئالدىدا، ھەز-رەت ئىشان ئولتۇرگەنلەر؛ ئىككى يانلاردا ئۇچتەدەن ئالتى خاھىز، بىر ئون بېشى چاماسى مۇرىدىلەر... ئىشان قۇتلۇ باشلارنى قۇيى سالىپ، «سۇكۇت» كە كېتىشكەنلەر.

تاشقارىدا توپالان، شاۋقۇن، بىرى قولى يېتە كەلگەن، بىرى نان كۈتەرگەن، بىرى كىيىم سەرپە...

سەمەندەر ئەكە خاناھامدان چىقىدى، ھەلىكى نەزەرلەرنىڭ بارچا-سىنى كوردى، كۈزدەن ئوتكۈزدى.

– ھە بەلى، بەرە كەلمە، سۇلتان غارىفنىڭ جەماللارنى كورۇڭ!- دىپ جاۋاب، ھەزەرت ئىشاننىڭ قۇچاغ-قۇچاغ دۇغالارنى

خاناقاھدان چىقارېب بېرىپ تۇرغان سوفى، كۆلې، ئويناب سەمەندەر ئەكەگە قارادى دا:

– ھە باي ئەكە، نەزردەن دەرەك بارمى؟- دېدى. سەمەندەر ئەكە دارۋازە دان چىقار ئېكەن:

– بولب قالار سوفى!- دېدى.

سەمەندەر ئەكە ئويگە كىلگۈنچە كوڭلىدەگى تۇيغىلار بىلەن تارتىشېب كىلدى. ئوزىنك پىرى ۋە ئۇستازىغا تۇز ككىنە، كەتتەگىنە عىلاجى بولسا، باشقا مۇرىدلەر بىرە ئالماغان بىر نەرسە بىرمەكچى ئىدى. براق، ئويىدە ئەرزىگۈدىك بىر نەرسە يوق. ئەرزىتورغان نەرسەلەرى بولسا، بارچاسى قارزعا كىتكەن... كۆپ ئويلادى، بىراق، ھىچ بىر نەرسەگە كوڭلى قارار تاپمادى.

– ئەگەر ئلگەرىگى ۋاقتىم بولسا، ئالا قاشقانى تۇتار ئىدىم... كوڭلى ئاغرىدى؛ بىر زامانغى بايلىقلارى، دەۋلەتلەرى ئىسىكە تۇشدى؛ ئالاقاشقاسى، تورق يورغاسى، بويى تىۋە: يەك مەسكە ۋ زاۋد ئاتى... ئۇچ فایتون، بىر-سۇۋى...

ئۇنچە- مۇنچەنى بىرىشنى ئوزىگە ئىپ بلمەدى. باشقا نەزەرلەر- نى باسپ كىتىگۈندىك بىر نەرسە بىرىشكە ئويلا ئىدى.

بىردەن يولداش باي بەچچە ئىسىكە تۇشېب كىتىدى.

– يولداش باي بەچچە ئون باتمان گۇرچ، بىتتە ياخشى ئۇلاقچى ئات، باش ئاياق كىم بىردى...

شوندەى خاياللار بىلەن ھەولسىگە يىتېب، ئچكەرى ئويىگە كرمەكچى بولغان ئىدى، خاتىنى توختاتدى:

– ئچكەرىدە خاتنلار بار، سز تاشقارى ئويىگە كىرېب تۇرۇڭ، قوناقلارغا، ئاش-سۇ ۋ قىلغان ئىدىم؛ مېن سزگە ئاش ئالب چىقاي!

سەمەندەر ئەكە، كچكىنە تاۋا قداغى ئاشنى يالغز ئولتېرىپ يىمەككە تۇتندى. ئاشنى يارملاڭغان ھەم ئىدى، ئالدىغا خاتىنى چىقېب قارشىسىغا ئولتردى:

- ياخشى ھەم كېلىپ قالدىڭز ئاتاسى، قىزىڭىزغا ساۋچىلار كېلىپ،
مېن نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرىمەن!

- كىم ئېكەن ئۇلەر، قايرىدەن ئېكەن؟

- ئەنەۋەي ئەزىزە ئاتىم بىلەن رۇستەم ئەكەننىڭ خاتىنى... ئو-
زىڭنىڭ ئىشانىڭىز نېكىدەن ساۋچى بولۇپ كېلىشىپدۇرلەر... ئىندى
ئىشاننىڭ ئوزلەرى ھەم «قاراپ قۇيىلماغان، ئاچىپ سۇيىلماغان» لاردىيە،
ئىككىتە خاتىنلار ئۈستىگە تاغىن بۇ...

- بۇ سوزنى ئىشىتىش بىلەن، سەمەندەر ئەكەننىڭ كوزلەرى چاخ-
چايب كىتتى:

- توغرىمى، ئىشان نېكىدەنمى، توغرىمى؟ ئىشان نېگە ئوزمىگە
مەزەۋىن قىلمادىلار ئېكەن؟

- ئىندى كەتتە ئادام، مېن ساۋچىلارغا، ھەلى قىزىم ياش، ئىندى
۱۷ گە چىقتى، دېدىم. شۇندەي دېيىپ جاۋاب بېرە قالامى؟

- بۇ ۋاقت كىمىر، تاشقارىدان بىر خاتىن تاۋشى ئىشىتىلدى؛
قۇمىرى بوش قوناقلار تۇرشىدىلار! - قۇمىرى بوش ئورنىدەن تۇردى.
ئىرىگە بىر نېمە دېگەندىك قارادى.

- سەمەندەر باي، بىر ياش قىزىنى، بىر ئىشاننى، بىر باياغى نەزر-
نىياز مەسئەلەسىنى، ئىككى سوڭ، كىمەن خەزىرە ئىشاننىڭ كۆپەۋ-
لىكلەرىنى ئويلاپ تۇردى دا:

- بىتتە قىزىمىز بولسا، خەزىرە ئىشانىمىزغا تۇتۇق، ساداغلار
كىتسۇن!، دېگىل! - دېدى.

- قۇمىرى بوش، كۈتلىمەگەن بۈگۈندەن ئاقاردى، كۈكەردى، سۇۋرە-
دىك قاتىپ دىۋارغا سۇيەلب قالدى...

III

شەرافەتخان، سەمەندەر ئەكەننىڭ بىتتە-يو بىتتە قىزى ئىدى. بۇ قىز
شۇ تىگىرەننىڭ كۈر كىلىدە، چىۋەرلىكىدە، شوخلىق ۋە ئوينا قىلىقدا
بىتتە-يو بىتتەسى ئىدى. مەھەللە كۈيىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان بىر
تەسى بىر يىرگە يىغىلسالار، تاپقان-تۇنغانلار، شۇل شەرافەتخان

مەسئەلەسى بولور. ”بۇ قىز قايسى خۇدا يارلاقاغانىكى بولور ئىكەن، كىمكى ئويىنى ئاباد قىلار ئىكەن؟“ دىب باش ئاغرىتارلار ئىدى.

شەرافەتخاننىڭ، ئىشانغا بېرىلىش خابارى چققاندىن سوڭ، بۇتن مەھەللە كوى يەنە بىر نىچە كۈن شۇنىڭ داۋرىغىنى قىلىشىلار.

كوچەدە قاتار-قاتار ئەرەۋەلەر چاپىشىپ، بىر-بىرلەردىن ئوزىشا-درلار. ئون-ئون بېشى ئەرەۋەگە تولغان خاتىنلارنىڭ تەرتىبىسىز، ”يار-يار“لارى دۇنيانى بۇزىپ، كوكنى كوتەرب بارار ئىدى.

ساندىق، كورپە، گىلەم، تۈگىن ۋە باشقا نەرسەلەر يۇكلەگەن ۋە يۇكلەر ئۈستىگە يەنە بىتتە-ئىككىتە كەمپىر ئوتكۈزگەن ئەرەۋەكەش-لەر، ئىلگەرىگىلەردىك بىر-بىرلەرى بىلەن بەسىمە-بەسلەشپ چاپىشار ئىدىلەر.

شۇ گۈلدەر-شالدىر، شاۋقىن-سوران، قىي-چۇۋ بىلەن كىتە-ياتقان كۈچ ئىككى سوڭ ئىشاننىڭ ئىشىگىگە ياقىلاشدى. كوچەنىڭ ئورتاسىغا گۈرلەتەپ ياقىغان، ئەلەنگەسى ئاسمانغا چققان ئوتنىڭ تىگرەسىگە توپلانغان بىر توپ ئىرىكەكلەر، تاۋۇشلارنىڭ بارىچا ”يار-يار“نى چوزغان؛ ئۇلارنىڭ بىرىگى بېقىنىدا باشىغا پەرەنجى ياپىنغان، چاپان تاشلاغان، رومال تۇتقان خاتىنلار، كىيىنلەر، قزچالار... ئوز ئالدىلارغا كەتتە توپ بولۇپ، ئۇلەر ھەم ”يار-يار“نى قويۇپ يوبارغان ئىدىلەر.

تاختا-تاختا كوپۇرۇك تاختىڭ بولسۇن يار-يار؛

پەيغەمبەرنىڭ قىزىدىك بەختىڭ بولسۇن يار-يار!

ئۇزىن-ئۇزىن ئارغامچى ھەلۋىچەككە يار-يار،

چەككەن كوڭلەك ياراشار، كىلنچەككە يار-يار!

ئوتنىڭ تىگرەسىگە توپلانغان ئىر-خاتىن بارچاسى بىردەن: كىلن كىلدى-كىلن كىلدى! دىب يوبارشىدىلار. بىرنىچە يىگىت، قۇچاق-قۇچاق غوزا پايان ئاللى چىقىپ، ئوتنىڭ ئورتاسىغا تاشلادىلار، ئوت يەنە كۇچەيدى، يەنە ئەلەنگە بىردى.

ھەرگىم پىتىرلەپ قىمىرلەپ قالدى. بالالار قىز كىلەياتغان تامانغا قاراپ چاپىشىپ كىتىدىلەر.

شاۋقن، توپالان ئاراسىدا ئەرەۋەلەر يىتىدىلەر. خەلق ئاراسىدا:
- ئەنە كىلن، ئەنە قىز تۇشكەن ئەرەۋە! - دىگەن گەپلەر باشلاندى.

ئەرەۋەكەش، كىلىلى ئەرەۋەنى «نەمايشكارانە» بىر سۆۋرەتدە ئوتنىڭ ئورتاسىدىن ئاتنى قامچىلاغانچا ئالب ئوتب ئىشكە ياقىن بىر يىردە توختادى.

✓ - كۈيەۋ پاچچا، كۈيەۋ پاچچا تاقسىرم قانىلار؟ قاچ، قاچ، دىگەن تاۋىشلار كوتەردى.

بىر ۋاقت ئاپپاق ساقاللى، قارى بوشاشغان بىرچال (كۈيەۋتورە) ئۈستىگە زەرباب تون كىيىپ، كەتتە ئوراما بېلباق باغلاغانى حالدا بىر مۇنچە ئاق ساقال مۇرىدلىرى ئورتاسىدا سىكىنگىنە سۇدرەلب ئەرەۋەگە ياقىنلاشدى.

يەنە خەلق ئورتاسىدا:

كوتەركىگە كۈيەۋ پاچچا، كوتەركىگە!

- ئوزگىزنى تىتك تۇتۇڭ تاقسىر!

- ھە تاقسىر كوتەركى!

چال، تىرەك قوللارنى ئەرەۋەگە ئۇزاتىپ، قىزنى كوتەردى ۋە بىر، ئىككى ئادۇم باسغاندىن سولڭىيىرگە قويدى.

يەنە خەلق چۆۋرلەشىپ كىتتى:

- بەرەكەللە تاقسىر، بەرەكەللە!

- بوش كىلمەدىلەر تاقسىرم!

- ھەلى بىللەرى باقۇۋات ئىكەن تاقسىرمنىڭ!

بۇ شاۋقۇن، قىيى - چۇۋ - توپالان، يارم كىچەگە بارىپ توختادى. ھەلىكى تاماشا ئورنى بولغان كوچەدە كىشىلەر ئارىپ، قاپ-قارانغى جىمىت بىر گورستانگە ئەيلەندى...

IV

بۇ ۋاقت، ئىشاننىڭ ئىشىگىدىن ئىككى ياش يىگىت چىقىدىلار:
- ھۇ ھۇ، كوچە جودە قارانغى كۆ!

- شۇنى ئەيتكىل ئە، ئاسماندا ھەم دارىغا بتتە يۈلدۈز تاپلمايدىر!

- يۈرەبىر؛ بۇ كىچە خۇددا ئىشانبابا كىمكى كوگلىدەك بولىدىر.

- توغرى ئە، مېن قزغا ئاچىنامەن، باياقش كېلىب-كېلىپ كىمكى بولىدى ئە! ..

- نېمەسىنى ئەيتەسەن. ئاتاسىنىڭ ئويى كويسۇن، ئادام ئېمەس ئىكەن!

- ساقلىنى ئاپاق تۈتەدىك قىلب، نەۋەرەسىدىك بىر قىزنى ئەرە- ۋەدەن ئالېشىنى قارا، كىشى چىدەمەس ئىكەن. شۇنى بىرنەرسەگە ئوخشاتغوم كېلدى يۇ ئوخشاتا ئالمادى!

شۇچاق بىر بۇرچەككە كوچە پايلاپ ياتغان مەمەت قاراۋل يىغلا- غانداي قىلب ھۇشتەگىنى چالب ئالدى دىيە:

- نېمەسىنى ئەيتەسز يېگىتلەر، دۇنيا ئوزى شۇندەي تېسكەرى دۇنيا ئىكەن. .. لالانىڭ ئۈستىگە ۋار ياغدى! .. دىدى.

يېگىتلەر جاۋاب بېرمەدىلەر ۋە قارانغىلىق قۇچاغىغا كىرپ يوق بولىدىلەر...

(چولپان)

۱. غات ئىلە ئادام.

كىڭ ئوتلاقلى، ئۇلغ بىر تاغ ياۋاسىدا.
كومكوك بولب ئۈسكەن ئوتلار ئاراسىدا.
كوب ۋاقتدان بېرى، بىر ئات ياشار ئىدى:
ئېرىكىلىدە بالغز ئويناب يۇرار ئىدى.
ئونىڭ ئۈچۈن، قايسى، قورقنچ كەبى ئىشلەر،
قايسى چاق توق، قايسى چاقدا ئاچ قالشلار،
سىرە-سىرە بولماس ئىدى-بولماس ئىدى؛
ئۇل مۇندەيرى ئىشلەرنى ھېچ بىلمەس ئىدى.
چۇنىكىم ئۇنى، ئۇندە بولغان ئوتلاق بېرلەر،
جىلرلەش ب ئاقب تۇرغان ئۇل بۇلاقلار،
ئاچلىق، سۇۋسزلىقدان بۇتن ساقلار ئىدى:

ئۇل مۇندەين ەشلەرنى ھىچ بلمەس ئىدى.
مەنە برۇاقت، بۇنۇڭ يانىغا ئەللە قايدان ،
بتتەگىنە ھو كز كىلب قوشنى بولدى!
ئۇنۇڭ شۇندەى تويب يۇرگەن ئوتلاغيدان،
ئۇل ھەم تنماى ئىرتە ۋەكىچ يىپە ۋىردى.
ئانۇڭ بونۇگە قەھرى كىلب ئاچچىغلاندى؛
ئۇنى بۇندەن ھەيدەمەككە يىل باغلادى.
بىراق، بونۇڭ غازايدان ئول ھوكزنىڭ،
قورقماى سرە پەرۋا قلماى يورگەنىنى،
كورگەچ توختاب ئوز-ئوزىچە برئاز ئويلاپ،
ئىك سوكۇ مەنە شۇندەى يولدا قارار قلىدى:
«ئىك ياخشىسى شۇل، كم بونۇدەن قۇتلماقچون،
بۇندە يالغز ئوز ئىركمىدە ياشاماقچون،
كومىك ئالماق كىرەك مىنگە، ئاداملاردان،
بەلكم ئولەر قوتلىتيرۇر مىنى ئۇندەن»
دىب ئوزىگە ئوزى قارار بىرب ئوتدى؛
ھەم توختامى ئادام سارى قاراب كىتدى،
كوبچاق يورگەچ، يىتب باردى برئادامغا،
قالدرماسدان بولمىشلارنى ئەيتدى ئۇنگە.
ئادام ھەم قابول قىلب بونۇڭ سوزن،
چمىلترماى ئۇندەن سرە قاشوكوزن.
دىدى: «ئورتاق، مىن ھەم ياياۋ يۇرالمىمەن؛
اياۋ يورسەمدە ھىچ ئونۇگە يىتەلمەيمەن .
ياخشى، ئۇل كم ئىگەر، نوختامىن كىلتىرەى،
ئىگەرلەبا ن ھەم نوختلاپ سىنى مىنەى!
شۇندا ئونى، قاچقاندا ھەم تىز توتارمز؛
ئۇشلەپ ئونى شۇل ئوتلاقدان يوق ئىتەرمز.»
ئانۇڭ بۇنۇڭ بو سوزلەرى، جۇدە ياقدى:
ئىندى ئونۇگە بۇتن دوستى كەبى باقىدى؛

ئادام ئاتنى ئىگەرلەن تىز نوختا سالدى؛
 شول چاقدا ياق ئۈستىگە ھەم مېنىب ئالدى .
 ئات سېۋىنىپ ئوتلاق سارى چاپ يىتىدى؛
 ھوكزنى كورگەن ھامان قۇۋلاب كىتىدى .
 ئۇزاق بارماي ھوكزنى دە توتشىدىلار .
 تاياق بىلەن ئولدرگۈدەي ئورشىدىلار .
 ئىندى ئاتنىڭ دۇماغى چاغ بولب كىتىدى؛
 ئادامغا، قايتا-قايتا رەھمەت ئەيتىدى .

ئادام، كۆپ «رەھمەت» سوزى بىلەن ئات ئۈستىدەن
 توشمەي توردى، قاتتىق توتب نوختاسىدان .
 ئات بونىگە مەئىۋس بولب قايغىلاندى :
 ئادامغا يوز ئوگىرب، شۇنى دىدى:

«ئىش بىتىدى كۇ، نىچۇن مېنى قويمايدىرسىز،
 ياخۇد مېنى ھەم ھوكز كەبى ئويلايدىرسىز!
 مېنى قويىڭ، مېن ئىركىلىك سىۋەدرمەن؛
 شۇل ئوتلاقدا تىچب عۇمر ئوتكەرۇرمەن .
 ئەگەر سىزگە كىرەك ئىسە، بىر جانۋار،
 مېندەن بولەك قوللىڭىزدا بىر ھوكز بارا
 شۇل يىتەدر؛ مېنى زىھار قويۋارڭىز،
 باغشلاڭىز، مېنىگە زىھار رەھم ئىتىڭىز!»

ئادام، بۇنىڭ بارچا سوزى تىكلاپ تۇردى؛
 ئوز-ئوزىچە ئۇندەن، بىر ئاز كۇلب قويدى .
 ئاتنىڭ بۇندەي يالىنىشلارنى كوزگە ئلمەي،
 ئۇنىڭ شۇندەي خالىغا ھىچ رەھم قىلماي،
 قامچى بىلەن ئەيلەنتىرب تورت-بىش ئۇردى؛
 ھوكز ئىلە بىرگە قوشب باغلاب قويدى...
 (تۈز كۇچىدەن)

بىنەفشە.

(روسچەدەن)

قانى ئىشت بولماسا:

شەھەردەن تاشقارىدا باقچالى بىر قورغان بار ئىدى. ئۇنىڭ ياقىنىدا تورت ياغى كۈر كەم پەنجەرە بىلەن ئورالغان كىچىك كىنە گىنە بىر گۈلزارنىڭ ئاراسىدا تۇرلى تۈسدە گۈزەل چىچەكلەر ئوسەلەر؛ تاۋشلارنى ياقىملى تۇرلى قۇشلار بولادىلار؛ گۈلزاردان تاشقارىدا، پەنجەرە بىلەن يول ئاراسىداغى يۇمشاق مەيسەلەر ئىچىدە كىچىك كىنە گىنە، پە كەنە گىنە، ياۋاشغىنا بولبىر گۈل (بىنەفشە) ئوسكەن ئىدى. ئۇل ياقىنداغى كىرلىگەن ۋە كىككە يىگەن گۈللەرگە قىلچا مەم ئىچى قارلىق قىلماس، ئوزىنىڭ يازمىشىدان كوڭلى جۈدە تولا ئىدى.

ئۇل ئىسسىق قۇياشقا قاراپ سىۋىنە، سىۋىنە باشلارنى چوزار، ئوزاتار ۋە قايداندر، يۇقارلىقدان تۇرۇپ سايىراغان «جور» نىڭ سايىراشىنى، ئىچىگە سىغماي، سىۋىنىپ تىكلار ئىدى.

كىچىك قۇشچا، ئوزىنىڭ ئوتكر سايىراشى بىلەن، بۇنىڭ ئوز يۈرەگىدە يىرلەشكەن نەرسەلەرىنى ئەيتىپ سايىراغانداي بولۇر. ۋە بۇنىگە شۇندەي تۇيۇلۇر ئىدى. ئۇل ئوز-ئوزىگە:

- مېن قانداي بەختلى: قۇياش مېنى ئىر كەلەپ قىزىتادىر، ياقىملى شامال، مېنى سىۋىپ يۇمشاقىنا ئوپەدر! - دىپ ئويلاپ قوياي ئىدى.

گۈلزار ئىچىدە كەتتە گۈللەر ئوسەدىلەر، ئوزلەرىدە بىر نەرسە بولماسا مەم، كىككە يىشلەرىنى قۇيمايدىلار، بارچا نەرسە «كەتتەلك» ۋە «يوغانلىق» دا دىپ كەتتە بولشغا ۋە يوغانلاششغا تىرىشارلار.

ئاللا-بۇلا لالالار بولسا، «بارچادان ئارتق بىز ياسانغانمىز!» دىپ ئويلايدىلار. شۇنىگە ماغرۇر بولب بونگە زورىيىدىلەر، ئىگىلمەيدىلەر.. گۈلزار ئىچىدە گى گۈللەرنىڭ ھىچ بىرى، بىنەفشەنىڭ بارلىغىنى

سىزمەيدىلەر، بلامەيدىلەر. بىنەفشە بولسا، ئۇلەرنىڭ بارچاسىنى كىسورب، تاماشا قىلىپ تۇرار ئىدى. بىنەفشە ئۇل گۈللەرگە تىكىلىپ قاراغاچ ئوز ئوزىگە:

ئاھ، ئۇلەر قانداي كۈر كەمدەرلەر. قانداي ياخشى ياسانغانلار! جور، قوناق بولب كىلگەندە توغرىدان توغرى ئۇلەرنىڭ ئالدىلارغا كىلور.

قانداي ياخشى، كىم مەن ھەم ئۇلەرگە ياقىن بىردە ئۈسكەنمەن ۋە جورنىڭ كىلب قوناق بولغانىنى ياخشىلاپ كورب، ئستەگەنمچە تاماشا قىلا ئالامەن! دىب قويدى.

ناق شۇل چاقدا، كوكنىڭ يۇقارلىقلاريدان قانات قاقب، بىر جور ئۇچب تۇشىدى، بىراق، ئۇل ھەلىكى ياخشى ياسانغان، ماقتانچاق گۈللەرنىڭ يانىغا تۇشمەي، توغرى-كچكىنەگىنە بىنەفشەنىڭ ئالدىغا تۇشىدى. شۇل چاقدا، بىنەفشەنىڭ قانداي سىۋىنىب، ئوزىنى يوقاتب قويىش دەرەجەگە كىلگەنىنى سىرە سوراماك!

جور بولسا بىنەفشەنىڭ ئالدىدا سەكرەب يۇرپ:

- ئاھ، بۇ چىچەك قانداي چىرايلىدەر! بۇنىڭ يەشىل تۈسلى كىملىرى قانداي سۇلۇكەر! بۇنىڭ تىگرەسىدەگى مامقداي يۇمشاق كوك مەيسەلەر قانداي گۈزەلدەر! دىب بىنەفشەگە يۇزلەرىنى سۇركەب، يەنە قاناتىنى پىرلەتب كوكنىڭ كومكۈك يۇقارلىقلارغا قاراب ئۇچب كىتدى.

بىنەفشە، سىۋىنىب تىرىسىگە سىماسدان قالىتېرار ۋە چىچەكلەرگە قاراب ئۇلەرنىڭ قۇتلاشلارنى كۈتەر ئىدى. بىراق، لالالار باياغىداي كىكەكەيب قاراشلارنى قويمايدىلار، يالغز، ئۇيالغانلاريدان ۋە ئىچى قارالقلار كىلگەنىدەن يۇزلەرى قەمزل بولب يانار ئىدى؛ سىمىز گۈللەر، ئىچى قارالغىنىڭ زورلىغىدان يارىلا يازارلار ئىدى. شۇل چاقدا ياشغىنا بىر قزچا كىلب، قولىداغى ئۆتكۈر پىچاغى بىلەن لالالارنى قرقب ئالب ئويىگە كىرب كىتدى.

بىنەفشە ھەم قورققانىدان جۇدە يامان تىرەب، قالىتېراب قالدى. ۋە ئوز ئوزىگە:

- مەنە باياقش گۈللەرنىڭ ئەجەللەرى ھەم يىتكەن ئىكەن. دىب قزغانب قويدى.

ئوزىنىڭ، گۈلزاردا گۈللەر ئاراسىدا ئۈسسىمەي، ئۇزىن كوكەتەلەر ئاراسىدا بىر چىتدەگىنە ئۈسكەنلىگىگە جۇدە سىۋىندى. قۇياش قىقىزىل بولب باتدى.

بىنەفشە ئوزىنىڭ ياپراقلىرىغا ئورالغۇچى ئۇيۇقىغا كىتىدى...
ئۇل تۇشىدە ھەم گۈزەل، يارق قۇياش ئىلە ئوزىنىڭ سىۋملى،
كچكىنە قۇشچاسىنى كوردى...

ئىرتەلەپ، بىنەفشە ئۇيۇقىدىن ئۇيغانب، ئوزىنى قۇياشقا ئوزاتىپ،
ياپراقلىرىنى، ئۇكسۇز بالا قولىنى چوزغاندا چوزغان چاغىدا،
ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا جورنىڭ قوشقلىرى كۆپ قايغىلى بولب ئىشتىلەر
ئىدى..

باياغش قۇشچا، قورغاننىڭ تىرەزەسى ئالدىدا ئاسلىغان قاپاسدا
تۇرپ ئوزىنىڭ قوشقلىرى بىلەن ئىرك قايغىسىنى قايغۇرۇپ، كۆكنىڭ
چىكىسز بوشقلىرى ۋە دالائىلە باقچالارنىڭ يەشىللىكلىرى توغرىسىدا
سايىر ئىدى.

ئە، ئۇنگە بو تۇتقلىق قانداي ئاغرى ئىدى!؟

بىنەفشە، جورنى چىكەن تىش قزغانار ئىدى. ئۇنىڭ باياغش
قۇشقا كۆمەك ئىتىشكە ئىستەگى كۆپ بولسادا، قولىدىن بىر نەرسە
كىلمەس ئىدى.

ئىندى ئۇنىڭ كۆڭلىدە ”سىۋىنچ“ دىگەن نەرسە قالماغان، قۇياشقا
ھەم قاراغۇسى كىلمەس، تىگرەسىدەگى بارچانەرسەلەر ئۇنگە قايغىلى
ۋە زىركىرگىچ بولب كورىنەر ئىدى.

شۇ ۋاقت بىردەن باقچاغا ئىككى بالا كىرپ، توپپە توغرى بىنە-
فشەگە قاراپ چۈنەلدىلەر.

بالالارنىڭ بىرى:

- مەنە، بىزنىڭ جور ئۇچۇن ئىڭ ياخشى يىم! دىدى دە قولىداغى
پىچاغى بىلەن مەيسەلەردەن بىرچەنگەلىنى كىسب ئال ب جورنىڭ قاپاسىغا
سال ب قويدى.

ئۇل كىسلىگەن مەيسەلەر ئاراسىدا بىزنىڭ بىنەفشە ھەم بار ئىدى.
جور، جۇدە قايغۇرادر، ئۇل ئوزىنىڭ تار قاپاسىدا ئۇياق بۇياققا
چاپ ب، ئوزىنى قاپاسنىڭ سىلەرىگە ئورادر.

بىنەفشە ئازغىنا بولسادا، باياغش، قۇشچانى يۇپاتماق ئىستەيدىر؛
بىراق، سۇزلەشنى بىلمەگەنلىكىدەن، قۇشچاغا بىر گەلەش ب ئچدەن كىنە
قايغۇرشدان باشقا ياراماس ئىدى.

قانداي بولسادا باياقش قۇشچانى بىر تۈرلى يوپاتىشقا ئىستەگى
كۈپ كەتتە ئىدى...

شۇندەي قىلىپ ئىرتە ھەم ئوتىدى.
- بالالار مېنىگە سۇۋ بېرىپ كېتىشنى ئىسلەيدىن چىقاردىلار،
مېن كۈپ چاڭقادىم، سۇۋسىزلىقدان ئۆلەمەن، يارق قۇياشدا،
كومكوك مايدانلاردان، تەبىئەتنىڭ بارچا گۈزەللىكلەرىدەن مەنگى-
مەنگىگە ئاجرالامەن! دېيىپ جور، قايغۇرار ئىدى...

ئازغىنا بولسادا سالىقنلانماق ئۇچۇن تۇمشقارلىرىنى يەنگى ئۇزلىغان
كوك ئوتلارغا ئىشقاپ تۇرۇپ، بىردەن بىنەفشەنىڭ بارلىغىنى كۆرۈپ،
باشقالارنى ئۇنىتۇپ:

- سېن ھەم شۇلەر ئاراسىدا سەنمى؟ سېن ھەم مېنىگە غوخشاپ
بېتەسەن ئىندى سىۋملى ۋە باياقش چىچەكچە! ئۆلەرمېنىگە، بارچا
ئىركىز دۇنيانىڭ ئورنىغا سېنى ۋە بىر تۇتام ئوتنى بېرىدىلەر... مېنىڭ
ئۇچۇپ، قونۇپ يۇراتۇرغان ئاغاچلارم ئورنىغا بۇ ئوتلارنى، مېنىڭ،
سىۋۇپ، ئويۇپ يۇراتۇرغان چىچەكلەرم ئورنىغا سېنىڭ ياپراقلارنى
قالدىرىلار...

ئاه، سېن مېنىگە كۆرىنۇپ تۇرىشنىڭ بىلەن، قانداي نەرسەلەرنى
باي بېرگەنلىگىمنى ئىسىمگە تۇشىرۇپ تۇراسەن!
بىنەفشە:

- ئاه، قانداي قىلىپ بۇ باياقش قۇشنى يۇپاتسام ئىكەن، دېيىپ
ئويۇلار ئىدى. بىراق، بىرگىنە ياپراغىنى بولسۇن، تېبىرەتە ئالماس
ئىدى. يالغىز، ئۇنىڭ ياپراقلىرىدىن چىققان ئىسلەرگىنە كۈچەيىپ يايىلا
بارار ئىدى، جور، بۇنى سىزىپ، ئوتلارنىڭ بارچاسىنى تېتىپ، ساچىپ
يۇبارسا ھەم بىنەفشەگە تېگمەدى. كىچ-قۇرن، كىچكىنە قۇشچا
قاناتلارنى يايىپ قالىتىراب. قالىتىراب «س-س-سۇۋ! س-س-سۇۋ!..»
دېدى: جان بېردى...

بىنەفشە بۇ كۈن ئوخلايالمى چىقىدى؛ ئۇل ئوزىنىڭ قاتتىق ئاغرىغانلىغى-
نى سىزەر ئىدى.

ئىرتەلىپ قايغى بىلەن بىرگە يايلىدى، سولدى-بتىدى...
بالالار قاپلىس يانىغا كېلىپ، جورنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرگەچ، ئاچچۇق-
ئاچچۇق يىغلايدىلار. سوڭرا چىرايلى بىر قۇتىچا تاپىپ، جورنى، ئۇنىڭ

ئىچىگە سالدىلاردا باقچاننىڭ ياخشى بىر يىرىگە چۇقرا قازب،
شۇل چۇقراغا كومىلەر. بىنەفشەنى بولسا، مەيسە ئوت ئىلە بىرگە
توزانلى كوچەننىڭ ئورتاسىغا تاشلادىلار...
جورنىڭ، شۇنچە سىۋىپ، ئىر كەلگەن بىنەفشەسى يىرگە تۇشۇپ
قالغاچ بىر كەمسە ئۇنى يول ئورتاسىدىن ئالۇپ قويمادى...

ئى قوبىز!

ئى قوبىز، مۇنچە سىنىڭ تاۋشنىڭ موڭلى،
ئىشتىسە، ئىر ب كىتەر، تاشنىڭ كوڭلى.
جان ئۇزار تاۋشلارنى سۈتە ئالدىڭ،
مەزلۇملەرنىڭ كوڭلىدەنمى نوتە ئالدىڭ؟
ئاغاچنىڭ سۇۋى چىكەنمى كوز ياشىدان،
بوزلەيسەن، نىگە بۇنچە سوز باشىدان.
كوچەننىڭ، مەسسوم كوڭلى چوككەن يىردەن
چىقىدىمى، مەزلۇم قانن توككەن يىردەن.
چوككەن كوڭل كوتەرەدر ئالشلارنىڭ،
ئويلاپ تورلى تاۋش ئالشلارنىڭ،
عشق ئوتىغا كوكسىڭ يانەش يارادر؛
فەريادكەن يۇرەك-باغرىڭ پارەدر.
كوچەننى ئوزبىك قىزى ئىككىمى،
كوكەرگەندە حەسرەتلى كوز تىكىمى،
ياخۇد سىنگە قرغز قىزى باققاندر،
ناق ئۇستىڭگە حەسرەت ياشى ئاققاندر؛
يوقسا، تارك قازاق قىزى تارتىدىمى،
شۇل سەبەبەن حەسرەتلەرنىڭ تارتىدىمى؟
فيغان قىلساڭ، مەريۇرەكەن ئوت چىقار،
زار يىغلاساڭ، تاغۇ تاشدان دۇد چىقار.
ئەۋۋەل سىنى تۇركمەن قىزى ئالدىمى،
بوتە كەبى بوزلەپ سىنى چالدىمى؟

ياخۇد ئەۋۋەل سىنى ماشىق چالغاندا،
 بەزم ئىتبان زەمەمەنى سالغاندا،
 جىرلادىمى، تاتار قىزى زىلەيلۇك،
 قول تاشلابان بىز ئىكەۋ دىب بولايلىق،
 نازك، سىرلى چىكايەتەر فىغانك،
 تۇرلى-تۇرلى شىكايەتەر ئافغانك،
 عشقك حاقى قوبىز، بۇنچە داد ئىتمە،
 تۇرك ئىلىنك ئوتكەن كۈنن ياد ئىتمە!
 سىنق كوگلم، مۇگدەن ئارتق تولغاندىر،
 ئاچق يۇزم: قايغى باسب سولغاندىر.
 كوگلم كىتك، كوپ حسسىيات ئورناتما،
 ئويغا كومب، ئويدا مېنى خورلاتما!
 ئويلاتماقدان باشقا مراد سىندە يوق،
 فەرياد ئىتسەك، تاب وە تافات مېندە يوق!
 قايدا، سىنى بۇلبۇل كەبى سايراتغان،
 مۇترب قانى كوگللەرنى جايراتغان؟
 چالغۇچىلار، قولغاسىنى ئالغاندا،
 سىن بوزلەسەك بوتە كەبى، چالغاندا،
 كوكدە ئۈچب يۇرگەن قۇشلار ئىگۈسى،
 كىزەك-كىزەك باشغىناڭغا قونغۇسى.
 ئۇن چىقارساڭ، تۇرلى-تۇرلى ئۇنك بار؛
 رۇحسىزلىرگە رۇح بىرەردىك قونك بار.
 باشدان ئاياق ماقتاۋلىدىر، ئۇنلەرڭ،
 جىدالقدان سوز ئاچغاندا تۇنلەرڭ،
 قايغى باسغان كوگل گۈلدىك ئاچىلۇر،
 تىلدەن چققان سوزلەر نۇردىك ساچىلۇر.
 بىر نىچە يىل مۇندەن بۇرن بىر كۈندە،
 كۈندىز ئىمەس، سىزمىش ئىدىم، بىر تۇندە
 كوكرەككە بىر قارلىغاچ قونبىر؛
 تارك ئۇزرە ئاياق باسب يۇربىر.
 ئەبابىلنىڭ ترناغى لە سوزلەدك،

سوزلەمەدۇڭ، بوته بولب بوزلەدۇڭ!
سېنگە قاراب يۇمىدى تۇردم كوزلەرنى،
ئاڭلاب ئالدىم، سىندەن چققان سوزلەرنى.
دىدۇڭ: «فەرياد، غەجەب كۈنلەر بار ئىدى؛
ئۇ كۈنلەردە ئوزبېك مىنگە يار ئىدى.
قايدا كىتدى، غەملى كوزن شاد ئىتكەن؟
مىندەن ئاڭلاب، ئوتكەنلەرن ياد ئىتكەن؟
قز، بوز بالا، ياش ۋە قارى سرداشم،
ھەر مەجلىسدە مېن بولغاندا مۇڭداشم.
فەريادىمگە قۇلاق سالب يازقلار،
جانلارمغا مىندەن ئالب ئازقلار...
مىنى تىكلاپ، قايغىلاردان بىزگەندە،
تاش كوڭللەر يۈرە كلەرن ئىزگەندە.
ئوزبېك جۇۋانلارى مسلى تولغان ئاي،
روحلى ئىدى، كەۋدەلەرى تولغان ماي.
قايسى كۈنگى ئوزبېك مىندەن ئايرلدى:
مەجروح قۇشداي قاناتلارى قايرلدى.
مىنى چىرتكەن بارماقلارڭ شىۋەسى،
فەريادىمىڭ يىتشتىرگەن مېۋەسى.
قايدا كىتدى، عاشقلارم خور بولمىش،
بايلىقنى قولى، سىنىق نانغا زار بولمىش.
ئىل، ماششاقدا ناموس يوق، دىب بىلدىلەر،
بىلەر بىلمەس، شۇندەيدىر، دىب كىلدىلەر.
بىردى مېنى ئوچاقلارغا ياقسۇن، دىب
يانىشىغا، نادان قالماي باقسۇن دىب.
زىارات دىب مازاراتدا ياتدىلار،
تاشداي بولب جەھالەتدە قاتدىلار.
يغلاپ دىدۇڭ، ئوتكەنلەرنى ياد ئەيلەپ،
ئوزبېكدەكى كەمچىلكدەن داد ئەيلەپ،
ئىندى فىغان ئەيلە، تركز ئوزبېكىنى،
ئورگەت ئۇنگە، تىكز ئچرە سوزمەكنى.

عشقڭ حاقى، قوبۇز، تەنبۇر بىر بولب،
 دۇتار، سىتار، قۇراي ئىلە جور بولب.
 نالا قلغل، حايان بولسۇن فەلە كلەر؛
 ئنسان باقسۇن، تۇغيان قلسۇن، مەلە كلەر.

✓ (تىكەن)

جىنلەر بەزمى.

ئاتام بۇ حىكايەسىنى باشلاغان چاقدا، مېنىڭ بارلىغىمنى قورقنچ
 ئوراپ ئالار ئىدى دە ئىچمەن: «شۇندەي جىنلەر بەزمىگە يولقتىرما!»
 دىب قوياي ئىدىم.

كىچە خالام بىزنىڭ ئويىگە قوناق بولب كىلىگەن ئىدى: كىچەسى،
 ئاتام، ئانام، خالام ئۈچەۋلەرى ئۇزاق سوزلەشپ ئولتردىلەردە تاغىز
 مەلىگى جىنلەر، پەرىلەر، دىۋلەر توغرىسىدا گەپ باشلاپ كىتىدىلەر.
 ئانام، ئوزى كورگەن، «جىنلەر بەزمىنى» تاغىز سوزلەشەن ئوزىنى
 تىيا ئالمادى. ئاتامنىڭ بۇ جىنلەر بەزمىسى، يۇقارىدا سوزلەنگەنچە،
 مېنىگە ئارتقچا تورقنچلى بولغانىدىن، ئاتام سوزگە باشلاماسدان
 ئىلگەرى، دەررەو ئورنىغا كىرىپ، كورپەمگە بۇركەنپ ياتىپ ئالدىم.
 ئاتام مېنىڭ بۇ خەرەكەتمگە بىر كۇلب قارادى دا سوزگە كىرىشىدى:

- يەنىڭ ئويلىنىگەن چاغىم ئىدى. تىرىكك بىلەن ئاۋارا بولب،
 باغنىڭ ئىشكەمىنى ئوز ۋاقتىدا ئىشلەمەگەنمەن تاكلار جۇدە ئوسب
 كىتىدى. ئۇشەل كۇنى، بۇكۇن ئىشكەمپاياسىنى بىتتىرىپ ئىرتەگە تاك
 ئاچايلىق، دىب كوز قارايدىغانغاچا ئىشلەدم. يۇز، قوللارنى يۇۋۇپ،
 سەللە-چاپانلارنى كىگەنچە ئارادان ئەللە قانچا ۋاقت ئوتب قالدى.
 پايا ئىشلەمەك ئۇچۇن مېلىگەن كىشىلەردەن ھىچ بىرىسى قالماغان.
 كۈچەدە چىگرتكەلەرنىڭ چۈرلەشى، قۇرباقالارنىڭ قۇرلاشىدىن
 باشقا، غىرىڭ ئىتكەن تاۋش يوق ئىدى.

مىن باغدان چىققاندا، خۇفتان بولب قالغان ئىدى. قارانغىدا
 تۇرتىنىپ، سۇرتىنىپ يولغا تۇشىم. (ئاتام خالامغا ئەيتىدى) بىلەسىز،

بىزنىڭ باغنىڭ تىكرەسى قويۇق ئاغاچلىق مايدانلار بىلەن ئورالغان. كەتتە كوچەگە تىزىرەك چىقار ئۇچۇن، ئوشەل مايدانلاردان يۇردىم. مايدانلار قارانغىدا جۇدە يەم قورقۇنچ ئىدى. بۇ قارانغىلاردان كوگىلمگە ھېچ بىر قورقۇن كېلمەدى. يالغىز يۇرش توغرىسىدىن جۇدە قىنالىدىم. كەتتە كوچەگە چىقىشىمغا ئارادا ئىككى گىنە مايدان قالدى. (ئاتام ھىكايەسىنى بويىرىگە كېلىتەرگەچ، مېن كورپەمگە ياخشىراق بۇرۇندىم ئالدىم، ئاتام سۆزىدە داۋام ئىتتى).

بىر ئىككى ئادۇم يۇردىم، قارشىداغى مايدان يارق، كىشىلەرنىڭ قىچقىرىپ سۆزلەش، كۈلۈشلەرى، گىجەڭ-گىجەڭ بىلەن چىرمەندە، بۇلەرنىڭ ئاراسىدا دوتار، تەنبۇر، چالغۇلارنىڭ كۇچسىز، ئەمما كوگىلىنى قىتقلايتۇرغان تاۋشلارنى ئىشىتىلدىدە، مېن تاڭ قاتىپ قالدىم.

بۇزۇق، بايقۇشلارغا ئويە بولمايتتىن بىر مايداندا بۇندەي ھاللارنىڭ بولىشى، ئەلبەتتە خايران ئىتەرلىكىدۇر. بۇكۇن كۇندىز ھەم بۇ مايداندا ئۆتكەن ئىدىم. بۇ مايداندا بىرەر قوناقلىق مېھماندار چىلىق بولاتۇرغان بولسا، ئىرتە بىلەن ئۇنىڭ بىر ئەسەرى كورۇلۇر ئىدى. - قىزىق!..

مېن كۆپ ئويلاپ تۇرمامدە بەزم بولاتۇرغان مايدان ئارقالى ئۆتمەكچى بولۇپ دىۋاردان ئاشىپ تۇشىدىم.

ئۇھھۇۋۇ.. مايدان ئىچى كۇندۇزىدىك يارق، ئاغاچلارغا پانارلار ئاسلىغان، يىرلەرگە ئىپەك گىلەملەر يايلىغان. مايداننىڭ ئورتا يىرىدە ئۇچ يۇزلەپ ياش، قارى قۇرشالب ئولتۇرۇپ، دۇتار، تەنبۇر، چىرمەندە، چالب بەزم قىلادۇر. بىر چەككەدە كەتتە ساماۋار قويلىغان. بىر چەككەدە ئاش.

شۇ چاقدا بىر كىشى ئالدىمغا يۇگۇردى. بەزمىدە گىلەرگە قىچقىرىپ: مەنە توغانباي ئەكەم ھەم كىيىمى! - دىدى. مەن بەزمىدە گىلەرنىڭ بارچاسى مېنىگە قاراشدىلاردا:

- كىلىك. كىلىك توغانباي، ئەكە باغ ئىشى بىتىدىمى؟ - دىيىشىدىلەر. ئۇشەل چاقدا ئۇلەرگە، نېمە دىيىپ جاۋاب بېرىگەنمى خازر ئىسلەي ئالمايمەن. كۆپ گەرەكلەنگەن ئىدىم.

ئۇلەر مېنى، ئوز ئىختىلارمغا قويماسدان سۇدۇرەپ، تارتىپ، تورگە چىقاردىلار. غەتەدەمە جىلسىگە كۆرگەچ، فاتىخا ئوقۇلۇر ئىدى. بىراق،

ئۇلەرنىڭ تۇرلى سوراغ ۋە مۇعامەلەلەرى بىلەن ئاۋارا بولاب فاتىخا ئوقۇش ھەم ئىسىمدەن چىقىدەر.

بر ئاز ئىسىمنى يىغىب ئالغاچ، مەجلىسدە گىلەرنى كوزدەن ئوتكىزىپ چىقىم.

كوپلەرىنى قايسى بر يىردە كورگەندىك بولامەن. ئانقلاب قاراسام غۇمرمدە كورمەگەن. تاناشماغان يات كىشىلەرگە ئوخشايدىرلار، يالغز ئۇلەرنىڭ مەن بىلەن ناس تاناشلارچا، مۇعامەلە ئىتشلەرى، ئاتمنى ئاتا چاقىرشلارى، قىلغان ئىشلەرمىنى سوراشلارى، مەننى بۇتئەلى خايران قالدردى.

ئارادان كىمىر بىلمەم، برەۋ:

- توغانباي ئە كەگە داستۇرخان يايلىسۇن-دېدى. مەجلىسنىڭ باشلىغى بولسا كىرەك، تورە ئوتۇرگۈچىلەردەن بىرىسى، ئۇنگە قاراپ:
- ئىلگەرى بر بەزم قىلىپ ئالايلىق، سوگرا داستۇرخان بىرەمىز-دېدى دە مېنگە:

- ستر ھەم بەزمى ساغىنىپ قالغاندىر سىز، ئىلگەرى بر بەزم قۇرايلىق ئە؟!- دېب سورادى مەن ھەم كۈنگەنلىگىمنى بىلدىم.
چالغۇچىلار، چالغۇلارنى نوغرىلاي باشلايدىلار.

بۇ چالغۇلاردان تەنبۇر، دۇنار، غىججەك، رباب، نەى ۋە دەفلەر مېنگە تانىش بولسالار ھەم تاغىن بر قانچا مەن كورمەگەن چالغۇلار ھەم بار ئىدى، چالغۇلار توغرىلاندى. بر تۇرلى باسق مەشقلەر چالىنا باشلاندى.

مەشقى سىحىرلى ئىدى.

نېمە ئۇ چۈندەر، مەشقى باشلاندى بىلەن، مەن يىرگە سىگ-گىب كىتەرلىك دەرەجەدە بولب ئىزلىمە كىكە، ئەسەرلەنمە كىكە، ئىچمەن خورسىنىش كىلىپ، ئوزمنى قاي يىرگە تاشلاشقا بىلمەي ئىتلىمە كىكە باشلام.
چالغۇچىلار ھەلى باياغى باسق مەشقىنى سىكىن-سىكىن ئاۋجىغا چىقارب بارادىلار، ئىك سوك چىدەب نۇرالمادىم، پىرق-پىرق يىغلاماققا باشلام. نىگە ۋە نېمە ئۇچۇن يىغلاغانلىغىمنى ئوزم ھەم بىلمەيمەن. مەشقى بىدى. ئىككى تىگىرمەن ناشى ئازاس-ىدايدىنچىلىگەن كىشى كەبى يارالى ئىدىم. قىمىر ئىتتىشكە ھەم كۈچم يوق ئىدى. كوزمنى

ئاچىم، مەجلىسدە گىلەرنىڭ بارچاسى، مېنىڭ حالىغا كۆلۈپ قاراپ تۇرغان نېكەنلەر... مېن ئۆز حالمدان ئۇيالىب يېرگە قارادىم.

چالغۇچىلار تاغنىڭ كىچى مەشىقىنى چالار ئۇچۇن تاييارلانار ئىدى. مېن شۇندەي مەشىقنى ئىشىتىشەن بېزگەن ئىدىم. يۇرەگم گۈپ-گۈپ ئۇرماققا باشلادى، ھەلىگىدەك مەشىقنى ئىشىتىسەم، ئىجتىمال ئەجەلمەن بېش كۈن بۇرن ئولۇر ئىدىم!

مەشىق باشلاندى، مەشىق باشلانۇش بىلەن، بۇتن بارلىغىغا ئىسغىلق يۇگۇردى. مەشىق جۈدە سىمۇنچىلى ئىدى. بۇ مەشىققا نېمە دېيىئات قويارمىنى بىلمەيمەن...

شۇ ۋاقت ئورتاغا ۱۵-۱۶ ياشلى بىر ياش قىز كىرپ ئويناى باشلادى. مەشىق چالىناد... بارغان سايىن دۇنياغا بىر شادلىق، بىر روخ ياغدىرادى. گۇيا ئولكلەر تىرىلەدر، تاغ-تاشلار كۈلەدرلەر... قىز، مەشىق ئىلە بىرگە ھەرەكەت ئىتەدر. مەشىققا قوشىلادى...

ئىك سوكۇ، شادلىقلارم يۇرەككە سىغمايدى، ئۆز ئىركم بىلەن ئىمەس، ئەللە قانداى بىر كۈچ، ئوتۇرگەن ئورنەمدان تۇرغىزىپ يۇباردى. قىزنىڭ يانىغا كىرپ ئويناى باشلام.

قانداى بولسا ھەم قىز بىلەن بىرىك ئويناشقا تىرىشغان كەبى ئويناى بېردىم. قىز، مېن ئىلە بىر ئاز ئويناغۇچ، ئورتادان چىقىپ بىر چەككە كە كېتىدى. ئورتادا يالغىز ئۆزۈم قالدىم. كىشىلەر قارس ئۇرادىلار. ئۇلەرنىڭ ھايقىرىق، مەزەكلەرگە قاراماسدان ھامان ئوينا داۋام ئىتىدىم.

بىر ۋاقت ئەللە نەرسەگە تۇرتىنىپ يېرگە يىقىلدىم، ئۆزۈمنى ئوڭلاپ ئالىب يەنە ئوينا ماققا ھەرەكەت ئىتەكەن ئىدىم، تاغنى مۇككەمچە يىقىلدىم.

بىر قانچا ۋاقتدان سوكۇ كۆزۈمنى ئاچىپ قاراسام ئارادا نە كىشىلەر بار، نە چالغۇلار، نە باشقىلار!... قاپقارانغى مايدان. بىر ئارغ ئىچىدە ياتىمەن...

مېن، ئاتامنىڭ بۇ ۋاقىعەسىنى مۇعەللىم ئەفەندىگە سوزلەگەن ئىدىم، ئىشانمادى. قورقۇ، خىيال، دىدى. شۇندەن بېرى، بۇ توغرىدا باشم قاتىدى.

چىندەن ھەم بۇندەي ئىش بولادىمى؟ ياخۇد مۇعەللىم ئەفەندىنىڭ ئەيتكەنلەرچە قورقۇ خىالىمى؟
(جولقنبای)

مازار.

كوب قىزىق ئىش بولۇر ئىكەن شۇل دۇنيادا،
 كورمەگەنلەر قالار ئىكەن كوب ئارماندا.
 بىلگىلى ۋاقت غۇمر سۇرۇپ ئولگەندەن سوڭ،
 كوب ئىشلەرنى بىلمەي قالار ئىكەن بەندە.
 مەنە شۇنىڭ ئۇچۇن سىزگە ئوتمىشلەردەن،
 دەرەك بېرىپ، ئەيتىپ ئوتەي بولمىشلاردان،
 سىز ھەم ئوقۇپ، غەجەپ ئىمەس، كورگەنلەردەي،
 بولغايىسىز، دىيىپ ئىرتە كىنى دە بر - بر باشلاي.
 بر بار ئىكەن، بر يوق ئىكەن، شۇل دۇنيادا،
 بر باي كىشى بولغان ئىكەن ئىلگەرىدە.
 بۇ باينىڭ مالى، جانى كوبلىگىدەن،
 ھەر يىل قىشلاپ قالار ئىكەن بر دالادا.
 مۇنىڭ مالى، كۈندەن - كۈنگە ئىلگەرىگىدەن،
 ئاشىپ - تاشىپ، ھەر كۈنىگە كۆپەيەۋىرگەن.
 باي ئوزى ھەم مۇنىگە جۇدە حايىران قالب،
 سەبەبىنى بىلمەك ئۇچۇن كوب تىرىشغان.
 ئىڭ ئاخىردا سەبەبىنى بىلەلمەسەندەن،
 بر فالچىنى چاقىرتىپ، ئۇندەن سورغان.
 فالچى، مۇنىڭ ئىشىن قاراپ بولغاندىن سوڭ،
 بايغا قاراپ تۇرۇپ ئوشۇ سوزنى دىگەن:
 - مالىڭىزغا تاڭرى ئوزى، «قۇت» كىرگۈزۈش،
 ئۇل قۇت خازىر بر قوچقارنىڭ باشىدا ئىمەش.
 مىنىگە جىنلەر شۇندەيىن دىيىپ ئەيتىشىلەر؛
 «قوچقارنى ھىچ سويىمەسۇن!» دىيىپ ئوتىنىشىلەر.
 باي، فالچىدىن بۇ سوزلەرنى ئىشىتكەن سوڭ
 سېۋىنىگەنىدەن، قالچىغا كوب تارتق بېرىمىش؛
 ئىندى، قۇتلى شۇل قوچقارنىڭ يانىدىن ھىچ
 ئايىرلماين كىچە، كۈندىز قاراپ يۇرمىش.
 بىراق، ئىسىز... قوچقار، بر كۈن ئوز - ئوزىدەن

بەختغا قارشى، كۆپ ياشاماي ئۆلب قالمىش.
 باي بۇنگە، قايغىلان ب چىدەلمەين،
 سىرەتنماي كۆپ ۋاقتلار يىغلاپ ياتمىش.
 لىكن، يىغى بىلەن مۇنى تىرىلترمەك،
 قايغى بىلەن بىر فايدالى ئىش بىترمەك
 مۇمكىن ئىمەسلىگىن بىلگەچ باي ئۆزىدە
 ئىندى ئۇنى كۆمەك ئىشىگە تاييارلانمىش.
 قۇتلى قوينىڭ كۆمىلىش كۆپ كىشىلەر؛
 ئىشتىكەچ - ئوك ھىچ قالماين كىلىشمىشلەر؛
 بارچالارى ئۇنى ئۇلۇغ سىمىلەر بىلەن،
 شۇل بىردەكى ئاغاچلىققا كۆمىشمىشلەر.
 شۇنىڭ ئۈچۈن شۇل كۈنگەچە كۆپ كىشىلەر،
 بايلىق سوراپ شۇل قوچقارغا بارىشلار.
 ھەمدە ئۇنى ئىسكە ئالماق ئۈچۈن، ھەر چاق
 قويلار سويىپ. شاخلارنى ئىلىشىلەر...
 مەنە شۇندەي قىلىپ، بىزنىڭ باياقىش باي،
 قوچقارىدان ئاجراپ، يىغلا كۆپ يىلۇئاي،
 ئىڭ سوڭ ئۆزىدە، - قايغى - ئەلەم بىلەن ئۆلمىش؛
 ئوغۇللارنى ئۇنىدە، قۇچقار يانغا كۆممىش.

شۇندەن بىرى ئۇل بىر ھازار بولب قالمىش؛
 زىيارەتچى شەيخلەر بىلەن ئىچى تولىمىش..

(تۈزگۈچىدەن)

تۇيغىن ئاي

كۈزنىڭ سوڭى كۈنلەرىدەن بېرى: قارانغى كىچە، بارچا ياق
جمجت؛ يالغز بۇ جمجتلىكنى ياغاچلاردان يېرگە تۇشمە كەدە بولغان
ياپراقلارنىڭ شىترلەگەن تاۋىشلارى غىنا بۇزماقدا.

كۈندىز كۈنى ئىرتەدەن كىچىگە چە مەرتامانغا يۇگىرشكەن، تىركچىلىك
بازارنى قىزىتقان جانۋارلاردا، تىنچىغىنا ئۇيۇقىغا كېتكەن. گويىا بارچا
نەرسە ئولكىلەر كەبى.

مەنە شۇل چاقدا. سىز شۇل جمجتلىك ئاراسىدا كىزىپ يۈرگەن
بولساڭىز، ئۇزاق يىردەگى (قارانغىغا قارانغىلىق قوشىپ تۇرغان)
ياغاچلار ئاراسىدا سىزنىڭ كۈزگۈزگە يۈلدىز كەبى يالتىراپ تۇرغان
بىر چىراق كورىنەر ئىدى.

مەنە بۇ چىراق، «ق» شەھەرىنىڭ «ت» مەدەلەسىدە ياشاغۇچى
تۇرسۇن ئەكەننىڭ ئۇيىدە يان ب تۇرار ئىدى.

بۇيىردە. مەن ئىك ئالدىن، تۇرسۇن ئەكەننى سىزگە تەقدىم ئېتىپ
ئوتەين:

تۇرسۇن ئەكە «ق» شەھەرىنىڭ توبەن حاللى كىشىلەرىدەن
بولىپ، بوز توقۇچىلىق بىلەن كۈن كىچىرە تۇرغان، ئورتا بويلى، چوققى
ساقاللى، بوغداي رەڭلى، ساقالىغا ئالا-شاۋر ئاق تۇشكەن، كور-
يىشىدەن ئۇنىڭ بىر ئىشچى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتۇرغان قىرق
بىش ياشلارداغى بىر كىشى ئىدى.

۱۹۲۰ نچى يىلدا ئىشچىلەر حۇكۈمەتىنى ياقلاپ، باسماچىلارغا
قارشى خەرىكەت ئىتكەن ئىدى. شەھەرنىڭ قايسى بىر چاقمىچىلارنى
بۇ خابارنى قورباشىلارغا ئەللەقچان يىتكىزىشكەنلىكىدەن، باياقىش
تۇرسۇن ئەكە بىر كۈن كىچ ئوز ئويىدە باسماچىلار تامانىدىن
ئاتىلىپ ئولدىرىلدى.

ئىلگەرىلەرى، ۳ جان ياشايتۇرغان ئويىدە، خازر ئىككى جان قالدى.
ئۇلەرنىڭ بىرى: تۇرسۇن ئەكەننىڭ خاتنى، ئىككىنچىسى ئىسە،
ئۇنىڭ قىزى تۇيغىن ئاي ئىدى.

تۇيغىن ئاي، ئاتاسى ئولگەندەن سوڭ، ۱۹۲۴ نچى يىلنىڭ
باشلارداغىچە شەھەر مەكتەپلەرىنىڭ بىرىدە ئوقۇپ كېلدى. سوڭى

چاقداغى تەلەبەلەر ئاراسىدا باشلانغان ئۇزاق يىرلەرگە بارىپ ئوقۇش، تۇيغىنىڭ ھەم كۆلىمىگە كۆپىدىن بىرى تۇشكەن، ئۇنىڭ مېھسېنى تۇتقان ئىدى.

۱۹۲۴نچى يىلىدا بۇ ئۇش ئۇنىڭ مۇپەسسەر بولدى. بۇيىل «ق» شەھرىدىن، كۆپكىنە ئوقۇغۇچىلار چىتلەرگە كىتەپ ئوقۇرمىشلار، دېگەن خاۋار بۇنىڭدە قۇلاغىغا ئىرىشىدى. كۆپىدىن بىرى ئۇمىد ئىتەپ كىلىگەن تىلەگىگە ئىندى ئىرىشىۋېلىنى ئاڭلادى، توغرى، مەعارف ئىدارەسىگە بارىپ، ئۆزىنىڭ تىلەگىنى ئاڭلاتا باشلادى.

تۇيغىن بۇ كۈن كىچىگەچە ھەر تامانغا چاپ ئىشلەرنى بېتىرىپ يۇرار ئىدى. ئۇنىڭ يالغزىغا ئاناسى بولسا، قىزىنىڭ كىتەپلىرىنى ئويلاپ، گاھ يىغلاپ، گاھ تىنىپ، ئۇنىڭ بوغۇچىلار تاييارلاپ ئولتۇرار ئىدى.

مەنە، شۇل كىچەسى سىزنىڭ كوزىڭىزگە كورنىگەن چىراق ھەم شۇل تۇيغىن ئاينىڭ بۇ كۈن كىچەسى جوناشى ئالدىدىن ياقىلىپ قويغان ۋە ئۇنىڭ كىتەپلىرىنى ئىشىتىپ، ئۇنىڭ ئاناسىنىڭ قايغىدىن قارايدىغان يۈزلىرىگە يارق ساچ تۇرغان ئىدى. باياقش ئانا، ئۆزىنىڭ ئانالىق سىۋىگىسى بىلەن، بالاسىنىڭ ياندا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئەپتىگە تىكىلىپ تۇرار ئىكەن، گويا ئۇنىڭدە:

— ئاناڭنى يالغزى قالدېراسەن، باياقش ئاناڭ، بۇ ماتەمخانىدە قانداي كۈن كىچىرەدەر، ئاتاڭ بولغاندا ھەم مەيلى ئىدى، ئىندى يالغز ئوزم بۇھۇۋۇرلەگەن كىمەسىز ئۇيدە قانداي ياشاي ئالامەن؟.. سىنىڭ بارا تۇرغان ئورنىڭ ياقىغىنا يىردە بولسا ھەم ياخشى ئىدى، كىم بىلسۇن، قانداي يىر ئىكەن، سىنگە بىر نەرسە بولۇپ قالغۇداي بولسا مېز. قانداي خاۋار ئالامەندىب ئۆزىنىڭ سۆڭىسى مەھرىن ساچار ئىدى. بالاسىنىڭ قايغى ئارالاش سېۋىنىپ، يان تۇرغان بۇز، كوزلىرىگە قاراپ سىرە تويماس ئىدى.

ئۇزاق ۋاقت ھەم ئۆتمەدى؛ ئۇيغىن ئىلە بىرگە كىتە تۇرغان ئورتاقلاردىن بىرى كىلىپ، ئۇنى چاقىرا باشلادى. تۇيغىن شاشىپ-پىشىپ يۈكلىرىن كوتەردى ۋە ئاناسى بىلەن خايرلاش ۋاغزالغا تامان يۇگىرىشكە تۇتتى...

كىڭ ئۆيدە يالغز باشىچا قالغان ئاناغا، ئىندى، كىڭ ئۆي ھەم تار كورنىدى؛ باشىنى ئىككى قولى بىلەن ئۇشلاپ، بار تاۋشى بىلەن يىغلاپ يۇباردى. بۇنىڭ يىغىسىغا خورازلار ھەم قوشىلىپ قىچقىرا باشلايدىلار.

كۆپدەن بېرى يان ب تۇرغان چىراق، بىردەن ئوچدى؛ بارچاياقنى قارانغىلىق باستى. ئىتھال چىراق، تۇيغىن ئايغا ھەسەد قىلغاندىر، بىر كۈن ئۇنىڭ، كىلىپ قارانغى ئويىن يارىتىپ، ئۇندەي قاراچىراقلارغا ئىختىياج قالدۇرماستىغىنى ئۇل ھەم سىزگەندىر.
(مۇبارەك يۇنوسىۋا)

مىن ۋە باشقالار .

(ئۆزبېك قىزى ئاغزىدان)

كۆلگەن باشقالاردىر، يىغلاغان مىن-مىن،
ئوينانغان باشقالار، ئىكلەگەن مىن-مىن،
ئىرىك ئىرتەكلەرن ئىشىتكەن باشقا،
قۇللق قوشىغىن تىڭلاغان مىن-مىن.

باشقادا قانات بار، كۆككە ئۇچايدى؛
شاخلارغا قونادىر، باغدا سايرايدىر؛
سوزلەرى، سەدەقدىك، تاۋۇشى نەيدىك،
كويىنى ھەر يىردە ئىلگە سايرايدىر.

مىندەدە قانات بار، بىراق باغلانغان،
باغ يوقدىر، شاخ يوقدىر، قالن دىۋار بار،
سوزلەرى سەدەقدىك، تاۋۇشى نەيدىك،
كۆيم بار، ئۇنى دە دىۋارلار تىكلار.

ئىرىك باشقالاردىر، قامالغان مىن-مىن،
حانوار قاتارىدا سانالغان مىن-مىن.

(چولپان)

مۇلاقدا.

I

كېچە دادامدان سوراغانم ئۇچۇن، بۇ كۈن ئە كەم ھەم « كىرەك ئېمەس بارما! » دېگەن سوزىنى قلمادى. چاينى نەرىدەن بېرى ئېچىپ ئاتخاناغا بۇگىردم.

ئارقامدان: « ئاياغىڭ ئالتى، قولڭ يېتتى بولدى ئە! » دېيىپ دادام ئېلە ئايم كۈلىشىپ قالشدىلار. قاشلاغچنى ئالدىمدا، قارا قاشقامنى قاشىلاي باشلام. جانۋار، تېپىر - تېپىر قىلار، باش چايقايدىر، يېرى تېيىنەدر؛ دۇم سىلكىتەر؛ شۇنڭ بىلەن مېنىڭ كوڭلىمگە: « تاڭرى ئستەسە، كىلەر يلغا برار ئۇلاقلار چاپاي، كم بارچا، مېنى « تۇرغىن چاۋانداز » دېي يۇرتسۇنلەر دېگەن تېلەكلەر تۇشەدر.

كەتتە ھەيتدەگى، خەيتلىككە ئالغان مۇغار (ماغۇل) ئىگەرچە بىلەن جۇدە باشقاچا قىلىپ تايىنى ئىگەرلەدم. تاغامغايالىنىب ئالدىرغان ئورۇس يۇگەننى ئارتىپ - سۇرتىپ سالدىم دېمە، ئوزم چىترەك دەن تۇرۇپ كەم - كوستىنى تۈزەتەدم:

قۇيشقانى ھەم ئورنىدا، ئىگەر ھەم ياخشى قونغان، قارن باغىسى ھەم جەفس، يۇگەننى ھەم تورەلەرنىكىدىك، بىراق ئوملىدىرىغىنىڭ يوقلىغى برئاز كوڭلىگە ياقمادى. ئەنچەگىنە ئويلاپ تۇرغاندىن سوڭ، ئەكەمنىڭ، يۇگەن ئۇچۇن ساقلاپ قويغان، تەسمەسى ئېسىمگە تۇشۇپ سېكىنگىنە يېرى تولدەن ھەلىگى تەسمەنى ئالىپ چىقىپ ئوملىدىرىق ياسادم.

ئىندى، تايچام جۇدە ھەم گىجىكلەپ، ئاق تورەلەرنىكىدىك بولۇپ كېتكەن ئىدى. ئۇياق - بۇياغىنى تازالاب، ئۇستىگە قانتارپ قويدىم ئىندى قالدى: ئاق جوجۇمچە كامزولنى، ئورۇس - چە شىمىنى، ئەمركان ئىتكىنى، دوخابا توپپىنى كىيىش؛ ئەنە شۇندەن سوڭ، ئاتغا مىنسەك چن تورەچە بولامز.

ئايمىڭ بر قىزىق ئۇدىمى بار: يەنگىرەك كىيىمنى كىيەمەن.

دېسەم، كوزىنى ئالا- بۇلا قىلىپ: «قاقشاغۇر، كىر قىلاسەن، توى توىگە بارغاندا كىيەرسەن! دىب قارغاي باشلايدىر. ئارراق شايتان يىغىسى قىلماغونىچقا، ئىش ئوڭغىغا كىلمەيدىر. بۈگەل ھەم ئازراق ھەلىكى يىغىدان قىلىپ ئالغاندان سوڭ، كىيەملەرنى كىيىپ، شاھى قىيىچقا باغلاپ ئالدىم. ئايىغا بىلەرمەسەن سىكەن گىنە ئويگە كىرىپ دادامنىڭ كوش چاپقان قامچىسىنى ئىچمىگە ئىقب تاشقارىغا چىقىم. خىزماتچى. ئىت كىلتىرىپ تۇرغان ئىكەن، ئاتخاندان قارا قاشقانى كوچەگە چىقارپ تۇرۇشقا بۇيرىپ، ئوزم ئىتىنى ئايىغا كىرگىزىپ بىردىم. تاشقارىغا چىقىشىدا. ئارقامدان ئايم:

- كىيىملەرنى كىر قىلما، تاينكى قانتوق چاپتىرما، ئۇلاقچىلار ئاراسىغا كىرىپ بىرەر خادىساغا يولقىما، ئورتاقلارنىڭ بىلەن بىر چەككەدە تاماشا قىلىپ جاۋراپ قالدى. خىزماتچىدان ئاتنى ئالىپ مىندىم. تونىنىڭ ئىتەكلەرىنى يىغىشتىرىپ بىر - ئىككى قاچىسى بىرىپ ئىدىم، قاشقاچام شاتالاق ئات كىتىدى. خىزماتچىنىڭ: «ھە، بەرەكەللە چاۋانداز!، دىگەن سوزىنى ئىشىتب قانتوققراق قامچىلاپ ئىدىم. قاشقاچام تۇشكۇر كوتەرىپ كىتە يازدى.

۱۱

چۇقۇر ئارقىدىن تايمنى سۇغارپ چىقاياتىپ ئىدىم. بىر تودە ئۇلاقچى چاۋاندازلار كىلىپ قالشىدىلار. ئۇلەرنىڭ قايسى بىرلەرى، ئەكەمنىڭ تانىشلارى بولغانى ئۇچۇن. مېن بىلەن سوراشىدىلار. ئۇلەردەن بىرىسى، ئەكەمنى سوراپ ئىدى. مېن:

- ئىرتەلەپ ئۇلاققا كىتىدى- دىدىم. ئۇل كۈلۈپ ئورتاقلارغا: - بىزنىڭ مەھكەم باي. ئۇلاققا جۇدە ھەم عشقىياز دىيە- دىدى. يەنە برەۋى مېندەن:

- يول بۇلسۇن باي بەچچە؟- دىب سوراغان ئىدى، مېن ئۇ يالنىقراپ: - ئۇلاققا! - دىدىم؛ بېشى - ئالتىسى بىردەن: «بەرەكەللە چاۋانداز، بەرەكەللە تۇرغۇن چاۋانداز!»، دىدىلەر. ئۇلەرنىڭ چاۋانداز دىگەن سوزلەرى مېنىڭ ھۇشمىگە جۇدە كىلىپ، ئىچمەن: «ئاتاڭغا رەھمەت دىب قويدىم.

بىز، بىر تۇركم ئاتلى بارامز. ئۇلار ئوتكەن- كىتكەندەن سۇزلەشەن بارادىلار. سوز ئۇرىنىپ يەنە مەھكەم ئەكەم توغرىسىغا تاقالدى.

- شۇ چاققاچا كۆپ ئۇلاقچى كوردىم، بىراق مەھكەم دىك ئۇلاققا سىر زاقىنى كورمەدم.

سابر تىگرمەنچىنىڭ ئوغلى توغانباي:

- مەھكەم بايەچچەنىڭ ئانا-باباسى ئۇلاقچى بولب كىلگەن دىه!
(مىنى كورسەت) ئاخىر، ئون ئىككى ياشار ئۇ كەسىنى كورمەيسزىمى،
ھەلىتەن ئۇلاق چاپماقچى!- دىدى. بۇسوزگەبۇتن تەنەم جەرلەشەپ
كىتتى، يەنە بىر مويىلەبى شاپداي يىگت:

- دادام مەھكەمنىڭ باباسىنىڭ ئۇلاق چاپىشىنى گەپۈرە بىرسە
كىشى خايران قالادى؛ يۈز - ئىككى يۈز چاۋانداز ئاراسىدان ياپپا
يالغىز، ئۇلاقنى ئاجراتىپ چىقار ئىكەن! يەنە بىرىسى:

- ئۇل ۋاقتنىڭ ئادامىنى، ئۇلاقنىڭ پىرى دىسە كۆچى!- دىدى، مىن
بولسام، بابام ماقتاۋىنى ئىشىتىپ غۇرۇرلانىپ بارامەن.

ئارقادان ئات شانالاغىنى ئىشىتىپ قاراغان ئىدىك، ئالدىغا بىر بالا
ئىچكىنى ئونگەرگەن، كۆكرەگى ئاچق، يەختەكچەن. سەمەن ئاتلى
بىر يىگتنى كوردىك، ئول، بىزگە يىتىپ توختادى، توغان ئەكە كۆلمىسەرەب:
- بۇ ھەفتە كۆمەكلەشەسزىدە، كارۋان-دىكەن ئىدى، ئۇ:

- سىزدىك ئاغا-ئىنىلەرگە كۆمەكلەشمەم بولادىمى، قانى توختامانگىلار
- دىدى.

يۈرۈپ كىتىدىك بىر ئاز يول بارغاچ، ھەلىكى يىگت تۈزمىزلەنە
باشلاپ، ئاتىغا قامچى بىردى: «مىن تىزرەك باراي!» دىب ئاتىنى
چاپتىرا كىتتى. ئىندى سوز، ھەلىكى ئالدىغا ئۇلاق ئونگەرگەنىڭ
ئاتى توغرىسىدا باشلاندى. باي بەچچەلەردەن بىرىسى:

- ۋەلەنك ئاتى جۈدەمەم چاپقىردا. ئۇلاقچى بولغانىڭغا ياراشا
شۇنداقتىكى ئاتىڭ بولسا!- دىدى. باياغى مويىلەبى شاپداينىڭ:

- رەف- رەف شامالى دىك ئۇچادى، دىيشى بىلەن، باشقالار كۆلىشىپ
يۇباردىلار. كۆلگىگە ئۇنىڭ ئوزى ھەم بىرگەلەشدى.

III

ئەكەمگەم... گۈزەرىدە ئۇچراشدىق. ئەكەملەر، ساماۋارچىغا
قاۋرما شوربا پىشىرىپ قویش ئۇچۇن، ئورتادان پۇل يىغىپ بىرگەچ
تاغى يولغا تۇشدىك.

كۈچە، قشدان باشقا ۋاقتدا سۇۋ كورمەگەنى ئۇچۇن، ئككى كەز كىلەتۇرغان بلىق-بلىق تۇپراق، ئىللىك-ئالتمىش ئۇلاقچىلار بىردەنىگە يول باسب، قايسى ئاتنى چاپتېرې، قايسى لوكلەتبارغانى ئۇچۇن، بۇتن كۈچەنى توزان قاپلاغان، كىشى، كىشىنى تانىماسلىق حالغا كىلگەن ئىدى. مېن ئوي-گە قايتىب بارغاندا، ئايمىنك: "كىيملەرئىنى ماھاۋ قىلبسەن!" دىب قارغاشىدان قورقې بارامەن. ئەنچەگىنە يول بارغاندان سوڭ، ئۇلاق چاپىلاتۇرغان پىرگە يىتىدك. ھووو-تورت تامانىنى كوز ئلغامىتۇرغان دەردەدە ئۇلغ بىر قىر ئىكەن. مۇندە ئۇلاقچى ئاتلىلار ئىلە، تاماشاچى يايۇلارنىڭ سانو ساناغى يوق ئىدى.

كەتتە سەدە-قايرىراغىچىنىڭ تىگىدە ئككى زور ساماۋارلارغا ئوت قىلاب قايناتادىلار. ئۇندەن نارىراقدا بىر-ئككى - كىشى، ئۇچ تورت قاپ بادىرگىنى بىر-بىرىگە سۇياپ: "مرزاقىران بادىرڭ، كەسەر - كۇسر بادىرڭ،" دىب ماقىتاشادىلار. ئە كەملەر، سەدەنىڭ ئاستىداغى چاپخانا ئاتدان قونشدىلار. كۇن قىزىغاندا تۇرش قىيىن بولغانى ئۇچۇن، مېن تايچامدان تۇشمەسەمدە، سەدە-قايرىراغىچىلارنىڭ بىر باغرىغا بارىپ تۇردىم.

يانىداغى كىشىلەر، تۇزمىزلىدىب ئۇلاقنىڭ باشلانىشىنى كۈتەدىلەر. بىرىسى - بۇ كۇن ئۇلاق قىزىمايدىر، دىسە ئككىنچىسى - يوق، بۇ كۇن ئۇلاق جۇدە ھەم قىزىدىر، سەلىمچاۋانداز ئىلە مرادەم كىلەر ئىمىش دىيدىر. يەنە ئارادان براۋ-خاخا! ئەگەر، ئۇلەر كىلسە ئۇلاق قىزىماي قالماس - سەلمنىڭ ئاتى قازاقى ئات، قامچى كۈتەرەمىدىر، ھايت، دىسە بەس! ئۇلەر ئۇچ كىشى ئىدى، ئككى يىلدىن بىرى بىرى كورنەمى باشلادى. ئەنە شۇنىسىگە توغرى كىلمەس ئىدى! - ھەھە مېن ھەم كۈبدەن بىرى كورمەيمەن: دۇم-لاقىنا كىلگەن، قارا تورى يىگىت ئىدى ئە؟ بەلىلى - بەلىلى ئاتاڭغا رەحمەت! ئەنە ئۇشەل يىگىت شۇنچە سوراغلاسامدا ئانىغىنى بىلەلمەدم! - شۇ يىگىتنىڭ توغرىسى ئەنچەگىنە جانجالغاداسەبەب بولدى. بىرەۋى: ئولب كىتكەن! - دىسە، ئككىنچىسى تىرىك! - دىب قىچقىرادىر، بۇنىگە كەمدىر، بىرىسى قارشى تۇشب: ئات باسغان، دوختۇر خانەدا ئولگەن! - دىب ئەيتەدەر.

بر كىشىنىڭ: «ئەنە ئۇلاق كىلدى» دىي يۇبارىشى بىلەن بارچا تىب تىنچ بولۇپ ئۇلاققا قاراي باشلايدىلار. تاغىن بر ئازدان سۆلۈك - ئۇلاغى ياش ئىكەن! - شۇنىسى تۈزۈك شۇنىسى! - دىگەن سوزلەر باشلانغان ھەم ئىدى. مايدانغا ئىككى چاۋاندازنىڭ ئات ئويناپ كىرىشى، ئاراداغى تاۋشلارنى ئوچۇردى، سىكن - سىكن: «سەلىم ئىلە مراد چاۋانداز» دىگەن شىپەرلەششلەر، مىنىڭ ھەم دىققەتمىنى شۇ ئىككى ئاتلىغا تارتىدى. ئۇلەرنىڭ بىرىسى كوك، ئىككىنچىسى ئالا ئاتغا مىنگەن چەپەن يىگىتلەر ئىدى. ئىندى تاماشاچىلار، ئۇلاقنى تۈزمىزەنب كۈتە باشلايدىلار. كىشىلەر ئاراسىدان ئەللەكم: ئەنە ئىندى چن ئۇلاق كورەسەن! - دىي ئەيتەر. تاغىن بىتتەسى: - بۈكۈن قىيامات ئۇلاغى بولادىر، دىي باشى بىلەن يەنب قويادىر. چاۋاندازلار توغرىسىدايەنە گۇۋر-گۇۋرسوز بولاباشلادى: - مرادنىڭ ئاتىنى كور، خۇددا قاناتى بارغانئوخشايدىر! - چاۋكەرنى ئەيتەسەنمى، تورقنىمى؟! - ئىككىسىگە ھەم ئات يىتەيدىر، ئىككىكەۋى ھەم ياخشى زات! - قۇلاغى چىملىگەن ئات چاپقىر بولادىر! - قۇلاقتا گەپ يوق، گەپ زاتدا! - يوق-يوق سىر كىشەشەدە، ئوزم سىناپ كوردىم!...

قارا ئات چاپقىر بولادىر؛ قاراسى ياخشى، قاراسى! - دادام ئات ئالغاندا، تۇياققا قاراپ ئالار ئىدى. گەپ تۇياقتا! - بەخسەشەدلەر ھەز كىم ئۇز تانىشى بىلەن تالاشدا. مىن ھەم شوتوغرىدا ئويلاپ ئۇلەرنىڭ دىگەن نىشانلارنى قارا قاشقارمىدان تاپسام، سىۋىنب تاپالماسام كۇيىب تۇرامەن.

بۇنىڭ مەخەللەدەگى ئۇلاقچىلار ھەم كىلىشىلەر، ئورتاقلارمىدان نۇرخان، ھەيدەر ساقاۋ، شاكر مېشىقىلار ھەم بار ئىدى. ئۇلەر مىنىڭ يانمغا كىلىشىلەر.

نۇرخان، داداسىدىن ئالا يورغانى سوراغاندا قىلغان باھاناسىنى ئەيتىپ كۈلەدر. ھەيدەر ساقاۋ، سەمەن ئاتىنىڭ، يولدا شاكر مېشىقىنىڭ ئاتىغا كىشەنەننى ئەيتىپ، شاكرنى مەسخەرە قىلادىر. كۈلىشەمىز. ئاتنىڭ ئوملىرىغىغا ئۇلەرنىڭ ھەۋەسلىرى كىلىپ باھاسىنى سوراشارلار، مىن: «ئون بېش تەنگە» دىي كوش قامچىنى ھەم كورسۇنلەر ئۇچۇن، ئويناغان سىمان، ئىگەرنىڭ قاشىغا «تاق - تاق»

ئورۇپ قويامەن. ئۇلەر: «قانى، قانى كۈەشمى؟» دىب قولمىدان ئالاب كۈرەدرلەر. مېن سېكىنگىنە باشمى قىمىرلاتىپ، ئۈزۈمدە ئەللە نېمە سىزىنە مەن. ئۇلەرنىڭ ئاتىلارغا ئۈزۈمىكىگە كېيىملەرگە كېيىمىگە قاراپ، ئۈزۈمنى ئۇلەردەن ئەللە قانچا يۇقارىدا كۈرەمەن. ھەيدەر ساقاۋ، تۇتىلا - تۇتىلا: «كىلىكلەر، بىرچاپتىرايلىق» دېدى، نۇرخان كۈنمەسە ھەم، يۈكەنمەن تارتىپ ئالاب كېتىدى. چىدەپ تۇرۇپ بولماس ئېكەن: ئۇلەرنىڭ كېتىدەن قارا قاشقامغا بىر ئىككى ئاچچىق قامچى بېرىپ يۇبارىشىم بارمى، جانۋار، ئون ئادۇمىدا ئۇلەرنى قالدېرىپ كېتىدى. ئەنچە گېنە ئۇزاقلاپ كېتىدە گېلەرگە قاراپ ئېدىم، كۈزلەرى مېندە ئېكەن، يەنە قاتقۇراق ھەيدەدم. قىرنىڭ بىر چەككەسىگە بارىپ ئاتنى توقتاتتىم. بىر تەلەي ۋاقتىدىن كېيىن، ئۇلەر، ئاتلارنى لۈكلەتەش بىلەن مېنگە يېتىدىلەر. بۇ يېردە ئاتلارنىڭ چاچقۇرلىغى؛ توغرىسىدا سۆزلەشكە. نۇرخان، ئاتنىڭ چاچقۇرلىغىغا ئەكەسىنىڭ ئۇسۇقچالدا سۇۋ بېرىگەننى سەبەب كۈرسەتتى. ھەيدەر ساقاۋ بولسا، ئېسەن كۈكناينىڭ ئوغلىنى سۈكە - سۈكە:

- بازارغا ئۇن ئۇچۇن بارايتقاندا بى حاس تام باشىدىن گۈۋەلە تاشلاپ يۇباردى، ئاتم شۇندەن بېرى قامچى بىلەن يۇز، مېڭ ئۈۋسەڭ ھەم قۇلاغىنى چىمىپ ھۇركىپ تۇرار! - دېب سۈكەندى. مېڭ ئاتم تۇغرىسىدا ھەيدەر ئەيتتى: سېنىڭ دېدى، ئاتىڭغا ھېچ ئات بالاسى يېتمەيدى. . . دېدى. نۇرخان ئەيتتى: ئاتىدىن سېنىڭ بەختىڭ بار ئېكەن - دېدى. شۇ يېردە ئۇزاققىنە سۆزلەشەپ ئولتۇرغاندىن سۈكە، يەنە ئاتنى كېيىنگە قاراپ قويدى. تاغىن ئۇلەردەن ئۈزۈپ كېتىم. ئاداملارغا ياقىلاشماق: «مېنى ھەم تانب قويسۇنلارچى»، دېب تايىمنى قېيىناب يۇبارىشىم بارمى، جانۋار شامال... ئېنىدى كېشىلەر، بىر ئۈزۈمگە بىر قارا قاشقۇمغا ئېكىلەپ شادىلار. «مېنى ئېنىدى تايىمىسەن»، دېب تايىمنىڭ يالېنى قامچى ساپى بىلەن تاراپ تورا بېردىم.

يانىمىزداغى تاماشاچىلار:

- ئەنە، ئۇلاقنىڭ سالىغىنى يىغىپ ياتىدۇر!.... ئۇلاق خازىر باشلاندى!
 مراد چاۋانداز ھەم تۇردى! سەلىم قالپاغىنى كىيىدى! - تۇرسۇن
 قاسساپ ئۇلاقنى بوغۇزلاماقچى، ئەنە پىچاغىنى قايرادى! - بەي
 بەچچەلەر ھەم تۇرشىدىلار! - سەلىم چاۋاننى يېشمەكچىگە ئوخشايدۇ!
 ... ھەب بەرەكەللە شاۋازلار، چۇۋر-چۇۋر باشلاندى. ئورتاقلار
 ئىلە بىز ھەم تۈزمىزلەنب، ئۇلاق باشلانىشىنى كۈتەمز.

چاۋاندازلارنىڭ قايسى بىرى تونىنى يېچمەكە، قايسىسى
 ئاتىنىڭ ئايلىنى، ھەكەملەمەكە ۋە قايسى بىرى ئۇلاققا سالىق بېرىمەكە
 ئىدى. ئەكەم ھەم شاھى سەللەسى ئىلە بېقاسام تونىنى مىنگە
 بېرىپ، ئوزى ئورتاغا ئات ئويناپ كىتتى. ئىندى ئۇلاقچىلار،
 مەعرەكەگە توپلانا باشلاغان بولسا، ھەم لىكن ئۇلاق باشلانغان
 ئىدى. بۇتن تاماشاچىلار تۈزمىزلەنب: ئۇلاقنى سويىپ بولمايمى
 مۇزلاپ قالدىمى؟» دېيىشەدەرلەر. ھۇۋئارادان تالاي ۋاقىت ئۆتكەندەن
 سوڭ، بوغۇزلانغان ئۇلاقنى ئالدىغا ئۆنگەپ عارف ئىشباشى ۋە
 ئۇنىڭ كىتىدەن باياغى مەشھور چاۋاندازلار ھەم قالپاغىنى چەككەگە
 قىيا قويىپ ئىگەرگە قىيىشۇ ئولتۇرۇپ ئورتاغا كىرىدەر. ناماشاچىلار
 ئۇلاقنى كۆرگەن زامان «ھە، ئى جانۋار بارمىسەن؟!» دېيىشىدەر.

عارف ئىشباشى، كىشىلەرگە قاراپ، بالا-چاقالارنى چىتەك چىقارگىلار،
 ئات ئاياغىدا قالماسۇنلار، ئوزلەرگىز ھەم ئىخپاتراق ئورنىدا
 تۇرگىز! دېيىپ سوزلەدى. عارف ئىشباشى، ئامىن، دېيىپا تىخا ئالىپ
 ئاتىنى يۇگرتىپ تودەگە كىتتى. تاماشاچىلار، ئورتاغا بېلىش
 تانىشلارغا: «بۇگۈن غەيرە تەلەرنى كۆرەمىز!!...» دېيىپ باقىرىشىدىلار.
 ئىندى ئۇلاق باشلاندى، بېرىسى - ئالدى، ئىككىنچى بېرىسى
 تارتادۇر... ئىككىنچىنىڭ يانىغا ئۈچىنچى، تورتىنچى تۈشىپ بىردەن
 بارچا ئۇلاقچىلار ئورتاغا ئالىپ تارتىشادۇرلار... ھەركەم ئوزىگە ئاللى
 ھەرەكەتتە... بېرى، ئۇلانىڭ قۇيرىغىدىن تۇتسا، ئىككىنچى-ئۈچىنچىلەر
 ئاياغىدىن، يالدىن تارتادۇرلار. شۇل رەۋىدە يارىم ساغات تارتىشىدىن
 سوڭ، قايسى بىر تاڭرى يارلاقا ئىسى ئورتادان ئۇلاقنى ئالىپ

چقسا، كىتىدەن ئۇلاقچىلار چۇغر- چۇغداي ياپىرىلب تاغ تارتىش باشلانادۇ. تاماشاچىلاردان: - تاقمغا باس! - باشىنى قىلىپ! - چاۋغا قامچىنى شېغاب بېر! - بوش كېلمە - مەحكەم تۇت! - يۈگەنىنى بوشات! - قامچىنى تىشلاپ تۇت! - يانگىغا ئالاقسىما! - تۇتدۇڭ - تۇتدۇڭ بېرمە، سولغا بۇرل، سولغا! - دېگەن تاۋىشلار ھەلبىدەن ھەلى ئىشىتىلىپ تۇرادۇ. ئۇلاق يېرگە تۇشۇپ - نېتىپ قالسا، تاماشاچىلاردان قايسى بېرى يۈگىرىپ بارىپ ئۇلاقنى بېردەن ئالادۇ. ئۈكەسىمى، ئۇرناغىمى كىم بولسا ھەم ئۆز ياقىنىغا تۇتقۇماقچى بولادۇ. بېراق، باشقا ئۇلاقچىلار، ئۇلاقنى ئۇندەن ئالماقچى بولۇپ ئۈستىگە يېغىلارلار؛ ئۇل بېرمەيدۇ، باشقالار ئورتاغا سېقادىلار...

ئەنچەدەن سولۇڭ، باياقش ئاقساقلىنىپ، ياخود قولىنى سىيلەپ ئورتادان چىقادۇ؛ تارتقان قىناغىنى سوزلەي-سوزلەي بىر چەككەگە كېتىدۇ...

ئاتا بالانى، ئەكە ئۈكەنى تانىمايدۇ، چەككە - تۇزان، تىرلەنگەن پېشىلگەن؛ ھەركىم ئۇلاقنى تاقمغا باسماق قايسىدۇ... باش يارىلىپ كوز چىققان بىلەن، ئاتدان يېقىلىپ قول سىنغان بىلەن ئىش يوق، ئىش قىلىپ ئۇلاقنى تاقمغا باسا ئالسا، بولغانى!... تاقمغا باسش ئوزى نەشەلى دېدە!..

تاقمغا باسماق ھەركىمگە ھەم مېھسەسەر بولمايدۇ. تاقمغا كۆپرەك باسغۇچىلار، ھەلىكى چاۋاندازلار؛ قىينال بولسا ھەم تاقمغا باسماق، ئاتقا قامچى بېرىپ ئېلىپ ئالتمىش گەز نارىغا قاچىپ باشقالار تامانىدان يەنە تۇتىلارلار. يەنە تاتش...

ئۇلاق باشلانغانغا بىرەر ساغات ۋاقت ئوتكەن ئىدى، بىردەن ئۇلاقچىلار، سۇۋ قۇيغانداى تىنچىپ، تارتىش ئورنىدا توپلانىشىپ قالدىلار. بىز ئاتلى، يايۋ تاماشاچىلار بارچامز ھەم ئورتاغا يۈگىرىشكە. مېن تىزىرەك بارغانم ئۇچۇن ئاتلى، يايۋ كىشىلەر ئورتانى سېرىپ ئالغانلار ۋە مېن بىر چەككەدە قالغان ئىدىم. ئورتاغا كىرىشنىڭ ئىبى بولماقچ، كىشىلەرنىڭ سوزىگە قۇلاق سالىپ تۇردىم. بېراق، ئۇلاقچىلار ئاراسىداغى گەپ، بارچاغا ھەم بىلگىسىز بولۇپ، ھەر كىمنىڭ يۈزىدە تەعەججىب ۋە ئاغزىدا يانداغىدان «نېمە گەپ ئە؟» دېگەن سوراغ ئىدى.

بر قانچادان سوڭ، ئورتادان: «قىمىرلاتماڭ - قىمىرتمالاڭ!» دىگەن تاۋش ئىشيتىلىپ كىشىلەر يەنە تۈزمىزلەنب كىتتى.

- نارى بولڭلار ئا ئاۋ! - دىب ئورتادان بىرەۋ باقردى. كىشىلەر بر بولب يول ئاچدى.

- نىمە گەپ، نىمە گەپ؟؟

- ھىچ نەرسە ئىمەس، ئىسەنباينى ئات باسبىر!

- قورقنچ ئىمەسمى؟

- يوق!

كىشىلەر، بر-بىرەۋلەر يىگە: «فەلە كەت فەلە كەت» دىشىدىلەر.

«نارى تۇر، بىرى تۇر» بىلەن بىش ئالتى كىشى، ئانغا باسرق بولغاننى ئورتادان ئالب چقىدىلار ۋە سەدەنڭ تىگىگە كىلىتىرب ياتقىزدىلار.

دەررەۋ بىر كىشى، ئەرەۋەگە يۇبارلدى. بتەسى «ئوزىگە كىلەر مىكەن» دىب ئات باسغان ئىسەنباينڭ يۈزىگە سۇۋ سىپب كورگەن ئىدى، «قىمىر» ئىتمەدى.

- بىش ئالتى ئاتنڭ تىگىدە قالدى دىبە باياقش!

ئوتتە ئاتنڭ تىگىدە قالسا ھەم ھىچ نەرسە ئىمەس ئە! قالتسراق بىرىدەن باسغانغا ئوخشايدىر...

- غۇمرى باقى بولسا، ھىچ گەپ ئىمەس...

باياقش، بۇلتۇر ھەيتدە مىنگە يارم سوم ھەيتلك بىرگەن ئىدى. شۇنڭ ئۇچۇن ئىلاھى ياخشى بولسۇن، دىب كوگلمدەن ئوتكردم، ئەرەۋە كىلدى. ئىسەنباينى ئەكەنى ئەرەۋەگە ئالب ياتقىزدىلار.

ئەكەم، ئۇچ - تورتتە ئورتاقلارى ئىلە ئەرەۋە يانيدا ئىسەنباينى كۈزەتب شەھەرگە جونادى

كىشىلەر:

- شور پاختا قلسۇن، كىپەك قىزىتب باسسۇن! - دىب دارى

بۇيرىشپ قالدىلار.

ئۇلەر جوناغاندان سوڭ، ئۇلاق تاغن باشلانب كىتتى. مىن ئۇلاق تۇگەلگەنچە تاماشا قىلب تۇردم، بىراق ئىندى ھىچكىمنى

ئات باسمادى..

گوزەل يازغچىلار ۷

كىچە مېنى ئات قاققان ئىكەن، ئورنىمغا، كىرپ ياتىشىم بىلەن دالڭ قاتب ئۇخلايمەن. ئىرتەلەپ ئايم: «تۇر-تۇر تىزرەك، داداڭ كېلسە ئۇرىشار،» دېي ئۈستىمدەن كورپەنى تارتىپ تاشلادى، مېن، ئۇيۇقىلى كوزم بىلەن: «دادام بازار كىتمەدىمى» دېي سوراغان ئىدىم: - ئىسەنباينڭ جەنازەسىدە! دېي جاۋاب بىردى، مېنىڭ ئۇيۇقىم ئوچدى..

(ع. قادىرى.)

فال كورگۈچى - چال.

بۇرن زاماندا بىر چال بار ئىدى، ئۇنىڭ بىر ياش خاتىنى بولور ئىدى، ئۇل خاتىنىنىڭ ئويى (فكرى) چالدىن چىقپ بىر ياش بېگىگە تېگمەك ئىدى.

بىر كۈنلەرى ئۇل چال، خاتىنى ئىلە خامامغا باردى. خامامدا يۇۋۇيىشىپ ئولتۇرگەنلەرىدە بىر بېگى كېلىپ: پادشاھنىڭ فالچىسىنىڭ خاتىنى كېلدى، خامامدا ئادام بولسا چىقسۇن! دېي بولەرنى يۇونتىرمەسدەن ھەيدىپ چىقاردى.

ئويگە كېلىشكەنلەرىدەن سوڭرا، ئىززە بولغان خاتىنى ئىرىگە قاراپ: «دۇنيادا پادشاھنىڭ فالچىسى زور بولور ئىكەن، سىن فال ئورگەنپ پادشاھقا فالچى بول، بولماسا، سىندەن چىقپ، پادشاھنىڭ فالچىسىغا تېگمەن!» دېدى.

بۇ چال فال ئاچماقتى ھىچ بلمەس ئىدى، خاتىنىنىڭ بۇ سوزىگە ھەيران بولپ، عىلاجسىز بىر ئاغاچنى يونپ، بىر تامانن قىزل، بىر تامانن قارا، بىر تامانن ئاق، بىر تامانن كوك قىلىپ، خۇرجىغا ئىسكى يازولار يازغان قاغازلارنى سالب بازار باشىغا كېلىپ ئولتوردى. ئوتكەن - كىتكەنلەرگە فالچى مەن دېي ھەر كىمنىڭ يوقالغان نەرسەسىنى تاپماقچى بولپ ھەلىگى تورت تامانى بويالغان ئاغاچنى بىرگە يۇمالانپ، كوڭلىگە كېلىگەن نەرسەنى ئەيتە بىردى؛ براق نېمەنى ئەيتسە بارچاسى ھەم توغرى چىقاويدى.

نىچە كۈن شۇندەي ئىش بىلەن فال ئاچپ ئولتورغاچ،

بازار باشىداغى ئاداملار بۇنى بۇتن ئىشىتىدىلەر ۋە چالنىڭ بۇلەر ئاراسىدا داڭغى چىقىدى. ھەر كىم بۇ چالنى ياخشى فالچى ئىكەن، دىب ماقتاي باشلادى.

II

شۇل ۋاقتلاردا پادشاھنىڭ بىر يىرگە يۇبارغان كىشىلەرى خراجدان كۆپ پۇل يىغىب، قايتىپ كىلە ياتغانلاردا، بىر خاچراغا ئارتغان تىللەنى، خاچىرى بىلەن يوقاتىپ كىلدىلەر، قاي يىردە قالغانىنى ھەم بىلمەدىلەر.

پادشاھ بۇ توغرىدا بارچا فالچىلارنى يىغىپ، فال ئاچىدىرىپ كۆرگەن بولسا ھەم ھىچ بىر فالچى تاپالمادى.

شۇل ۋاقتدا بىر ئادام كىلىپ پادشاھقا: «ياقىندان بىرى بىر چال فالچى چىقىدى، ئەيتكەنى سىرە بىر ياكلىش كىتمەيدۇ.» دىدى. پادشاھ ياساۋل يۇبارىپ ھەلىكى چالنى ئالدىرىپ، چالغا - مېنىڭ بىر خاچرا تىلەم يوقالدى، شۇنى فال ئاچىپ تاپىغىل، تاپمىساڭ، باشكىنى ئالامەن!» دىدى.

چال باياقىش خۇرجىنىدان تورت قىرالى ئاغاچن ئالدى، ئاق كىگىز (نەمەت) نىڭ ئۈستىگە يۇمالاتىپ تاشلاپ، ئاغاچقا قاراپ بىر ئاز ئولتۇرۇپ باش كۆتۈرۈپ، ياساۋللاردان: «شەھەرگە يىتەتۇرغان كۈنى يولدا توقتاپ ئىدىڭلەرمۇ؟» دىدى. ياساۋللار: «يول ئۈستىدە ئوتلاققا خاچىرلارنى يايىپ بىر ئاز ئولتاتىپ، ئولتۇرۇپ ئىدىك»، دىيىشىدى. ئۇندە بۇل چال ئويلادى: ئۇل يوقالغان خاچىر ئولتاپ باشقا بىر چارۋاققا ئوتىپ كىتكەن چىقار، ياساۋللار، خاچىرلارنى تۈگەللەمەي، تىكشىرمەي ئالدىغا تۇشكەن ھەيدەپ كىتكەن چىقار. كىچەدەن بىرى يۇكى ئاغاناب. قالغاندىر، دىب شۇنى كۆكلىگە مۈلك قىلىپ، پادشاھقا قاراپ: «شۇل خاچىرلارنى يايغان چارۋاڭنىڭ ئارى يايغىدا بىر چارۋاڭدا يۇكى باغرىغا تۇشۇپ تۇرىدىر، ئادام يۇبارىڭ، ئالپ كىلسۇن!» دىدى.

پادشاھ، ئادام يوبارسا، چال ئەيتكەن يىردە يۇكى باغرىغا تۇشۇپ تۇرغان ئىكەن، تاپىپ ئالپ كىلدى، پادشاھ، ھەلىكى چالغا كۆپ نەرسەلەر بېرىپ، قىرغاقچىنىڭ ئاراسىغا قوشۇپ قويدى.

بر واقتلاردا پادشاھنىڭ خازىناسىغا ئوغرىلار كىرىپ بىر قاپ تىلەسەن ئالپ كىتدى. پادشاھ، قىرغاقچىنىڭ بارچاسىن چاقىرىپ، «فال ئاچىپ تىلەننى تاپىڭ، دىيىپ بارلىق قىلدى. ئەگەردە تاپالماساڭىز، بارچاڭىزنى قىرامەن!» دىدى.

ئۇلەرنىڭ ئورتاسىدا ھەلىكى فالچى چال، پادشاھدان قىرغاق كۈن مۇھەت سورادى. قىرغاق كۈن مۇھەتدە تاپالماساق بارچامىزنى قىرغاق دىدى. پادشاھ بۇ سۆزلەرگە رازى بولدى. ھەلىكى چال بازاردان قىرغاق كۈننىڭ ئازىغىن ساتىپ ئالدى، يەنە قىرغاق ئورمان ساتىپ ئالپ ئويىگە كىلدى.

خاتىنىغا: «سەننىڭ كۆكلىكىدە مېنى ئۆلسەم بىر ياش يىگىتكە تىكسەم دىگەن ئويىڭ بار ئىدى، ئىندى تىلەگىڭگە يىتىڭ، پادشاھ قىرغاق كۈن ئاراسىدا تىلە تاپالماسا ئۆلدىرە تۇرغان بولدى. مېنى، بىر ئاغزى فال ئاچىشنى بىلمەيمەن، سېنىڭ زورلىغىڭدان فالچى بولۇپ ئىدىم، ئىندى، مېنى سېنىگە رازى بولايىن، قىرغاق كۈنگە چە مېنىڭ كۆڭلىمنى ئالپ ئوينات، كۆلدىر!» دىدى.

III

بۇل پادشاھنىڭ خازىناسى ئوغرىلانغان قىرغاقچى ئىدى، باشلىغى بىر چولاق ئادام ئىدى. بۇلەر: يەنكىدەن بىر فالچى چىقىپ، ئۇل قىرغاق كۈن ئاراسىدا ئوغرىلارنى تاپماقچى بولدى. دىيىپ ئىشتىلەر.

كىچى بولغاندىن سوڭ، قىرغاقچىنىڭ باشلىغى: «بارى فالچى چالنى پايىقاپ كىل، نىمە ئىش قىلىپ ئولتۇرار ئىكەن» دىيىپ بىر ئادام يۇباردى. ئۇل ئادام يەنكى كىلىپ، تىكلاپ ئولتۇرغاندا چال ئورتىدان تۇرا كىلىپ، ئورماننىڭ بىتەسەن قولىغا ئالدى ئۇنى يىمە كىچى بولۇپ خاتىنىغا: «ئى خاتىن، قىرغاق ئىدى، بىرى كىلدى» دىدى. شۇندە تۇرۇپ تىكلاغۇچى ئوغرى: «مېنىڭ كىلىگەنمىنى، بىزنىڭ قىرغاق ئىكەنمىزنى بىلگەن ئىكەن، دىيىپ ۋاچىپ بارىپ يولداشلارىغا ئەيتىدى: «مېنى بارىشىم بىلەن قىرغاق ئوغرىنىڭ بىرى كىلدى» دىدى. ئۆزىگە بارىپ يالناماساق مۇندەن قۇتىلىپ بولمايتۇرغان كورىنەدر»، دىدى.

باشلىغى: «سەين قورقاق ئىدىك، ئۇل باشقاندى ئەيتسە، سەين ئوزگىگە ئالغان چىقارسەن، ئىرتەگە سەينگە بىراۋ قوشىلىپ بارسۇن!» دېدى.

ئىرتەسى ئىككى كىشى بولبىتىكلاب تورغانلاردا چال ئورنىدان تورب، ئوركنىڭ يەنە بىرىنى ئالب خاتىنىغا قاراپ: «ئى خاتىن، قىر ق ئىدى ئىككى تەسى كىلدى» دېدى. بۇنى ئىشتىكەچ، ئىككى ئوغرى، بىزىلەرنى ئەيتەدر، دېپ يەنە قاچىپ بارىپ يولداشلارىغا ئەيندى.

ئۇچىنچى كۈنى چولاق باشلىغى ئىككى ئادام ئىرگەشتىرىپ ئوزى كىلىپ پايقادى، بۇ ۋاقت چال يەنە بىر ئوركنى قولىغا ئالب قاراسا ئۇل ئورك قورت يىگەن ئورك ئىكەن شۇنىڭ ئۇچۇن چال خاتىنىغا: «ئى خاتىن بۇكۈن قىر ق نىڭ ئۇچ تەسى كىلدى، يەنە مەيىپى (چولاق) كىلدى» دېدى. بۇنى ئوغرىلار، ئىشىتىپ، چولاقمىزغا چا تاپدى، ئاق ئوزىمىزنى ئەيتىدى، دېپ، شۇل يىردەن چولاق باشلىغى بىرتەسىنى - ئوغرى خانەسىگە يۇباردى ھەم بىر خالتا تىللەدەن ئالدىرىپ كىلىپ چالنى چاقرىدى.

ئىشكىدەن قاراپ كىم ئۇلەر؟ دېدى. بۇلەر: «تەقسىر، ئوز ئىز بىلەسز كۇ، بىزىلەر قاراچى ئىدىك، خازىنادان ئوغرلاغان تىللەمنىڭ بىر دانەسى ھەم چىققان يوق. بارچاسى فلان يىردە مولانىڭ ئىچىدە تۇرىدۇر مەنەۋى بىر خالتا قارتىغىمىزنى ئالب ئوزلەر يەزگە كىچىك بىرىشز، پادشاھقا ئەيتىمەكز!» دېپ يالىنادرلار.

چال بۇلەردىن بۇسوزلەرنى ئىشتىكەندەن سوڭ جۇدە ماقتانىپ، ئۇلەرگە: «مىن، شۇل كۈنى ياق سىزلەرنىڭ خازىنانى ئالغانلار كىزنى بىلىپ ئىدىم، بىراق ئۇزىلەر كىز ئىسافغا كىلەرسىز، دېپ قىر ق كۈن مۇھلىت ئالغان ئىدىم. خالتادىكى تىللەلەر كىزنى قوئىپ ئۇزىلەر كىز كىتەويرگىزىلەر!» دېدى.

ئىرتەسى كۈن ئوغرىلار ئەيتكەن مولاقا بارىپ تىللەنى كوردى، ئۇندىن پادشاھقا بارىپ مەعلۇم قىلدى.

«تەقسىر، تىللە كىزنى تاپدىم، ئوغرىلار ئۇزاق يىرگە كىتكەن ئىكەنلەر تاپلامدىلار، تالە فلان يىردە مولانىڭ ئىچىدە تۇرىدۇر، ئىشانچلى

ئادامگىزنى يۇبارب ئالدىرك!« دىدى. پادشاھ، كىشى يۇبارب مۇلانك ئىچىدىن تللەنى ئالب كىلتىرەدر.

ئىندى پادشاھ، ھەلىگى قىرق فالچىلارنىڭ باشلىغىن چاقىرتىرب، قىرق تاياق ئوردىرب، قۇوب يۇباردى. چالغا يارلىق بىرب، قىرق فالچىغا باش قىلدى. ئۇندەن سوڭ چال ئويىگە بارب خاتىنىغا: «ئىندى، سىنىڭ كوڭلىگە گىدەك بولدى، پادشاھ، مېنى فالچىلارغا باش قىلب، يارلىق بىردى. مۇندەن بۇياق قاچان ئولەرىمىزنى كم بىلۇر، خازرچا بز ئۇلغ بولدى، ئىندى خاممامغا بارامز!» دىب ئەپتىدى.

كۈنلەردەن بر كۈن فالچى چال، خاممامغا بارب يۇۋىنب تۇرب ئويلايدىر: قانداي قىسام پادشاھدان قۇتىلۇر ئىكەنمەن، تۇراتۇر ئوزمىنى جىنى قىلب، ئۇشۇ حالم بىلەن بارب پادشاھنىڭ يا قاسىغا ياپىشۇ سۇدرەسەم، مېنى جىنى بولىدر، دىب ھايداب يۇبارسا كىرەك، شۇندەي قىلب قۇتلماسام باشقا عىلاج يوق، دىب خاممامدان قپ يالانغاچ يۇگىرب پادشاھنىڭ ئوردەسىگە كىلدى. قپ يالانغاچلىق حالدا، ئايۋاندا ئواتۇرغان پادشاھنى ياقاسىدان ئۇشلىب بىرگە تارتىپ تۇشردى.

بۇنى كورگەن ئوردە ياساۋللىرى، ھىچ نەرسە قىلالماي سوررە بىشۇ تۇرغان حاللاردا ئايۋان بىردەن يىقىلب تۇشدى. ھەلىگى جىنىلك قىلب پادشاھدان قۇتىلۇر مەنمى دىگەن فالچى، بۇنى كۇرب، كوڭلىگە ماقتاۋ كىلب، جىنىلكنى قۇوب ساپا ساغ بولپ قالدى. پادشاھ چال فالچىدان بۇنى قايدان بلىدك دىب سورادى. چال: «مىن خاممامدا ئولتۇرغانمدا سىزنىڭ توغرىڭزدا فال ئاچب كورسەم سىزنىڭ ئولتۇرغان ئايۋانىڭز قۇلاين دىب تۇرغان ئىكەن، شۇندەن كىمىمنى كىيگۈنمچە كىچىكب قالار ئىكەنمەن دىب قپ يالانغاچ، ئۇياتمىنى ئۇنىتىب يۇگىرب كىلب، سىزنى ئايۋاندىن سۇدرەب تۇشىرىشىمنىڭ مەعناسى شۇل ئىدى، دىگەچ، پادشاھنىڭ بۇ چالغا بۇرۇنغىدان ھەم ئخلاسى زورايب كۇب نەرسەلەربىردى. ۋە ھەر ۋاقت ئوز ئالدىدان ئايرىمايتۇرغان بولدى.

كۈنلەردەن بىر كۈن پادىشاھ بىر دالاغا چىقىپ ئۇندە بىر ئاقساق چىگرتىكەنى كوردى. چىگرتىكەنى ئۇشلەيمەن دىيىپ قولى بىلەن باسسا چىگرتىكە سەكرەپ تۇشىدى، يەنەدەن ئۇشلەيمەن دىيسە يەنە سەكرەپ تۇشىدى. ئۇچنچى مەرتەبەدە چىگرتىكەنى ئۇشلەپ ئالدى. دا ئويلادى: «تۇراتۇر، چال فالچىدان سورايىن قولدا نىمە بارلىغىن بىلەرمى ئىكەن، يوقمى»، دېپ چالدان سورادى. چال جۇدە ئابدىراپ نىمە ئەيتىشنى بىلمەسەن، ئىنىدى تۇتلىم دىيە دېپ ئوز توغرىسىدا ئويلادى. ۋە ئوزن ئاقساق چىگرتىكەگە ئوخشاتىپ: بىر سەكرەك قۇتلىك، ئىككى سەكرەك قۇتلىك، ئۇچنچىدە تۇتلىك» دىيىگەن ھەم ئىدى، كەم بىردەن پادىشاھ: «بەلى چال تاپىك!» دىدى. بۇندەن سوڭ چال پادىشاھقا قاراپ: «تەقسىر، سىزگە ئاۋلاقدا ئەيتە تۇرغان سوزم بار!» دىدى. پادىشاھ سارايدان بارچا كىشىلەرنى چىقارپ يۇباردى. چال بۇ ۋاقت، ئوزىنىڭ فالچى ئىمەسلىكىن ۋە قانداي قىلىپ فالچى بولغانلىغىن بىر - بىر ئەيتىپ ئوتىدى.

(دىۋايىفدان)

بەختسىز ئىۋر كىن ئىۋى.

كچىكىنە خىكايە.

I

مەمەجان ئەكەننىڭ خاتىنى تۇرسون ئاي ئەۋۋەللەرى - جودەساددە،
 ھەر قەدەمدە بېسىملا ئەيتىپ يۇراتورغان قورقاق بىرخاتىز بولغان
 بولساھەم لاكن، ئىرى مەمەجان ئەكە ئۈلگەندەن كىيىن، جودە
 يامان بولۇپ كىتكەن ۋە يولدىن ئازغان ئىدى.

چونكى مەمەجان ئەكە، ئۈزىنىڭ تىرىكلىك ۋاقتىدا، تۇرسون
 ئاينى كۈچەگە ۋە ياكى مېھمان ۋەتۈپلەرگە يوبارش ئىمەس، «ئا
 ۋازنى نامەحرەلەر ئىشتەسۇن!» دىب حاۋاي يۈزەسىدە ھەم
 قاتتىقراق گەپترەمەس ئىدى.

مەمەجان ئەكەدەن سولۇ، قەفەسدەن بوشاغان قۇش قانداي كىت-
 سە، تۇرسون ئاي ھەم شۇندەي بولغان بولساھەم، مېنى تىكشۈرۈپ
 يوق دىب يامان يولغاھەم قەدەم باسدى.

مەمەجان ئەكەدەن قالغان بىر ئوغۇل، بىر قىزبار ئىدى، تۇرسون
 ئاينىڭ ھەم ئەۋۋەلدەن ئۈمىدۋار بولۇپ يورغان ئۈشلى بىلەن
 ۱۴ ياشار ئېركىن ئاي قىزى ئىدى.

تۇرسون ئاي ئوغلىنى گۇيا، ئۈيىنىڭ - روزغارنىڭ تىبەرەتگۈ-
 چىسى، ۋەرەھبەرى دىب ئۈيلاسەھەم بىراق ئۈكۈتكەن ئۈمىد-
 لەرى كۈكلەرگە ئۇچدى.

تۇرسون ئاينىڭ ئوغلى، ئۈي - روزگارگە رەھبەرلىك قىلىپ
 ئۈلەرنىڭ خالىدىن خابىر ئالۇش ئىمەس، بەلكى، ئانالارنىڭ
 ئۇياغدان - بۇياغدان تاپىپ كىلگەن ۳۰ تىن، ۵۰ تىن پۇل-
 لەرىنى ئالۇپ قاقشاتار ئىدى.

II

تۇرسون ئاي ئوغلىدىن بۇتئەلى ئۈمىدىنى ئۇزغان ۋە ئۇنىڭ
 خولىغا كىلىشىدەن بىزىز قالغان ئىدى.
 ئوغلى ھەم بىر ئايدا بىر مەراتبە يا كىلەر، يا كىلمەس ئىدى.

تورسون ئۆزىنىڭ ئىككى سوپوكانى قىزى بولغان ئىركىن ئاي بىلەن ئومۇم كىچىرە ئىدى.

تورسون ئاي ئومۇمىدە ئۆزگە كىشىلەرنىڭ خىزمەتلەرىنى قىلغان ئىمەس ۋە قىلىش ئارقىلىق قول چىكەتۇرغان بىرخات ئىدى، لائىن بوعادەتى ئۆزى ئوچۇن زەرەلى ئىش بولۇپ چىقىدى.

تورسون ئاي ھازىر ھەم بىرەۋلەرنىڭ ئىشىنى قىلغىسى يوق بولساھەم، بىراق تۇرمۇش مەجبۇر قىلار ئىدى.

تورسون ئاي، قانداق بولساھەم بىر يىنىڭ ئىش تاپشنىڭ چارەسىگە كىرىشە ئىدى.

ئاناسىنىڭ بوئىشىگە قىزى ئىركىن ئاي نارازى بولۇپ ئۆزى خىزمەت قىلىپ، ئاناسىغا بىرىنچە مەرتەبەلەپ سۆزلەسەھەم لائىن ئاناسىنىڭ اوناماسلىغى ۋە ئىرنىچاقلىغى بىلەن، بولەرنىڭ تۇرمۇش لائىرى ھەمان كۈچسز لەنە؟ بارار ئىدى.

ئايلىرى، يىللار ئوتتۇرىدا تورسون ئاي ئەللە قاچاندىن يىنىڭ ئىش ئۆزلى - ئۆزلى خاتىلەر ئاراسىداغى بوزۇقچىلىق. خاتىلەر، ئەكەبەچچەلەر قاتارىغا كىرىپ يوراباشلاغان، ۋە ئۆز قىزى ئىركىن ئاي نى ھەم سودىرى باشلاغان ئىدى.

لاكىن غەقلىلى - زىردەك ئىركىن ئاي بۇ بۇزۇق يوللاردان ئۆزىنى تارتار ۋە ئاناسى بىلەن ئوب ئورنىش ئىدى.

ئىركىن ئاي، ھەقىقەتەن ماقىتارلىق گۈزەل بىر ئىدى. ئىركىن - ئاي ھازىر ۱۵ ياشلاردا، بۇنىڭگە ھەر تەرەپتىن ساۋچىلار كىلىپ.

ئونى ياخشى - ياخشى جايلارغا كىلىن لىكىكەسورار ئىدى. ئاناسى تورسون ئاي بىر ئىككى ياخشى جايدا بىر مەككى بولسا ھەم لائىن ھەممىپەرەسى بولغان بوزۇق خاتىلەردان بىرى.

ئۆزىنىڭ قىمار باز ئوكەسىگە خىلەلەر، ئالداۋلار بىلەن فاتىھە قىلىدىر قۇيغان ئىدى.

تىز كۈندە ئىركىن ئاي ئۆزىنىڭ ئوكەسىگە ئال بىردى. بىچارە ئىركىن ئاي، تىركىلەپنچە تورت دىۋارلى گۈرئىچىگە قامالدى، ئونىڭ نازى، ئاق (كۈچسز) قوللارغا پولات كىشەنلەر

سالىنب ئاپپاق، گۈزەل يۈزلەرىگە پەرەنجى لەر ياپنىدىرلىدى. قسقا-سى، ئىركن ئاي بەختسىزلىك كۈچەسىگە ئوتتۇرىغا تۇرۇشقا كۆردى.

ئىركن ئاينىڭ ئىرى ۱۲ ياشارىدىن بىرى قىمار بازلۇق، بۇغ-رىلىق، ئىچۈچىلىك ۋە شۇندەي يامان غادەتلەر بىلەن مەشغۇللەنب كىلىگەن بىر زىمەگۈر ئادام ئىدى.

ئىركن ئاي بۇ ئىرى بىلەن ۱۵ كۈن گىنە ياخشى تۇرۇپ ئۆز-دەن سولۇ ئىرىنىڭ يۈزىنى بىر ئايدا بىر مەرتەبە كۆرۈپ قۇيۇپ ئىدى. ئىركن ئاينىڭ كۆرگەن غەزابلەرىنى ئەگەر باشقا بىر ئادام كۆرسە دۇنيادان ۋاز كېچەر ۋە ئانادان ئوغلىغانغا مۇ - مۇ ئەفسۇسلەر ئوقۇرايدى.

ئىركن ئاي، دۇنياغا كىلىپ نىمە كۆردى، دۇنيانىڭ قانداي لەرزەتپە-دەن تاتىدى؟ - ھېچ.

ئىركن ئاينىڭ كۆرگەن ۋە بۇتۇن كېچىرىپ كىلىپاتقان ھال-ئاياتى شۇندەن غىبارەت ئىدى.

ئىركن ئاي قىمار باز ئىرى بىلەن ۱۵ كۈن ياخشى تۇرغاندىن كىيىن، ئىرىنىڭ يۈزىنى كۆرمەي باشلاپ ئىدى. ئىرتە بىلەن تۇرۇپ بۇتۇن خاۋلى يۈزلەرىنى شىپىرىپ، كىچىنە قاپقاراق قۇمغانچادا، ئارغىدان گام ئاقىپ، گام ئاقماي تۇرغان ئىنچىكە سۇۋدەن چاي قايناتىپ، بىر مەقتە ئەۋۋەل ياپلىغان، قاتىپ قالغان ئىككى گىنە نان بىلەن، ئۇرۇشچاق، ھىلەگەر قاين ئاناسى ئىلە ئوتتۇرىشىپ ئىچىش-مە ئىدى. چايدان سولۇ كىر يۈۈش ۋە باشقا شۇندىكى ئاغىر مەخنەت بىلەن ئوتتۇر ئىدى كېچىق-رۇن ئاۋقات بولسا بولۇپ. بولماسا بولماسىدىن، ياتىشار ئىدى.

ئىركن ئاي ئاۋقات يىمەس ئىدى. بەلكى ئىركن ئاينى ئاۋقات يىز ئىدى. ئىركن ئاي مەقتە قان زەرداپ بىلەن كېچەلەرى ئاھ ۋاھ قىلىپ قايغۇر ۋە يىغلار ئىدى. ئىركن ئاينىڭ بۇ ئاھ ۋاھلارى ئۇنىڭ تازا، چىرايلى كۆكرەكلەرىدەن چىققان مۈڭلى تاۋشلارنى كېچەلەرى يالغۇزغىنا، كېچەنىڭ سولغۇن مېنوتلەرى بىلەن كېچەسىنىڭ مەنگىلىك چىراغى بولغان ئاي غىنا تىكلار ۋە يىغلار ئىدى.

ئاناسى تورسون ئاي، ئىسە ھامان قىزىنىڭ چىرايلىغى ۋە ئۆزىنىڭ ھافىزىلار قارىغا كىرگەنلىكىگە ماغرىورلانىپ - ماقتانپ يۈرە ئىدى.

بىچارە بەختسىز ئىركىن، كۆيۈپ يانپ يىغلاشدىن توقتاممايدى، قانداق بولسا ھەم شۇلەر قولىدىن قوتىلىشقا چارالار - يوللار ئۆزلەر ئىدى.

۱۷

ئىركىن ئاي نىڭ كۈرە تورغان ۋە چىكىپ تورغان غەزابلارنى بۇتن مەھەللە ياشلارنى ۋە قارىلارنىڭ قولاقلىرىغا يىتكەن ئىدى. ئىركىن ئاي نىڭ ۋاقيەسىنى كىم ئىشتمەسون، قايقورار ۋە: «بىچارە ئۇۋال، ياش ئىكەن»، دىيىپ قوياي ئىدى.

شۇلەر قاتارىدا، ياقىنداغىنا، ئەللە قايسى شەھەرگە كۆپىدەن كىتەپ ئىدى كىلگەن، ئوقۇمىشلى، ۋە شورا ھۆكۈمەتىنى ياخشى تانۇچى «قۇدرەت» ھەم فىكىر يۈرۈتار ۋە ئويلار ئىدى. قۇدرەت بۇتن ۋاقيەلەرنى كىملىرىدەن سورىشىپ ياخشى ئۈشىنگەن ئىدى.

ئىركىن ئاي نىڭ ناھەقەدىن توكىلىپ تۇرغان كۈز ياشلارنى قۇدرەت نىڭ غەيرەتلىرىنى ئاشىرىپ بۇتن تامىلارنى تورغىزار ئىدى. گويائۇل، ئۇنداق جەدى ياردام سوراغاندا ئىدى.

قۇدرەت خەت ئارقىلى ئىركىن ئايدان فىكىر ئالىپ ئۇنى ئو. قارا فىكىرلىلەردان قوتقارشقا ئۇمتىلسە ھەم، ئىركىن ئاي نىڭ خەت بەلسە - لىكى ئەنجە ئىشنىڭ بىلىگە تىپەر ئىدى. قۇدرەت ئۈچۈن بىردەن - بىر يول قالغان ئىدى، ئو ھەم بولسا - ئوز - سىڭلىسى رەۋزەخان ئار - قالى ئۇنى قوتلىتىرش ئىدى.

قۇدرەت بىلەن رەۋزەخان، سوزلەشپ بىر قارارغا كىلدىلەردە، رەۋزەخان ئىركىن ئاي ئالدىغا چىقىپ بۇتن ۋاقيەنى بىلدۈرگەچ، ئىركىن جودە خۇرسەند بولپ، قۇدرەت كە رەھمەتلىرىنى بىلدى. قۇدرەت ئىركىن ئاينى بىرتقىچ ئىرىدەن كۆپ خەركەتلەر ئارقىلى چىقارپ - قوتقارپ ئالشا ھەم موۋەفەقق بولغان ئىدى.

قۇدرەت ئۆزىنىڭ سېڭىلىسى يانيدا بىر ئايلازچا ياخشى تەربىيە قىلغاندىن كېيىن، ئىركىن ئاينى مەكتەپكە ئېلىپ ئوقۇتا باشلايدى. ئىركىن ئاي، ئىندى چىنداندا «ئىركىن ئاي» بولس ياشاي باشلايدى. ئول ئۆزىنىڭ بوزق فىكىرلى ئاناسىنى كورگۇسى ھەم كىلمەس ئىدى.

قۇدرەت يەنەدەن ئۆزىنىڭ تورغان شەھەرىگە بارىپ، ئوقۇشىغا داوام ئىتتى. ئىركىن ئاينى ئوز غائىلەسىگە تاپشىرىپ كىتتى.

ئىركىن ئاي بەختلى بىر يىلنى ئوتكەزدى. شورا حوكومەتى ۋە ئونڭ دەۋرىنى تانى باشلايدى. ئوقۇشى ھەم ئۆزىنىڭ غەيرەتى ئارقالى ياخشى ئىدى.

قۇدرەت تەعتىل ۋاقتىدا يەنە ئىركىن ئاي يانغا كىلدى.

ئىركىن ئاي ئۆزىنىڭ زەھەرلى خەياتىدەن قوتقارۋچىسى بولغان قودرەتنى جودە ياخشى قارشى ئالدى.

رەۋزە خاننىڭ ئىلتىماسى بويىچە، قودرەت بىلەن ئىركىن ئاي ئىكەۋى مەنگىلك دوست بولشدىلار.

تەعتىل بتكەچ، رەۋزە خان ئىركىن ئايلارنى ئالب قودرەت ئوز مەكتەپىگە كىتتى. ۋە مەكتەپكە ئورناشدىرىپ ئوقۇي باشلايدىلار.

شونڭ بىلەن بەختسىز ئىركىن ئاي يارغلققا قەدەم قويدى.

(مورەتتىب: كەۋكەب)

بتىدى.

كىتابنىڭ مۇندەرىجەسى

باشلانغىچ.

- ۱- ئوزبېك قىزىغا. باتو.
- ۲- باھارنىڭ كېلىشى. گۈل تېكىن.
- ۳- ئوگۇت. فتردت.
- ۴- ئۇلغ بەيرەم. چ-اي.
- ۵- ئوزبېك قىزى. چولپان.
- ۶- تۇرمۇش كورپىنىشلەرى مرمۇللە.
- ۷- بەينەلمىلەل ئەشولەسى.
- ۸- ھۈنەرسز كىشى ئولۇمگەياقندىر. ع. ئاۋلانى.
- ۹- مەرسىيە. باتو.
- ۱۰- ماقتانچاق كىشى. غ. زەفەرى.
- ۱۱- قوزغال. تۇزگۇچىدەن.
- ۱۲- ئايدىن كىچەلەردە. چولپان.
- ۱۳- يىتەر ئىنىدى. باتو.
- ۱۴- ئام'نەت. سوباي.
- ۱۵- كۇچىزلەر دۇنياسى. تۇزگۇچىدەن.
- ۱۶- تىمرچىلەر. و. مەحمودى.
- ۱۷- ئولەنگە. تۇزگۇچىدەن.
- ۱۸- كەمۇنىزم چىچەكلەرى. مرمۇللە.
- ۱۹- زاۋروز كۇنىدە. چولپان.

II

- ۲۰- تىنچ ئىش. جۇلقۇنباي..
- ۲۱- شىفالى سۇۋى. سوباي..
- ۲۲- كوكلەم چاغىدا ياپراقلار. تۈزگۈچىدەن..
- ۲۳- ۋولقان. مۇھسىن..
- ۲۴- ئىرىك قىزىغا. تۈزگۈچىدەن..
- ۲۵- قۇش قوشۇغى. ئىككى ئورتاق..
- ۲۶- پەرەنجى. باتو..
- ۲۷- ئوقۇغۇچىلار تاۋىشى. شاكىر سولەيمان..
- ۲۸- قار قوينىدا لالا. چولپان..
- ۲۹- ئات ئىلە ئادام. تۈزگۈچىدەن..
- ۳۰- بىنەفشە. روسچەدەن..
- ۳۱- ئى قوبۇز. تىكەن..
- ۳۲- جىنلەر بەزمى. جۇلقۇنباي..
- ۳۳- مازار. تۈزگۈچىدەن..
- ۳۴- تويغون ئاي. مۇبارەك يونۇسۋا..
- ۳۵- مېن ۋە باشقالار. چولپان..
- ۳۶- ئۇلاقدى. ع. قادىرى..
- ۳۷- فال كورگۈچى چال. (دىۋايىفدان)
- ۳۸- بەختسىز ئېرىك ئاي. مۇرەتتېب: كەۋلەب..

ئۈزبېكىستان دەۋلەت نەشرىياتى.

باسىلىپ چىقىپ ساتىلماقدا بولغان كىتابلار:

باھاسى		موھەررىرى	كىتابنىڭ ئىسمى
سوم	تىن		
لىنىن كوتوبخاناھسى.			
20	—	سىئەستيانىف	۱. لىنىن ۋە دېھقانلار
20	—	كەمىنىف	۲. لىنىن ۋە ئۇنىڭ فرەقىسى
25	—	رىسقولىف	۳. لىنىن ۋە شەرق خەلقلىرى
5	—	كەرپىنسىكى	۴. يوقسۇل — دېھقانلار يولباشچىسى
10	—	لىوبىموۋا	۵. لىنىن ۋە خانىلار آزادلىقى
8	—	لىلىنە	۶. لىنىن ۋە كىشىلىك سىفەتلەرى
6	—	ئارل رادىك	۷. ئىنقىلاب رەھبەرى
5	—	يورى سوبولىف	۸. لىنىن ۋە زەمانداشلارى
16	—	ئىسىخىر	۹. ۋ. ئ. لىنىن
10	—	ئىسىخىر	۱۰. لىنىن ۋە مەخەتەكلەشلەرنىڭ بەينەلخەلق بىرلىكى
تۇرلى كىتابلار			
30	—	—	۱. نەرىمان نەرىمانوف
15	—	فىترەت	۲. شەيتاننىڭ تەڭرىگە عىيانى
50	—	باتو	۳. ئومىد ئوچقونلارى
50	—	—	۴. ئوزبېك ياش شاعىرلىرى
65	—	مۇنەۋۋەر قارى، قابۇم رامازان،	۵. تىل ساباقلىقى I بولم
—	1	شارە سولزۇننۇن	۶. تىل ساباقلىقى II بولم
75	2	ع. سەئىدى	۷. ئەدەبىيات دەرسلىرى

60	—	رەچىنسكەيە، سەمىر نوۋە	۸. چەلە ساوادلار ازچۇن اوقوش كىتابى
—	—	ن. لىنىين	۹. ياش كاممونيستلار ساپوزىڭ ۋە زىفەلەرى
—	—	لوناچارسكى	۱۰. لىنىين
42	—	م. موخمەدجان	۱۱. ئىسكى مەكتەپ نورموشى (رومان)
—	—	—	۱۲. ئىسكى مەكتەپكەچە تەربىيەئىشلەرى توغرىسىدا
40	—	—	مۇراجەئەتلىك - ئىسپراۋچىلىق
50	—	ع. سەعدى	۱۳. ئىش تەربىيەسى ۋە ئىش مەكتەبى
20	1	عەلىم بابىورف	۱۴. رىيازىياتدان بىرىنچى دەرسلەر
50	—	ش. رەھىم	۱۵. كەتتەلەر بولداشى
60	—	ح. نىيازى	۱۶. حكەمەت ۋە كىميا
65	—	فىنرەت	۱۷. سەرف (II نچى باسما)
35	—	زىئوۋىيىف	۱۸. روسىيە كاممونيستلار فرەسىنىڭ قىسقاچانە ئىزى
50	—	ش. رەھىم	۱۹. ساۋغا (ئوزبېك ئەلفباسى)
—	3	—	۲۰. ۱۹۲۵ نچى يىل ئۈچۈن ئوستال كالىندارى
«باشلانغۇچ بىلىملەر» كۇتۇبخانىسى			
75	—	گەيگى	۱. تەبىئىي جوغرافىيا
85	—	..	۲. گېئولوگىيە
—	—	—	۳. ئوسمىلىكلەرنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ياشاشلارى
40	—	ۋاگنېر	توغرىسىدا خىكايەلەر
35	—	..	۴. ھاۋا توغرىسىدا
55	—	روسكو	۵. كىمىيا
75	—	ۋاگنېر	۶. ئەغزىمىزنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە خىزمەتلەرى
32	—	..	۷. سۇۋۇتوغرىسىدا مۇساحەبەلەر
45	—	..	۸. ھەيۋانلار توغرىسىدا

كوبىلەب آغۇچىلارغا ۋە مەكتەپلەر ئۈچۈن ۱۰ فائىز دەن، ۴ فائىز گەچە ئىسكىدە بىر بىلەر.

موراجەئەت ئۈچۈن ئادرېس: تاشكەنت، قارل ماركس ھەم ئىرچار كوچەلەرنىڭ بۇرچەگى،
ئۈزبېكىستان دەۋلەت نەشرىياتى.

Цена 80 коп.